

BEDİÜZZAMAN'IN İLMÎ ŞAHSİYETİ VE İCÂZETNÂMELERİ

PROF. DR. AHMED AKGÜNDÜZ

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSI'NİN İLMÎ ŞAHSİYETİ VE İCÂZETNÂMELERİ

Prof. Dr. Ahmed Akgündüz

İstanbul - 2013

OSMANLI ARAŞTIRMALARI VAKFI

Zeynep Sultan Camii Sok. No: 29 34410 - Fâtih/İstanbul

Tel: (0212) 513 40 33 (Pbx) & Faks: 511 34 78

E-mail: osav@osmanli.org.tr

İSTANBUL- 2013

TEMEL NOKTALAR.....	3
ÖZET.....	4
1. İLMİYE TARİHİNDE İCÂZET, MUHTEVÂSİ VE ÇEŞİTLERİ.....	9
2. BEDİÜZZAMAN'IN İCÂZETNÂMELERİ.....	9
3. BEDİÜZZAMAN'IN EZBERLEDİĞİ VE MEDRESELERDE OKUTULAN KİTAPLAR.....	30

TEMEL NOKTALAR

1. Osmanlı ve Şark Medreselerinde diploma yerine icâzet belgesi demek olan icâzetnâme tabiri kullanılmaktadır.
2. İcâzetnâme, ders okutan Hocanın talebesine okuttuğu kitap ve ilimleri kendisinin okuttuğunu, talebesine de okutma izni verdiğini ve kendi ilim silsilesini açıkladığını gösteren yazılı belge yani yeni tabirle diplomaya denilmektedir.
3. Eski medreselerde belli Hocalardan ders alma sistemi mevcuttur ve kalite kontrolü Hocaların da kalitesini göstermektedir.
4. Şark'taki Medreselerde verilen İcâzetnâmeler genelde bütün şer'î ve aklî bilimleri kapsamaktadır ve Bediüzzaman'ın İcâzetnâmeleri de böyledir.
5. Bediüzzaman iki ayrı Hoca ve iki ayrı âlimler silsilesinden iki İcâzetname almıştır. Bu İcâzetnâmelerin âlimler silsilesini kısa da olsa kendisinin kardeşi Abdülmecid'e verdiği İcâzetnâme'den anlıyoruz.
6. **Birinci İcâzetnâme, Muhammed Celali, Seyyid Fehim Arvasi , Şeyh Ubeydullah Şemdinani ve Şeyh Tahay-ı Nehrî** şeklinde devam etmektedir. Bu ilim silsilesi ise, büyük Âlimler ve faziletli kimseler şeklinde ta İmâm Gazali'ye, İmâm Cafer-i Sadık'a ve nihayet İmâm Ali bin Ebi Talib'e kadar uzanmaktadır. Bu İcâzetnâme silsilesini aynı Hocadan ders alan İcâzetnâmelerle tamamladık. Örnek olarak Hüseyin Hilmi Işık Beyin aynı Hocalardan aldığı İcâzetnâmeyi aldık.
7. **İkinci İcâzetnâme** ise **Şeyh Fethullah Es-Siirdi, Ömer es-Siirdi** ve Şarkın dâhilerinden olan **Molla Halil Siirdi** silsilesini takip etmektedir. Molla Halil'in icâzet silsilesi Sadeddîn-i Taftezani'ye, Fahreddîn-i Razi'ye ve nihayet İmâm Ali bin Ebu Talib'e kadar gidiyor.
8. Said Nursi'nin *Bediüzzaman = Zamanının eşsiz âlimi* ünvanını almasına sebep, eski medreselerde okutulan 26 ilme ait 90 kitabı ezberleyerek bütün bu ilimlere vukuf peyda etmesidir. **Bitlis'te Şeyh Emin Efendi ve sair âlimlerle ile münazara ve imtihanlardan sonra kendisine bu ünvan verilmiştir. Nitekim İstanbul âlimleri de önce Kürd Hoca dedikleri bu zara, ilmîni ve irfanını gördükten sonra Bediüzzaman yahut Bedî-i âlem-i İslam demeye başlamışlardır.**
9. Hıfz edilen bu 90 kitap içinde, âlet ilimleri denilen 12 ilim, şer'î ilimler denilen hadis, tefsir ve fıkıh gibi ilimler ve nihayet müsbet ilimler tabir edebileceğimiz, matematik, geometri ve astronomi gibi ilimler de vardır.
10. Abdülmecid Nursi'ye göre üç ayda bir evrad gibi tekrarladığı bu 90 kitap 50 aded Kur'an-i Kerim kadar sayfa yani 30.000 sayfayı bulmaktadır.
11. Bütün bunlar gösteriyor ki, **Bediüzzaman, aldığı bu ünvanın hakkını veren hem müceddid, hem kelam allâmesi, hem müfessir, hem muhaddis ve hem de müsbet bilimlerde uzman olan bir ilim adamıdır.**

ÖZET

İCÂZETNÂME, MUHTEVÂSİ VE ÇEŞİTLERİ

Lügatte izin vermek ve müsaade etmek manalarını ifade eden icâzetnâme, istilâhda, ders okutan müderisin talebesine okuttuğu kitap ve ilimleri kendisinin okuttuğunu, talebesine de okutma izni verdiğini ve kendi ilim silsilesini açıkladığını gösteren yazılı belge yani yeni tabirle diplomaya denilmektedir. Bu icâzetnâme ile ilmin ve ehliyetin sıhhati temin edilmiş olmaktadır. Osmanlı devletinde ve Şark Medreselerinde, İslâm âlemindeki icâzetnâme geleneğine uyulmuş ve tarihte verilen önemli icâzetnâmeler bazan matbu ve bazan da mahtut olarak muhafaza edilmiştir. Önemle ifade edelim ki, icâzetnâme günümüzdeki diplomalardan çok farklı ve kapsamlıdır. İcâzetnâmelerin çerçevesi şöyle özetlenebilir:

1. Allah'a hamd; Hz. Peygambere salât ve selam, Âlimler hakkında medh.
2. İcâzetnâmenin ehemmiyeti.
3. Hocanın ve talebenin tam adları.
4. Bazan okutulan bütün kitaplar ve ilimleri adları.
5. Allah'a kadar giden üstdaşar silsilesi.
6. Müderisin talebesinden istekleri ve tavsiyeleri.
7. İmza ve veriliş tarihi ile yeri.

İcâzetnâmeler iki çeşit olabilir:

Umûmî İcâzetnâme: Bütün şer'î ve aklî ilimlere dair verilen icâzetnâmelerdir ve bunlar da ikiye ayrılır; *Birinci kısım* mufassal icâzetnâmelerdir ki, bütün ilim silsilesi ve bazan da okutulan bütün ilimler ve ders kitapları mufassalan açıklanır. İkinci kısım ise, muhtasar icâzetnâmelerdir ki, Bedüzzaman'ın kardeşi Abdülmecid Efendiye verdiği icâzetnâme bu cinsdendir ve kısadır.

Hususî İcâzetnâme: Sadece tek bir ilime mesela Ferâiz, Fıkıh, Hadis veya Kıraat ilmine has verilen icâzetnâmelerdir.

İcazetlerdeki Âlimler silsilesi yani **sened konusunu da biraz açıklamak gerekmektedir**. Zira farklı ilimlere göre farklı senedler elimizde bulunmaktadır. Mesela fıkıh icâzetnâmelerindeki Âlimler silsilesi Hz. Ali yahut Abdullah bin Mes'ud'dan başlamaktadır. Mezheplere göre de farklılık arz etmektedir. Hadis icâzetnâmeleri de böyledir. Kelâm icâzetnâmelerinin tepe isimleri Ebül-Hasan Eş'arî veya İmâm Muhammed Matürîdî olarak görülmektedir. Bunlar daha ziyade hususî icâzetnâmelerdir.

BEDÜZZAMAN'IN İCÂZETNÂMELERİ

Bedüzzaman Hazretlerinin icâzetnâmeleri konusunda ayrıntılı bilgi vermek gerekiyor. Evvela Bedüzzaman, iki ayrı üstdaddan icâzet almış bulunmaktadır. Aldığı bu icâzetnâmeler elimizde bulunmamaktadır. Ancak kendisinin kardeşi Abdülmecid Efendi'ye verdiği icâzetnâmede bu hususlar şüpheye yer bırakmayacak şekilde zikredilmektedir.

Bedüzzaman aldığı icazetnameleri şöyle açıklamaktadır:

Üstadım ve efendim **Muhammed Celali** (rahmetullahi aleyh) bana icazet vermiştir. (Üstad "**Muhammed Celali Efendi'den aldığım icazetnameyi, Ruslara esir olduğum zaman zayi ettim**" demektedir.)

O da kendi üstadı ve efendisi ilim ve irşadının faydası umûmî olan ve kalbi selim sahibi Şeyh **Seyyid Fehim (Arvasi)** kudise sirruh'tan icazet almıştır.

O da kendi üstadı olan, devrinin Âlimlerinin üstünü ve asrının fuzalasından olan Şeyh Ubeydullah Şemdinani'den ders almıştır.

Şeyh Ubeydullah Şemdinani ise, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin Halîfesi Şeyh Tahay-ı Nehrî'den (Bu zatı Hakkâri Milletvekili olan **Seyyid Taha ile karıştırmamak gerekmektedir**) icazet almıştır.

Onun ilim silsilesi ise, büyük Âlimler ve faziletli kimseler şeklinde ta İmâm Gazali'ye kadar devam eder. İmâm Gazali'ye ise hem zahir hem batın irşadlarda büyük ülemâ ve sadat-ı kiram tarafından icâzet verilmiş. Bu silsile devam ede ede, ta on iki İmâmdan biri olan İmâm Cafer-i Sadık'a kadar gidiyor. (Radyallahu anhüm). O (İmâm Cafer Sadık) ise, manen ve batınen Emirel Müminin İmâm Ali bin Ebi Talib (R.A)'den icazet almıştır.

Bedüzzaman hazretleri bundan sonra icazetinin ikinci kanalını şöyle belirtiyor:

Yine zamanın Âlimi ve asrının kandili olan Şeyh Fethullah **Es-Siirdi** bana icazet vermiştir. (Bu icâzetnâmenin Bedüzzaman'ında olduğu ve Isparta'da 1935 yılındaki baskında Savcılıkça el konulduğu anlaşılmaktadır). O ise, kendi babası Ömer es-Siirdi'den icazet almıştır.

O ise, büyük dedesi **Molla Halil Siirdi**'den okumuştur. Molla Halil'in icazet silsilesi ise gide gide ta meşhur âllame **Saded-**

dîn-i Taftazani'ye ulaşıyor. Sadeddîn-i Taftazani'nin icazeti **Fahreddîn-i Razi'**ye ulaşıyor. Bu silsile ise oradan Emirel müminin İmâm Ali bin Ebu Talib'e kadar gidiyor.

BEDİÜZZAMAN'IN EZBERLEDİĞİ VE MEDRESELERDE OKUTULAN KİTAPLAR

Bedüzzaman'ın eşi ve benzeri görülmeyen hayatı boyunca en ciddi eğitimi, Hicri 1309 yılının kış aylarında gittiği Doğu Bâyezid'ta gerçekleşmiştir. Miladi olarak 1891 yılının son ayları ile 1892 yılının ilk aylarını kapsayan üç aylık bu dönemde hocası, Şeyh Muhammed Celâlî Hazretleridir. Medreselerin eğitim metoduna göre on beş senede okutulan *Molla Cami'*den sonraki tüm kitapları, o henüz on dört yaşında iken ders almış ve öğrenimini başarıyla tamamlamıştır. Bu gerçeği 1953 yılında yazdığı "Nur Âleminin Bir Anahtarı" isimli Risâlesinde şöyle ifade eder: "Manevî nurun -ilim suretinde- beşerin kafasında cilvesinin bir cüz'üsi, tırnak kadar kuvve-i hâfızaya Mâlik bir adamın kafasında, doksan kitabın kelimatı yazılmış. Ve üç ayda, her günde üç saat meşgul olarak, hâfızasının sahifesinin yalnız o kısmını ancak tamam edebilmiş. Aynı adam, seksen sene ömründe gördüğü ve işittiği ve merakını tahrik eden ve ona hoş gelen manaları ve kelimeleri ve suretleri ve sesleri o tırnak kadar kuvve-i hâfızanın sahifesinde istediği vakitte müracaat edip bir büyük kütüphane kadar bütün mahfûzatının aynı şeylerini orada bütün istediklerini mevcut ve muntazam yazılmış ve dizilmiş görüyor."

Şimdi Bedüzzaman'ın ezberlediği 90 küsur kitabın listesini vermeye çalışalım:¹

1. KUR'AN-I KERİM	
İLİM DALI:ULÛM-I ÂLİYE = ÂLET İLİMLERİ (ON İKİ İLİM)	
I - Sarf (3 Kitap)	Kelime türemeleri ve fiil çekimleri konularını işleyen temel Arapça gramer biliminin adıdır.
II - Nahiv (13 Kitap)	Arapça dilbilgisinin ikinci kademesi olan cümle yapısı ve kuruluşu ile ilgili konuların anlatıldığı bir derstir.
III - IV - V - Belâgat (Me'ânî, Beyân ve Bedî') (5 Kitap)	Bilim olarak düzgün ve yerinde konuşma sanatının kurallarını inceler. Kendi içinde Me'ânî, Beyân ve Bedî' olarak üçe ayrılır.
VI - Mantık (7 Kitap)	
VII - Münâzara (İlm-i Adab ve'l-Münâzara) (6 Kitap)	Münâzara kelimesi Nazara kelimesinden türemiş olup delilleri ortaya koyarak düşünmeye ve gerçeği anlamaya sevk eden konuşma şeklinde tarif etmişlerdir.
VIII - Cedel İlmi (2 Kitap)	İlm-i Cedel, Latince Dialectica sözcüğünün karşılığıdır. Dialectica, terimi ise dia+legein yani dil ve nutuk, karşılıklı konuşma ve istidlal, yani delil getirerek karşıdakini susturma sanatı anlamına gelmektedir.
IX - Hikmet (Felsefe) (3 Kitap)	Felsefenin tarif ve mahiyeti, var olmaları bakımından varlıkların bilinmesidir.
X - İlm-i Vad'(3 Kitap)	Lafızların ve kelimelerin nasıl ve ne hikmetle hangi manaya konduklarını yani lügat felsefesini araştıran bir ilim dalıdır.
XI-İlm'ül-Lüğah (2 Kitap)	Sözlük İlmi
XII-İlm'ül-Arûz = İlm'ül-Kafiye (3 Kitap)	Arap şiirindeki vezin ve kafiye ilmidir. Musiki ile de yakın alakası bulunmaktadır.
ULÛM-I RİYAZİYE	Âlimlerin dikkatini kâinat kitabını okumaya celbeden ilimlerdir.
XIII-Hendese (2 Kitap)	Geometri
XIV-İlm-i Hesab (2 Kitap)	Matematik

1 Bu listeleri kaynaklara ve Bedüzzaman'ın verdiği bilgilere dayanıp hazırladıktan sonra Siird'in büyük âlimlerinden Tillo'da Molla Burhan, Molla Alaaddin, Molla Taha ve Siird'de bunların da üstadı olan Molla Bedreddin ile saatlerce müzâkere eyledik. Bazı kitapları ilave eyledik ve bazılarını tashih kıldık. Bu liste de yüzde yüz kesin değildir. Bazı eksiklikler olabilir. Ancak bu zamana kadar hazırlanan listeler tamamen yanlışlarla dolu olduğundan ve bazan bir kitabın metni ile birlikte şerhleri ve hatta haşiyeleri de bu listeye dâhil edildiğinden, hem İbrahim Hakkı Hazretlerinin *Tertib'ül-Ulûm* gibi eserleri, hem Şark Medreseleri Ders Kitapları, hem Osmanlı Medrese Programları ve hem de verilen icâzetnâmelerde zikredilen, en önemlisi de Üstadın isimlerini muhtelif yerlerde zikrettiği yahut hatıralardan kaydedilen isimlere dayanılarak hazırlanmıştır.

XV- İlm-i Hey'et (2 Kitap)	Astronomi
XVI- İlm-i Zîc (İlm-i Mikat da denir) (1 Kitap)	Bu ilim, Hey'et (astronomi) ilminin bir alt disiplini. Mevzuu; Yıldızların hareketlerinin Özellikle seyyarelerin ölçülerini, her birinin hareketlerini takvim ve tespit etmek, burçlara giriş ve çıkışları bilmeye çalışmaktır. Zîc cetvel demektir.
XVII- Coğrafya (1 Kitap)	
ULÛM-I ÂLİYE = YÜKSEK İLİMLER= ŞER'Î İLİMLER	Ulûm-i Âliye bilgileri sekizdir. 1) Tefsîr ilmi, 2) Usûl-i Tefsîr ilmi, 3) Kelâm ilmi, 4) Usûl-i hadîs ilmi, 5) İlm-i hadîs, 6) Usûl-i fıkıh, 7) Fıkıh ilmi, 8) Tasavvuf ilmi.
XVIII- Tefsîr ilmi (2 Kitap)	
XIX- Usûl-i Tefsîr ilmi (1 Kitap)	Tefsir Metodoljisi Bilimi
XX- Kelâm ilmi (7 Kitap)	
XXI- Usûl-i hadîs ilmi (3 Kitap)	Hadi Metodolojisi Bilimi
XXII - Hadîs ilmi (11 Kitap)	
XXIII- Usûl-i fıkıh (4 Kitap)	İslâm Nazarî Hukuku
XXIV- Fıkıh İlmi (6 Kitap)	İslâm Hukuku
XXV- Tasavvuf İlmi (3 Kitap)	
XXVI- Kırâ'at ve Tecvîd (2 Kitap)	Kur'an Okuma Metotları Bilimi
TOPLAM	90 Kitap

SONUÇ OLARAK BEDÜZZAMAN, BÜYÜK BİR İSLAM ÂLİMİ VE ASRIN MÜCEDDİDİDİR

Bedüzzaman'ın ilmî şahsiyeti de, İslam âleminde ve Türkiye dışında bütün dünyada tam olarak takdir edildiği halde, Türkiye'de özellikle ilim adamları çevresinde yeterince tanınmamıştır. Bunda, yapılan menfî propagandaların tesiri büyüktür. Bir zamanlar, ilâhiyât öğretim üyelerinin Doç. yahut Prof. olabilmeleri için, Bedüzzaman ve onun 6.000 küsur sayfayı bulan Risâle-i nur adlı eserleri aleyhinde konferans yahut makale bulunması şartı arandığını, hâdiseyi yaşayan hocalarımız anlatmaktadır. Eserlerinin bir çoğu, başta Arapça, İngilizce, Almanca ve Urduca gibi ona yakın lisana tercüme edilen ve hakkında Avrupa'da ve İslam âleminde doktora tezleri yapılan bir dahi hakkında, Türk ilim çevresinin bîgâne kalması elbette ki üzücüdür.

Bedüzzaman'ın kelâmda müceddid, mu'asırları arasında mümtâz bir yeri olan müfessir, yüzlerce hadisi, senedleriyle birlikte nakledecek kadar muhaddis ve kısaca akranlarının fevkinde bir İslam âlimi ve dahi olduğunda, dost ve düşmanları ittifak halindedirler. Gerçekten Bedüzzaman'ın, İslamî ilimlerin temelini teşkil eden ve içlerinde "*Mirkât*" gibi İslam nazarî hukukuna ait usul-ı fıkıh metni; İslam felsefesi ve kelâm hakkında Adududdin El-Îcî tarafından kaleme alınmış müstesna bir eser olan "*Mevâkıf*"; Mantık ilminin özeti demek olan "*Süllem*" ve benzeri 90 çeşit kitabı hâfızasına aldığı, bunları üç ayda bir evrad gibi tekrar ettiği ve Arap Dilinin en mükemmel lügati olan "Kamus"u "Sin" harfine kadar kelimesi kelimesine ezberlediği, çok iyi bilinen ilmî cihetlerindedir. Bu kesbî gayrete bir de Allah'ın ihsânı demek olan muhâkeme, zekâ ve vehbî diğer vasıflar eklenince, mu'asırları tarafından "*Bedüzzaman*" yani zamanın eşsiz bir allâmesi ünvanıyla vasıflandırılmaması için hiç bir sebep kalmamıştır.

Bedüzzaman'ın diğer İslam âlimlerinden en ayırıcı özelliği, asırlarca İslam âlimleri arasında ihtilâf vesilesi olmuş ve bir türlü halledilememiş bir kısım itikadî meseleleri, asrımızın insanının anlayışına uygun olarak farklı bir metodla izah edebilmesidir. Buna ilim ve san'at asrı olan asrımızdaki bir kısım felsefî meseleleri de eklerseniz, Bedüzzaman gibi bir allâmeye ve Risâle-i Nur gibi bir Kur'an tefsirine olan ihtiyacı daha iyi takdir edersiniz.

Burada bir tesbitimi belirtmek istiyorum: Asrımızın mümtâz âlim ve müfessirlerinden olan *Elmalılı Mu-*

hammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili adlı eserini mütâla'a ettim. O büyük allâmenin, bütün ilmî vukufuna ve aklî dirayetine rağmen, 21 meselede son sözü söyleyemediğini ve söylese dahi ancak İslamî ilimler alanında belli bir mertebeye ulaşmış insanların ona muhatap olabileceğini gördüm. Bu meselelerin, ruhun mahiyeti ve isbatı, kader meselesi, haşrin isbatı, mi'râcın cesedle mi ruhla mı gerçekleştiği meselesi, Allah'ın isbatı ve benzeri itikada ait meseleler olduğunu sadece hatırlatmakla yetiniyorum.

Hâlbuki Bedüzzaman, ölümden sonra tekrar dirilmek demek olan haşir meselesini, İbn-i Sina gibi bir dahinin "Haşir aklî metodlarla anlaşılabilir bir mesele değildir; nasıl nakledildiyse öyle iman ederiz" demesine rağmen, 10. Söz adını verdiği eserde öylesine izah ve isbat etmiştir ki, neticede "*Bu eserimi idrâk ve iz'anla iki defa mütâla'a et; eğer haşir meselesini iki kere iki dört eder derecesinde anlamazsan, gel iki parmağını gözüme sok*" hükmünü, okuyanın vicdanı tefessuh etmemek şartıyla, bir tahdis-i nimet olarak ilan etmektedir.

Eski Kelâmcıların ancak büyük âlimleri muhatap alarak müstakil kitaplarda halletmeye çalıştığı; mesela Sa'deddin Teftezânî'nin *Telvîhât* başlığı altında 40 küsur sayfada izah edebildiği Kader ve Cüz'î irade meselesini, 5-10 sayfa içinde ve hem de herkesin anlayabildiği şekilde izah edebilmesi, zikredilmesi gereken mühim yönlerindedir. Hatta bir zamanlar Pakistan Maarif Nazırlığı yapan Ali Ekber Şah, kader meselesi ile alakalı bir meselesini, 40 sene dolaştığı İslam âleminde halledemediği halde, Bedüzzaman'la yaptığı 40 dakikalık sohbet neticesinde hallettiğini, Türkiye'den ayrıldıktan sonra uğradığı Mısır'da Cumhuriyet Gazetesinde bir makale halinde neşretmiştir.

Özellikle materyalizmin tek hedef haline getirdiği Allah'ı inkâr hareketleri karşısında, asrın idrâkine uygun tarzda tevhid yani Allah'ın varlığı ve birliği hakkındaki Kur'an âyetlerini fevkalade bir şekilde tefsir etmesi ve vicdanı tefessuh etmişlerin dışında akıl ve idrâk sahibi herkese Allah'ın varlığını isbat etmesi, yine zikredilmesi gereken misallerdendir. Kâinatın varlığını tabiata ve sebeplere veren zihniyeti tabiat risâlesiyile altüst eden Bedüzzaman, 30. Söz ile felsefenin dinsiz kesimini susturmuş; 22. Söz ile de gerçek tevhid inancının esaslarını bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Geçenlerde elime geçen Allah maddesi ile alakalı bir Ansiklopedi maddesinde, Bedüzzaman'ın fevkalade izahlarından habersiz gibi görünen bir ilim adamımızın, Allah maddesini hicrî 5. asırdaki bir mü'mini muhatap kabul ederek kaleme almış olması ve bir üniversite gencinin de, bana göstererek, "hocam, böyle bir ansiklopedide, Allah inancı asrımızın insanı da göz önüne alınarak yazılamaz mıydı?" diye sorması, Risâle-i Nur gibi bir Kur'an tefsirinden istifade etmemekte direnen ilim adamlarımızın acı hallerini gözlerimin önünde canlandırmıştır. Yeni neslin bîgâne kalmamasını ümit ediyorum.

Siz, misal olarak zikrettiğimiz bu üç meseleye, mi'râcın mahiyeti ve isbâtını, arş-ı a'zam, kab-ı kavseyn gibi İslamî istilahların gerçek ve ma'kul manalarını; Kur'an'ın mu'cize olduğunun isbatını; meleklerin ve ruh aleminin isbatını ve kısaca asrımızda gündeme gelen yahut itiraz edelin iman ve İslam hakikatlarına dair her türlü izahı da ekleyebilirsiniz. Ve bu denilenlerin isbatı için 6000 sayfayı bulan Risâle-i Nur'u mütâla'a edebilirsiniz.

İşte Bitlis'te Şeyh Emin Efendi ve sair ülemâ ile münazara ve imtihanlardan sonra kendisine Bedüzzaman yani Zamanının eşsiz âlimi ünvanı verilmiştir. Nitekim İstanbul âlimleri de önce Kürd Hoca dedikleri bu zara, ilmîni ve irfanını gördükten sonra Bedüzzaman yahut Bedî-i âlem-i İslam demeye başlamışlardır.

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ'NİN İLMÎ ŞAHSİYETİ VE İCÂZETNÂMELERİ

1. İLMİYE TARİHİNDE İCÂZET, MUHTEVÂSİ VE ÇEŞİTLERİ

Lügatte izin vermek ve müsaade etmek manalarını ifade eden icâzetnâme, ıstılahda, ders okutan müderrisin talebesine okuttuğu kitap ve ilimleri kendisinin okuttuğunu, talebesine de okutma izni verdiğini ve kendi ilim silsilesini açıkladığını gösteren yazılı belge yani yeni tabirle diplomaya denilmektedir. Bu icâzetnâme ile ilmin ve ehliyetin sıhhati temin edilmiş olmaktadır. Osmanlı devletinde ve Şark Medreselerinde, İslâm âlemindeki icâzetnâme geleneğine uyulmuş ve tarihte verilen önemli icâzetnâmeler bazan matbu ve bazan da mahtut olarak muhafaza edilmiştir. Önemle ifade edelim ki, icâzetnâme günümüzdeki diplomalardan çok farklı ve kapsamlıdır. İcâzetnâmelerin çerçevesi şöyle özetlenebilir:

8. Allah'a hamd; Hz. Peygambere salât ve selam, Âlimler hakkında medh.
9. İcâzetnâmenin ehemmiyeti.
10. Hocanın ve talebenin tam adları.
11. Bazan okutulan bütün kitaplar ve ilimleri adları.
12. Allah'a kadar giden üstdaşar silsilesi.
13. Müderrisin talebesinden istekleri ve tavsiyeleri.
14. İmza ve veriliş tarihi ile yeri.

İcâzetnâmeler iki çeşit olabilir:

Umûmî İcâzetnâme: Bütün şer'î ve aklî ilimlere dair verilen icâzetnâmelerdir ve bunlar da ikiye ayrılır; *Birinci kısım* mufassal icâzetnâmelerdir ki, bütün ilim silsilesi ve bazan da okutulan bütün ilimler ve ders kitapları mufassalan açıklanır. İkinci kısım ise, muhtasar icâzetnâmelerdir ki, Bedüzzaman'ın kardeşi Abdülmecid Efendiye verdiği icâzetnâme bu cinsdendir ve kısadır.

Hususî İcâzetnâme: Sadece tek bir ilime mesela Ferâiz, Fıkıh, Hadis veya Kıraat ilmine has verilen icâzetnâmelerdir.

İcâzetlerdeki Âlimler silsilesi yani sened konusunu da biraz açıklamak gerekmektedir. Zira faklı ilimlere göre farklı senedler elimizde bulunmaktadır. Mesela fıkıh icâzetnâmelerindeki Âlimler silsilesi Hz. Ali yahut Abdullah bin Mes'ud'dan başlamaktadır. Mezheplere göre de farklılık arz etmektedir. Hadis icâzetnâmeleri de böyledir. Kelâm icâzetnâmelerinin tepe isimleri Ebül-Hasan Eş'arî veya İmâm Muhammed Matürîdî olarak görülmektedir. Bunlar daha ziyade hususî icâzetnâmelerdir.

Ancak umûmî icâzetnâmelerde genel bir benzerlik görülmektedir. Bunlarda elbetteki Âlimler silsilesinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Ancak tepedeki üstadlar değişmemektedir. Bedüzzaman'ın icâzetnâmeleri bu grupta yer almaktadır.

2. BEDİÜZZAMAN'IN İCÂZETNÂMELERİ

Bedüzzaman Hazretlerinin icâzetnâmeleri konusunda ayrıntılı bilgi vermek gerekiyor. Evvela Bedüzzaman, iki ayrı üstdaddan icâzet almış bulunmaktadır. Aldığı bu icâzetnâmeler elimizde bulunmamaktadır. Ancak kendisinin kardeşi Abdülmecid Efendi'ye² verdiği icâzetnâmede bu hususlar şüpheye yer bırakmayacak şekilde zikredilmektedir.

Tarihçe-i hayatını görenlere ve bilenlere malûmdur ki; ondört yaşında icâzet alıp a'lem-i ülemâ-i zamanla muarazaya girişmiş, ondört yaşında iken, icâzet almaya yakın talebeleri tedris etmiştir.³

Evvela: Eski zamanda, ondört yaşında iken icâzet almanın alâmeti olan üstad tarafından sarık sardırma, bir cübbe bana giydirmek vaziyetine mâniler bulundu. Yaşımın küçüklüğüyle, memleketimizde büyük hocalara mahsus kisveyi giymek yakışmadığı...

Sâniyen: O zamanda büyük Âlimler, bana karşı üstadlık vaziyeti değil, ya rakib veyahut teslimiyet derecesine girdikleri için, bana cübbe giydirecek ve üstadlık vaziyetini alacak kendilerine güvenenler bulunmadı. Ve evliya-yı azîmeden dört-beş zâtın vefat etmeleri cihetinde, elli altı senedir icâzetin zahir alâmeti olan cübbeyi giymek ve bir üstadın elini öpmek, üstadlığını kabul etmek hakkımı bugünlerde, yüz senelik bir mesafede Hazret-i Mevlânâ Zülçenaheyn Hâlid Ziyaeddin kendi cübbesini, o cübbeye sarılan bir sarık ile pek garib bir tarzda bana giydirmek için gönderdiğini bazı emarelerle bana kanaat geldi. Ben de o mübarek ve yüz yaşında cübbeyi giyiyorum. Cenab-ı Hakk'a yüzbinler şükrediyorum.

Haşiyeye: Bu mübarek emaneti, Risâle-i Nur talebelerinden ve âhîret hemşirelerimizden Âsiye namında bir muhterem hanımın eliyle aldım.⁴

Medrese usûlünce hiç olmazsa onbeş sene tahsil-i ilim lâzım geliyor ki hakaik-i diniye ve ulûm-u İslâmiye tam elde edilsin. O zamanda Sa'îd'de, değil hârika bir zekâ veya bir manevî kuvvet; belki bütün istidad ve kabiliyetinin haricinde bir acib tarz ile bir-iki sene Sarf ve Nahiv mebadisini gördükten sonra üç ayda acib bir tarzda kırk-elli kitabı güya okumuş ve icâzet almış gibi bir halet görüldü.⁵

2 Üstadın kardeşi ve talebesi **Abdülmecid Efendi**, 1884 yılında Bitlis'in Hizan Kazasının İsparit Nâhiyesine bağlı Nurs köyünde doğdu. İlk eğitimini burada aldı. Nurs köyünden sonra Arvas'ta eğitimine devam etti. Buradan ayrıldıktan sonra (1900) Van'a gitti. Van'da kaldığı on dört yıl, eğitim sürecinde ayrı bir öneme sahiptir. Buradaki Horhor Medresesinde ağabeyinin nezâretinde iki yüzü aşkın talebe ile birlikte eğitimine devam etti. Özellikle Arap Dili ve Edebiyatı dalında çok büyük bir aşama katetti. Nitekim bu sebepten dolayıdır ki, Bedüzzaman İşârâtü'l-İcâz ve Mesnevi-i Nuriye eserlerinin Arapça'dan tercüme edilmesi işini ona vermiştir. 1967 senesinde Konya'da dar-ı bekaya irtihal etmiştir. Mezarı Konya Üçler mezarlığında.

3 Barla Lahikası, sh. 164.

4 Kastamonu Lahikası, sh. 96-97.

5 Emirdağ Lahikası, c. I, sh. 73.

İcâzetnâmenin aslı şöyledir ve şu anda orijinali Diyânet yoluyla Abdülkadir Badıllı arşivine geçmiş bulunmaktadır:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسول سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين . اما بعد
فقد قرأ وتدرست عندي اخي الصغير عبد المجيد بن ميرزا النورسي العلوم الالهية والعقائد والكل النسخ التي
جرت عادة العلماء على اقتنائها وقراءتها في مملكتنا وكما نظرنا الى استعداده وزكاته ونشئت عن معلوماته و
حفظاته وجرت اقداره على التدريس والتعليم وبين لي لبقائه للوظيفة التدريسية وكفاية معلوماته
للارشادات العلمية اجزته سبب ما جرت العادة عليه من اعطاء الاساتيد الاجازة لمن استكمل النسخ
من الملايين في تدريس وتعليم ما قرأ عندي من العلوم الى الوقت المعلوم كما اجازني سنادي الحولي
محمد الجلال رحمة الله عليه وهو قد اخذ الاجازة من ثولاه زكي النفع العقيم والعلب السليم السيد فهم قدس سره
وهو قد اخذ الاجازة من اعلام علماء عصره ونقل ثقله من عصره الشيخ عبيد الله الشيرازي قدس سره: وهو
قد اجازني كبار العلماء واثرا الفضلاء واحدا بعد واحد منسلا الى الامام محمد القزالي قدس سره:
وهو قد رخصي واذن لي في ارشاد العباد ظاهرا وباطنا من قبل اسادة العظام والعادة الكرام
مترجما الى المعدود من الاثني عشر مولانا حضرت جعفر الصادق رضی الله عنه: وهو قد اخذ الفحص
معنا وباطنا من الامام ابي الحسين علي بن ابي طالب رضی الله عنه:

وكما اجازني علادة زمانه ومصابح اوانه سنادي فتح الله الاحمدي وهو قد نال رتبة التدريس في العقليات
والفعليات بالاجازة والرضخ عن والده عمر وهو عن جده الأبر محمد ظهير الاحمدي واقترى الجيزون له
بالواسطة الى العلانة الشريفة بعد الدين الثقاتان ومنه الى الامام محمد الدين الرازي ومنه الى ابي المؤيد
زيني حضرت علي بن ابي طالب رضوان الله تعالى عليهم اجمعين:
اجزته كما اجازوني ورضيت له بالتدريس كما رضوا الي به: اللهم وثقه وخرقه في الدين واجعله
نفعه عبدا وعن الاوقات الدينية والبنوية سببا واهده وايانا صراطا مستقيما وادفع الصلوة على سيدنا
ويعقنا محمد وسلم عليه وعلى آله وصحبه تسليما آمين وللحمد لله رب العالمين: سادس مولانا سادس

وانا الفقير عبد النورسي

١٣٣٠ هـ

“Elhamdülillahi Rabbi'l âlemin. Vesselatu vesselamu ala Resulihî Seyyidina Muhammedin ve ala alihi ve sahbihi ecmain. Emma ba'd.

Küçük kardeşim, Mirza oğlu Abdülmecid, benim yanımda alet ilimleri(Arapça dilbilgisi ve gramer bilgilerini) ve akli ilimleri okuyup ders aldı. Ve memleketimizde ülemânın âdeti vechiyle okunan ve okutulan bütün kitap ve nüshaları bitirdi.

Vakta ki ben onun istidat ve zekâsına baktım ve onun malumat ve mahfûzatını teftiş ettim. Ve onun tedris ve Ta'lîmde (ders vermek ve öğretmekte) iktidarını tecrübe eyledim. Onun tedris vazifesindeki liyakati bana tebeyyün eyledi. Ve ilmi irşaddaki malumatının kifayeti bana göründü. Ben de Üstazların talebelerine verdiği tarzda ona icazet verdim.

Medresede okunan ders ve ilimleri belli bir zamanda bitirerek ders vermeye liyakat kazandı. Ondan dolayı ona icazet verdim. Nasıl ki aynı tarzda üstadım ve efendim **Muhammed Celali** (rahmetullahi aleyh) bana icazet vermiştir.⁷

O da kendi üstadı ve efendisi ilim ve irşadının faydası umûmî olan ve kalbi selim sahibi **Şeyh Seyyid Fehim (Arvasi)**⁸

7 Üstad "**Muhammed Celali Efendi'den aldığım icazetnameyi, Ruslara esir olduğum zaman zayı ettim**" demektedir. Krş. Bu icazetname hakkında bkz. Sadık Albayrak, *Son Devrin İslâm Akademisi Da'ru'l-Hikmet'il-İslâmiye*, sh. 215.

8 Şeyh Seyyid Fehim hazretleri hakkında Bediüzzaman şöyle demektedir; "*benim silsile-i ilimde en mühim üstadım olan Şeyh Fehim kuddise sirrühü*" (Kastamonu Lahikası, Osmanlıca, sh. 301).

Seyyid Fehim-i Arvasi hazretleri, Doğu Anadolu'da yetişen büyük velilerdendir. Silsile-i aliyyenin otuzüçüncüsüdür. Osmanlı Devletinin son devirlerinde yaşamıştır. Seyyididir. "Hazret-i Şeyh" ve "Allâme" lakapları vardır. "Arvasi" denmekle meşhur olmuştur. Babası, Seyyid Abdülhamid Arvasi'dir. 1825 yılında Van'ın Bahçesaray (Müküs) ilçesine bağlı Arvas (Doğanyayla) köyünde doğdu. 1895'de aynı köyde vefat etti. Kabri oradadır ve sevenleri tarafından Ziyaret edilmektedir.

Babası, Arvas'ın tekke, zâviye ve medresesinin sevk ve idâresini yürütürdü. Seyyid Fehim, küçük yaşta babası Seyyid Abdülhamid Efendiyi kaybetti. Annesi Seyyide Emine Hanım, zahide, takva ve vera sahibi salih bir hanım idi. Pek çok kadın hizmetçileri olduğu halde ilim talebesinin elbisesini kendisi eliyle yıkar ve yardım ederdi.

Küçük yaştan itibaren ilim öğrenmeye başlayan Seyyid Fehim, kısa zamanda Kur'an-ı kerimi hatm ve hıfzetti. Sonra dedelerinin kurduğu ve öteden beri ilim yayan büyük Âlimler yetiştiren Arvas Medresesi ile Müküs'teki Mir Hasan Veli Medresesinde temel dini bilgileri ve Arabi âlet ilimlerini okudu. Kısa bir müddet ilim tahsiline ara verdi.

Sonra Cizre'ye gidip Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdi hazretlerinin Halîfelerinden Şeyh Hâlid-i Cezeri'nin ders halkasına dâhil oldu. Kısa zamanda emsallerini geçip ilimde ilerledi. Dini ilimleri ve zamanın fen bilgilerini öğrendi.

Seyyid Fehim, Cizre'de ilim tahsili ile meşgul olduğu sırada, amcaoğlu Seyyid Sıbgatullah Efendi de Cizre'ye gelip, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdi hazretlerinin talebelerinden Şeyh Salih Sibki hazretlerinden ilim öğrendi. Cizre dönüşünde Van'a uğradı. Van'da bulunduğu günlerde büyük veli Seyyid Taha-yı Hakkâri hazretleri de Nehri'den Van'a gelmişti. Seyyid Taha hazretlerinin en seçkin eshabından olan amcası Seyyid Muhammed Efendi, Seyyid Sıbgatullah Efendiye, Seyyid Taha-yı Hakkâri hazretlerine talebe olmasını tavsiye etti. Seyyid Taha'ya talebe olan Seyyid Sıbgatullah, onun hizmetinde ve sohbetinde bulunarak, tasavvuf yolunda ilerledi. Kısa zamanda olgunlaşarak insanlara İslâmiyet'in emir ve yasaklarını anlatmak hususunda icazet, diploma ve hilâfet aldı. Van Vâlisi ve halkı Van'da kalmasını ısrarla istediler. Fakat o; "Nehri'ye gidiyorum. Seyyid Taha hazretleri uygun görürlerse burada kalırım" buyurdu. Van'da kalmak istediğini Seyyid Taha hazretlerine arz edince, buyurdu ki: "Yok Molla Sıbgatullah! Van halkı dun-himmettir (eksik, kısa himmetlidir). Van'ın fethi benim ve senin elinde olmaz. Mükâşefe âleminde malumata göre sizin sülâlenizden, yani Arvasi Hânedânından, ilim ve irfanı ile tanınmış, Allah bilir ama onun [Seyyid Fehimi kastediyor] vasıtasıyla, Van'ın irşadı geçici olarak mümkündür" buyurdu. Seyyid Sıbgatullah Arvasi hazretleri; "O zat amcamın oğludur. Cizre'de ilim tahsili ile meşgul, ilim ve irfanla meşhurdur" dedi. Seyyid Taha; "Bir başka gelişinde o zatı muhakkak bana getir" diye emir buyurdu.

Seyyid Sıbgatullah, hocasını ikinci defa Ziyarete gelişinde, genç yaşta Seyyid Fehim Arvasi'yi de Nehri'ye getirdi. Seyyid Taha hazretlerinin huzuruna gidip sohbetiyle şeref lendiler. Kalma zamanı bitip ayrılacakları sırada, Seyyid Sıbgatullah ve yanındakiler Seyyid Taha hazretlerinin elini öpüp izin aldıktan sonra, sıra Seyyid Fehime gelince, Seyyid Sıbgatullah geride kaldığını görüp, Seyyid Taha hazretlerinden onun için de izin istedi. Fakat Seyyid Taha hazretleri, Seyyid Fehim'in kalmasını münasip gördü ve "O burada kalsın" buyurdu. Seyyid Taha'nın hizmetinde kalan Seyyid Fehim, kısa sürede kemâle geldi. Seyyid Taha hazretleri onun hakkında; "Başkalarının altı ayda aldığı mesafeyi, Seyyid Fehim yirmi dört saatte aldı" buyurdu.

Hocasını elini öpüp duasını alan Seyyid Fehim Arvasi, Mutavvel okumak üzere zamanın Doğu Anadolu'daki en büyük Âlimlerinden olan Molla Resul Sibki'nin huzuruna vardı. Molla Resul; "Ben Arvas ailesinden birisine ders okutmak arzundaydım. Çünkü Arvas'ta Molla Resul Zeki'den okudum. O aileden gelen bu zatta zekâ eseri göremiyorum. Hayret o ailenin fertleri çok zeki olurlardı" dedi. Seyyid Fehim Arvasi, Molla Resul'den ders almaya başladı. Fakat Seyyid Taha hazretlerinin tavsiyesine uyararak ders esnasında sual sormamaya dikkat ediyordu. Hatta Molla Resul, Seyyid Fehim'in talebelerinden Molla Hâlid'e; "Senin hocan sual sormuyor. Zekâsız mıdır, yoksa utaniyor mu?" diye sordu. Molla Hâlid de; "Evet ben başlangıçtan beri bu zatın yanında okuyordum. Bir zaman hocalarına çok sual sorar, hocalar ona cevap vermekten aciz kalırlardı. Fakat Nehri'den döndükten sonra ne hikmetse sual sormayı terk etti. İlim öğrenmedeki kabiliyetine gelince: "Kusura bakmayın, bendeniz onun sizden yüksek olduğunu tahmin ederim" diye arz etti.

Seyyid Taha hazretlerinin hizmet ve sohbetinde tasavvuf yolunun en yüksek derecelerine kavuşan Seyyid Fehim, büyük bir veli oldu. Mutlak hilâfetle şereflenme zamanı gelince, üstadı Seyyid Taha onu huzuruna çağırdı ve insanlara İslâmiyet'in emir ve yasaklarını anlatmak, onların dünya ve ahirette saadete, kurtuluşa kavuşmalarına vesile olmakla vazifelendirdi. Fakat Seyyid Fehim; (Bu bir ağır yükür. Ben bunu kaldıramam.) Hem de buna layık olmadığını bildirip çekingen davrandı. Seyyid Taha hazretleri; (Bu bir emr-i ihtiyari, isteğe bağlı bir iş değil, emr-i zaruri olup, mecburi iştir) buyurdu. Memleketi olan Arvas'a gitmesini emretti. Yola çıkacağı zaman tekrar huzuruna çağırdı, kitapların içindeki mektuplarını kendisine göstererek; (Bu ihlas ve muhabbet sizin değil midir? Neden imtina ediyorsunuz. Yemin ederim ki sizin hilâfetiniz, Resul-i ekrem efendimiz tarafından tasdik buyurulmuş ve bütün sâdât-ı kiram büyükler tasdik buyurmuş, ben de tasdik etmek zorundayım. Siz de kabul etmek mecburiyetindediniz) buyurdu.

Seyyid Fehim hazretleri hocası Seyyid Taha hazretlerini, ders talebesi gibi her yıl, Arvas'dan Nehri'ye gelerek, Ziyaret ederdi. Vefatından sonra, yerine geçen birâderi Seyyid Muhammed Salih hazretlerini de Ziyaret edip, sohbetlerinde bulundu. Zira Seyyid Muhammed Salih hazretleri Seyyid Fehim hazretlerinin sohbetinde üstadıydı.

Seyyid Fehim hazretleri hocası Seyyid Taha hazretlerinin vefatından sonra onun emir ve tavsiyelerine sıkı sıkıya uydu. Senede iki defa Van'a teşrif ederek halka İslâmiyet'in emir ve yasaklarını anlattı. Onların dünyada ve ahirette saadete, mutluluğa kavuşmaları için çalıştı. Vaaz ve sohbetleriyle Van halkının İslâmiyet'e bağlılığı ve bu husustaki şöhreti arttı. "Dünyada Van, ahirette iman" sözü insanlar arasında yaygın olarak söylenmeye başladı. Seyyid Fehim hazretlerinin Van'a gelişlerinden büyük bir kalabalık ve izdiham olurdu. Zamanın Vâlisi, askeri ve mülki erkânı onu Ziyaret ederek, sohbetlerinden istifade ederler, varsa müşkil meselelerini sorup cevaplarını alırlardı. Maddi ve manevi bütün emirleri yerine getirilir, herkes ona saygı ve hürmette kusur etmezdi. Böylece hocası Seyyid Taha'nın seneler önce buyurduğu; "Van'ın fethi Arvasi Hânedânından, ilim ve irfanı ile tanınmış bir zatın vasıtasıyla muvakkaten (geçici olarak) mümkündür" sözünün hükmü keramet olarak ortaya çıkmıştı.

Seyyid Taha hazretlerinin oğlu Seyyid Ubeydullah Efendi hacca gitmek istiyordu. Van'a geldi. Kendi kendine; "Arabistan'da babam Taha-yı Hakkâri hazretlerini tanıyanlar çoktur. İlim sohbetleri olur. Yanımda büyük bir Âlimin bulunması zaruridir. Buna layık ancak babamın Halifesi Seyyid Fehim hazretleridir" diye düşünerek onları beraber götürmek üzere Van'a davet etti. Seyyid Fehim hazretleri Van'a gelince; "Üstadım birlikte hacca gidelim" dedi. Seyyid Fehim hazretleri özur beyan edip; "Mali ve bedeni durumum müsa'id değildir" buyurdu. Seyyid Ubeydullah Efendi; "Mal ve para işi bana aittir. Bedeni durumunuzla ilgili olarak Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdi hazretlerinin Dîvân'ına bakalım, ne çıkacak" dedi. Dîvân'ın bazı sayfalarını açtıkları zaman Medine-i münevvere ile ilgili beytler çıktı. Bunun üzerine karar verip birlikte hac yolculuğuna çıktılar. İstanbul'a geçip, Fâtih'teki Reşâdiye Oteline indiler. Onların İstanbul'a geldiklerini haber alan zamanın padişahı Sultan İkinci Abdülhamid Han, kendilerini saraya davet etti. Sarayda misafir edip, ikram ve ihsanlarda bulundu.

Kendisi veli olan, Âlim ve velilere çok hürmet eden Sultan İkinci Abdülhamid Han, Seyyid Fehim hazretlerinin sohbetlerinde bulunup, duasını aldı. On iki gün kadar İstanbul'da misafir ettikten sonra, Haydarpaşa'ya kadar merasimle, törenle uğurladı.

Seyyid Fehim hazretleri ve Seyyid Ubeydullah Efendi vapurla Mısır'a gittiler. Oradaki Âlim ve veliler ile görüşüp sohbetinde bulundular. O devrin önemli ilim merkezlerinden olan Ezher Medresesinden yetişen Âlimler, Seyyid Fehim hazretlerinin ilim ve faziletteki üstünlüğünü kabul ettiler.

Seyyid Fehim hazretleri, hizmetlerinde bulunan Hacı Ömer Efendiyle birlikte Câmi-ül-Ezher Medresesine gittiler. Bir odaya girdiler. Bu odada oturan bir Âlimin etrafında çok sayıda kitaplar ve önünde bir kâğıt olduğu halde oturduğunu gördüler. Âlim, kitaplara bakıyor fakat önündeki kâğıda bir şey yazamıyordu. Seyyid Fehim hazretleri kâğıtta olan yazıyı bir defada okuyup ezberledi. Çünkü bir defa okuduğu yazıyı ezberlemek onun hususiyetlerindendi. Âlim kimse başını kaldırmayı; "Sizin okumanız var mıdır?" diye sordu. Seyyid Fehim hazretleri ilimle bir miktar meşgul olduğunu bildirdi. Âlim; "Siz bu kâğıttaki yazının manasını bilir misiniz?" dedi. "Evet" cevabını alınca, hayret etti ve "Hayret! Câmîü'l-Ezher Medresesi (Üniversitesi) bütün şubeleri (fakülteleri) ile bir haftadan beri bu meselenin halli için tatil edildi. Reisü'l-ülemâ başta olmak üzere bütün Âlimler gece-gündüz çalışmaktadır. Bu yazının mana ve mefhumunu anlamaktan aciz kaldı" dedi. Seyyid Fehim hazretleri; "Basit bir meseledir" buyurunca, Âlim daha çok hayret etti.

Seyyid Fehim hazretleri anlaşılamayan meseleyi izah etmeye başladı. Hayretler vâdisinde dolaşan Âlim, saygıyla kalkıp elini öptükten sonra, hemen kâğıt kalem alıp Fehim-i Arvasi hazretlerinin izahını yazdı. Adresini alarak tekrar ellerini öptü ve ayrıldı. Seyyid Fehim hazretleri de Hacı Ömer Efendiyle birlikte kiraladıkları eve döndü.

Bir müddet sonra Câmîü'l-Ezher Medresesi Reisü'l-ülemâsının (rektörü) gönderdiği dört Âlim çıkageldi. Reisü'l-ülemâ tarafından Câmîü'l-Ezhere davet edildiğini ifade ettiler. Seyyid Fehim hazretleri daveti kabul buyurup, gitti. Büyük bir salonda Reisü'l-ülemâ başta olmak üzere beş yüze yakın Âlim büyük bir saygı ile kendisini karşıladılar. Seyyid Fehim hazretleriyle Reisü'l-ülemâ yan yana oturdular. Sohbet başladı. Reisü'l-ülemâ, Seyyid Fehim hazretlerine; "Efendi hazretleri! Tam istenen şekilde açıkladığınız mesele, Câmîü'l-Ezherce müşkil ve manası anlaşılamayan bir mesele hâline gelmişti. Cenab-ı Hakk'ın yardımıyla bu müşkilâtın bizleri kurtardınız. Câmîü'l-Ezher size sonsuz şükran borçludur" dedi.

Çocukları: Muhammed Reşid, Seyyid Muhammed Emin, Seyyid Muhammed Masum, Muhammed Sıddık, Seyyid Hasan Medeni ve Seyyid Nizameddin en önemlilerindedir.

"Benim şahsım için mücib-i hayrettir ki: O itiraz eden zât, benim silsile-i ilimde en mühim üstadım olan Şeyh Fehim'in (K.S.) bir tilmizi ve en ziyade merbut olduğum İmâm-ı Rabbanî'nin (R.A.) bir talebesi olduğu halde, herkesten ziyade, kusurlarıma, eski karışık hayatlarıma, taşkınlıklarına bakmayarak bütün kuvvetiyle imdadıma koşmak lâzım iken, maatteessüf ondan tereşşüh eden bir itiraz, bazı zaif arkadaşlarımıza fütur ve ehl-i dalalete bir sened hükmüne geçtiğini çok teessüfle işittik.", Kastamonu Lahikası, sh. 161; Krş. BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), DH.SAİD.d. 46/481; Süleyman Kuku, *Son Halkalar*, c. I, sh. 941 vd.

kuddise sirruh'tan icazet almıştır.

O da kendi üstadı olan, devrinin Âlimlerinin üstünü ve asrının fuzalasından olan Şeyh Ubeydullah Şemdinani'den⁹ ders almıştır.

Şeyh Ubeydullah Şemdinani ise, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin Halîfesi Şeyh Tahay-ı Nehrî'den¹⁰ (Bu zatı Hakkâri Milletve-

- 9 Şeyh Ubeydullah Şemdinani, Hakkâri'ye bağlı Nehri köyünde 1820 yılında dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini babası Seyyid Taha Nehri'den alan bu zat o bölgedeki Âlimlerden şer'î ve aklî ilimleri tahsil eylemiş ve büyük bir İslâm ailimi olmuştur. Babasının Nakşibendi Halîfesi olması hasebiyle kendisi de tarikatte aynı yola sülük eylemiştir. Savaşlar sebebiyle zayıflayan Osmanlı Devleti'nin her tarafında milliyetçi ve hatta ırkçı hareketler baş göstermeye başlamıştır. İşte tam bu sırada, Şemdinli'nin güçlü şeyh ailelerinden gelen ve Şeyh Taha'nın oğlu olan Şeyh Ubeydullah, amcası Şeyh Salih'in yerine Nakşibendi tarikatının başına geçer. Bölgede çok etken olan Nakşibendi aşireti, Ubeydullah'ın döneminde de etkinliğini giderek artırır. Özellikle Botan, Behdinan, Hakkâri ve Ardelan Emirliklerine ait topraklar Ubeydullah'ın kontrolü altındadır. [Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), sh. 144]
- 1877 yılı Şeyh açısından çok önemli olmuştur. Bu yılda başlayan 93 harbinde (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Şeyh, bir tarafı seçmek zorunda olduğunun bilincindedir ve İslâmî değerlerin etkisiyle, Halifenin devletini yani Osmanlı'yı seçmiştir. Ancak bilindiği gibi savaş Osmanlılar açısından tam bir felakete sonuçlanır. Savaş sonrasında imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti 210.000 km kare toprak kaybetmiştir. Toprak kaybının büyük kısmı Balkanlar'da olsa da bu kayıplar arasında Kars, Ardahan, Batum gibi bölgeler de vardır. [Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, T.T.K Yayınları, Ankara 1988, c. 8, sh. 76].
- Savaşın yarattığı yıkım, bölgede yaşanan sefalet ve otorite boşluğu, Ermenilerin bölgede devlet kuracakları söylentisi ve Şeyh'in aklındaki birleşik bir Kürt devleti kurma fikri, bu yıllarda bir araya gelince isyanın zemini hazırlanmış olur. İlk olarak 1879'da Şeyh'in birlikleriyle Osmanlı kuvvetleri karşı karşıya gelmişse de, her iki taraf da bir birinden faydalanma arzusunda olduğundan, kısa sürede anlaşma sağlanır ve Osmanlı topraklarındaki olay büyümeden önlenir. Şeyh'in gözü, daha kolay lokma olarak gördüğü İran'dadır, ancak ondan sonra Osmanlı'yı düşünecektir. İran'ın bu dönemdeki güçsüzlüğü, Osmanlı'nın başında bir Halifenin bulunmasına karşın İran'ın Şiiliği, İran'ı bir hedef haline getirmekte ve bu saldırıya dini bir görünüm kazandırmayı da kolaylaştırmaktadır.
- 1880 Ağustosunda Şeyh, sınırda ayaklanmış Mangur aşiretine destek için oğlu Abdülkadir yönetiminde bin kişilik bir Kürt müfrezesi yollar, ardından 10 Eylül'de Mangur alınır, 15 Eylül'de Piran aşireti de isyana katılır. Birçok aşireti yanına çekmeyi başaran Şeyh ve oğlu Abdülkadir önderliğindeki birlikler Savacbulak'ı da alarak Tebrize yaklaşırlar. [BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), YA-HUS 167/42]. *Şeyh Ubeydullah Van'ın Erciş kazasında bulunan Ahâlîye hitaben bir mektup gönderir, Şeyh mektubunda; İranlıların Müslümanlara büyük kötülükler yaptığını ve bu nedenle baharın gelmesiyle birlikte İran'a karşı başlatılacak cihâda tüm Müslümanların katılmaları gerektiğini bildirir. Mektubu getirenlerin şifâhen ayrıca bir mesaj daha ileteceklerini belirten Şeyh, ayrıca bu ayaklanmanın Osmanlı Devleti ve diğer Avrupa devletlerince de olumlu karşılandığını ve bunların hepsinin İran'ı kusurlu bulduklarını belirtmiştir. Farsça olan bu mektup daha sonra Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmiş ve çevrilerek sadârete sunulmuştur.* [BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), YA-HUS 167/42, 21 Rebi'ülevvel 1298 (20- 02- 1881)]
- Ancak bu noktada düvel-i muazzama devreye girer. Ruslar bölgede büyük bir Kürdistan kurulmasını istemedikleri gibi, İran'ın kendilerinden yardım etmesinden yararlanarak bölgeye müdahale etmek ve İran'ı yanına çekmek niyetindedir. İngilizler de kesinlikle bölgede birleşik büyük bir Kürdistan kurulmasını istemezler, ayrıca bu isyanı, Rusya'yı bölgeye sokacak tehlikeli bir gelişme olarak görürler ve Osmanlıya baskı uygulayarak, sınırlarını kapatmasını ve Şeyh'i desteklememesini isterler. Bir süre sonra gerçekten de Osmanlılar sınırı kapatarak Şeyh'in İran ve Osmanlı birlikleri arasında sıkışmasını sağlar ve isyan yenilgiyle sonuçlanır. Bu konudaki Osmanlı belgelerinin ortaya çıkartılmamış olması, Osmanlı'nın bu süreçteki politikalarının belirsiz ve kafa karıştırıcı olduğu gibi yorumlara neden olmuştur. Oysa belgeler incelendiğinde görülüyor ki: Osmanlılar, uzun yıllardır bölgede yaşanan karmaşayı önlemenin ve Kürt aşiretlerini kontrol altına almanın tek yolunun Şeyh Ubeydullah gibi bölgede çok etkin ve nüfuzlu birini yanlarına çekmek olduğunu düşünmektedir. Bölgede İngiliz ve Rusların kurdurmak istediği düşünülen Ermeni devletine karşı yine tek kozunun Kürtler ve onları kontrol edebilecek Şeyh Ubeydullah'ın olduğu kanısındadır. Ancak Şeyh'in bu desteği yanlış anlayıp bölgede birleşik ve büyük bir Kürdistan kurma hayaline kesinlikle sıcak bakmamaktadır. (BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), YA-RES (Yıldız Sarayı Arşivi Sadâret Resmi Maruzat Evrakı) 5/17).
- Şeyh'in İran'a karşı giriştiği harekât konusunda ısrarlı olmasına karşındır. Çünkü Rusya ve İngiltere'nin bölgeye müdahale edebileceğinden korkmaktadır. Bu nedenle Şeyh'in İran'a saldırısı sırasında, sınırlarını kapatarak İran'a yardımcı olmuş, ancak isyandan sonra şeyhle olan iyi ilişkilerini sürdürmeye çalışmıştır. [BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), YA-RES 9/23; YA-HUS (Yıldız Sarayı Arşivi Sadâret Hususi Maruzat Evrakı) 167/42; YA-RES 10/12; YA-RES 10/59.] Hatta öyle ki isyandan sonra savaşta yaralanan Şeyh'in adamlarına maas dahi bağlamıştır. [BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), YA-RES 8/23.]
- İsyanın bastırılmasından sonra Osmanlı topraklarına kaçan Şeyh Ubeydullah, tehlike olarak görüldüğünden Osmanlılar tarafından İstanbul'a çağrılır. Şeyh İstanbul'da büyük bir törenle karşılanır. "Sultan 'misafirini' şeref töreniyle karşılamayı esirgememişti. Şehrin bütün ileri gelen resmi şahsiyetleri Şeyh'i karşılamaya çıkmışlardı. Sokaklar insanlarla dolup taşmıştı. Ubeydullah'ın İstanbul'a girişi sırasında, onun şerefine top atılmıştı." Ancak Şeyh Ubeydullah amacından henüz vazgeçmemiştir. Şeyh 1882 Temmuzunda Ramazan bayramı sırasında, tacir kılığında girerek, sahte bir pasaportla, Fransız şirketlerinden birine ait Pak isimli gemiyle Poti'ye oradan da Hakkâri'ye kaçar. Bunun üzerine bölgeye askeri yığınak yapan ve Şeyh'in ikna olmayacağını görünce üzerine asker gönderen Osmanlılar, Şeyh'i yakalar ve oğlu Abdülkadir'le birlikte maas bağlamak suretiyle Mekke'ye gönderir. Şeyh 1883 yılında Mekke'de vefat eder. Önemle **kayd edelim ki, Şeyh evlâd-ı resuldür ve Abdülkadir-i Geylânî'nin torunlarındandır.** (Krş. Alisân Akpınar-Sezen Bilir-Tacim Sebüktegin, Şeyh Ubeydullah İsyanı Üzerine Yeni Belgeler, *Vesta Dergisi*, Sayı 6, Yıl 2006).
- İran Şahı Muhammed Kaçar, Sünnî olup, babası Taha Hakkâri'yi severdi. Bu sebeple Şah kendisine Osmanlı hududuna yakın yerlerde iki köyün gelirini tahsis etmişti. Şeyh Taha'nın vefatından sonra gelen şah bu köyleri geri alıp buradaki Sünnîlere zulme başlayınca, köylüler Şeyh Ubeydullah'dan yardım istedi. Şeyh Ubeydullah, 93 Harbi'nde büyük yararlık gösteren 10 bin kişilik milisleriyle İran hududunu geçerek bu köyleri geri aldı. Bu sefer İran, Büyük Devletler'den yardım istedi. Bunlar, Ermenistan'ın kurulmasına en büyük engel olarak gördükleri Ubeydullah'ın cezalandırılmasını istedi. Hâdise milletlerarası bir hâl alınca, Seyyid Fehim'in arabuluculuğu ile Şeyh Ubeydullah silahlarını bıraktı ve oğlu Abdülkadir ile beraber 1882'de Mekke ve Tâif'te ikamete tâbi tutuldu. Ertesi sene de vefat etti. Şeyhin sürgüne giderken söylediği "Hep yetim gibi mahzun kaldı Nehri halkı/Dâim olsun Cihan Sultanı Abdülhamid'in tahtı" beyitiyle biten kaside meşhurdur. *Şeyh Ubeydullah hâdisesi bugün bazı kesimlerce Kürt milliyetçiliği malzemesi olarak kullanılmaktadır ki, bunun tarihi hakikatlerle alakası yoktur.*
- Ayrıca krş. Celile Celil (çev. M. Aras), *1880 Şeyh Ubeydullah Nehri Kürt ayaklanması*. 3. bs. İstanbul: Peri Yayınları, 1998. 169 s.
- 10 **Seyyid Taha-yı Hakkâri-i Nehri** hazretleri, Anadolu'da yaşayan büyük velilerdendir. Silsile-i aliyyenin otuz birincisidir. Peygamber efendimizin neslinden olup Seyyid Abdülkadir-i Geylânî hazretlerinin on birinci torunudur. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi hazretlerinin Halîfelerindendir. 1853 yılında Şemdinli yakınındaki Nehri'de vefat etti. Kabri orada olup Ziyaret edilmekte, feyz ve bereketlerinden istifade olunmaktadır.
- Asil ve temiz bir aileye mensup olan Seyyid Taha-i Hakkâri'de çocukluğunda büyüklük ve olgunluk halleri görülür, zekâ, isti'dad, vakar ve heybeti ile herkesin dikkatini çekerdi. Onu her gören ilerde pek büyük bir zat olacağını söylerdi. Küçük yaşta Kur'an-ı kerimi hatmetti ve ezberledi. Sonra ilim tahsiline başladı. Süleymaniye, Kerkük, Irak, Erbil, Bağdat gibi ilim merkezlerine giderek şöhretli Âlimlerden, tefsir, hadis, fıkıh gibi zâhiri ilimleri, zamanın fen ve edebiyat bilgilerini öğrendi.
- Hicri on üçüncü asrın kutbu olan Mevlânâ Hâlid, Hindistan'a giderek, Gulam Ali Abdullah Dehlevi'nin huzuru ile şerefle ni, layık ve müstahak oldukları fazilet ve kemâlatı aldı. Sonra, Allahü teâlânın kullarına doğru yolu gösterip Hakk'a kavuşturmak için vatanına döndü. Her taraf, Mevlânâ'nın kalbinden saçılan nurlarla aydınlanmaya başladı. Bu sırada arkadaşı olan Seyyid Abdullah da Süleymaniye'de bulunan Mevlânâ'yı Ziyarete gitti. Sohbetinde bulunarak, kemâle geldi ve Halife-i ekmeli yani en olgun Halîfesi oldu. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'ye, birâderinin oğlu Seyyid Taha'nın, harikulade ve yüksek istidadını anlattı. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi hazretleri de, bir daha gelişinde, onu beraberinde getirmesini emir buyurdu. Seyyid Abdullah, ikinci Ziyaretlerinde yeğeni Seyyid Taha'yı da götürdü. Mevlânâ hazretleri, Bağdat'ta Seyyid Taha'yı görür görmez, Abdülkadir-i Geylânî hazretlerinin kabri-i şerîfine gidip, istihare etmesini emretti. Seyyid Taha da kabre gidip istihare etti. Ceddi Abdülkadir-i Geylânî hazretleri, "Mevlânâ Hâlid, zamanının Âlimi, evliyanın büyüğüdür. Hemen ona git, teslim ol, onun emrine gir" buyurdu.
- Seyyid Taha, büyük dedesi Seyyid Abdülkadir-i Geylânî hazretlerinin manevi emri ve izni üzerine, Mevlânâ'nın huzuruna geldi. Bu öyle bir gelişti ki, pek az kimselere nasip olmuş, nasıl ve neler elde ederek gideceği, bu başlangıç ve gelişten belli oluyordu. Mevlânâ, Seyyid Taha'nın yetişmesine, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, kalblerin düşünemediği makamlara erişmesine himmet gösterip yardım etti. İleride zamanın en büyük Âlim ve velisi olacak tarzda, ihtimâm ve ciddiyetle onu terbiye etti. Riyazet ve mücahedeinde hiç eksiklik etmedi.
- Mevlânâ Hâlid hazretleri, yetiştirme ve terbiye esnasında, Seyyid Taha'ya dağdan taş getirtirdi. Seyyid Taha hazretleri, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin yanında seksen gün kaldıktan sonra, velilikte pek yüksek derecelere kavuştu. Keşf ve keramet sahibi olarak hilâfet-i mutlaka ile şereflendi. Taha-yı Hakkâri hazretleri Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin Halîfesi olarak Berdesur'a geldi.
- Amcası Seyyid Abdullah, Nehri'de talebe yetiştirmek ile meşgul iken, oraya çok yakın olan Berdesur'a Seyyid Taha'nın da gönderilmiş olmasının hikmetini anlayamayan bir-cokları; "Böyle iki büyük Halîfenin bir yere gönderilmesinin sebebi nedir?" dediler. Fakat bunu, kısa bir süre sonra Seyyid Abdullah vefat ettiğinde anladılar. Bunun üzerine, oranın halkı tarafından Seyyid-i Büzürk (Büyük Efendi) diye bilinen Seyyid Taha hazretleri, Nehri kasabasına gelip irşada başladı. Burada kırk iki sene, ilim talebesine, Hak âşiklarına ve Hakk'ı arayanlara ilim, feyz ve nur saçtı. Âşıklar, uzaktan yakından pervane gibi bu irşad ve nur kaynağının etrafına toplandılar.
- Hocası Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi hazretleri, kendisine yazdığı bir mektubunda buyurdu ki: "Allahü teâlâ kalbimin sevgilisi Seyyid Taha'yı fena ve beka makamlarının nihayetine kavuşturmakla şereflendirsin. Bu fakire muhabbet ve ihlas bağı ile bağlılığınızı bildiren mektubunuz geldi. Yüksek Nakşibendiye yoluna hizmet için çalıştığımız ve Kur'an-ı kerimi bir usul ile hatmetme haberinize çok sevindik. İhlâslı olmak şartı ile insanlar sizin vasitanızla Allahü teâlâyâ ibadet etmek, Peygamber efendimizin sünnet-i seniyyesine uymak gibi her ne yaparlarsa onların kazandığı sevap kadar sizin de amel defterinize yazılacaktır. "İyi bir çığır açan müslüman kimseye, açtığı o çığırın sevabı verileceği gibi, o yolda gidenlerin sevabı da verilir. Bununla beraber onların sevabından da hiçbir şey eksilmez" hadis-i şerîfi bu sözümüze açık delildir. Allahü teâlânın selamı, rahmet ve bereketi üzerine olsun. Kulların en zayıfı Hâlid-i Nakşibendi."
- Seyyid Taha hazretleri, kendisini Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'ye götürülen veli-nimeti amcası Seyyid Abdullah hazretlerine, bu büyük nimetin sükrü olarak, hep hürmet ve hizmet etti. Onu hep iyilikle andı ve ruhuna pek çok sevaplar hediye etti. Taha-yı Hakkâri hazretleri Nehri'de kaldığı kırk iki sene içinde İslâmiyet'in emir ve yasaklarını insanlara anlatarak onların dünya ve ahirette kurtuluşları için çalıştı. Bütün hocaları gibi İslâm'ın güzel ahlakını yaydı. Siyâsete karışmadı. Pek çok veli yetiştirip onlara hilâfet verdi. İslâmiyet'in emir ve yasaklarını anlatmakla vazifelendirdi. Halîfelerinin en meşhurları; birâderi Seyyid Muhammed Salih, Seyyid Sıbgatullah Arvasi, Seyyid Fehim Arvasi'dir. Bunlardan başka Halîfeleri de vardır.

kili olan **Seyyid Taha¹¹ ile karıştırmamak gerekmektedir**) icazet almıştır.

Onun ilim silsilesi ise, büyük Âlimler ve faziletli kimseler şeklinde ta İmâm Gazali'ye kadar devam eder. İmâm Gazali'ye ise hem zahir hem batın irşadlarda büyük ülemâ ve sadat-ı kiram tarafından icaze verilmiş. Bu silsile devam ede ede, ta on iki İmâmdan biri olan İmâm Cafer-i Sadık'a kadar gidiyor. (Radiyallahu anhüm). O (İmâm Cafer Sadık) ise, manen ve batınen Emirel Müminin İmâm Ali bin Ebi Talib(R.A)'den icazet almıştır.

(Bedüzzaman hazretleri bundan sonra icazetinin ikinci kanalını şöyle belirtiyor):

Ve yine zamanın Âlimi ve asrının kandili olan Şeyh Fethullah **Es-Siirdi** bana icazet vermiştir.¹² O ise, kendi babası Ömer

Seyyid Taha-i Hakkâri hazretleri 1852 senesinde bir ikindi vakti, Haram Çeşmesi denilen ağaçlık bir mevkide talebeleri ile sohbet ediyordu. Sohbet anında kendisine iki mektup arzedildi. Bunları kıymetli damadı Abdülehad Efendiye okuttuktan sonra; "Abdülehad! Şöhret affettir. Artık bizim dünyadan gitmemizin zamanı geldi" buyurdu. Abdülehad da; "Aman Efendim, Şam'dan gelen bu iki mektup nedir ki?" dedi. O gün sohbetten sonra hane-i saadetlerine gitti ve orada hastalandı. On bir gün hasta yattı. Hastalığının ağır olmasına rağmen namazlarını mümkün olduğu kadar ayakta kılmaya çalıştı. Hastalığının on ikinci, Cumartesi günü talebeleri ve yakınları ile helalleşti, vedalaştı, vasiyetini bildirdi. Kardeşi Seyyid Salih hazretlerini çağırtdı. Onun için; "Birâderim Salih, kâmil, olgun bir velidir. Herkesin başı onun eteği altındadır" buyurdu. Yerine kardeşi Salih hazretlerini Halife bıraktı. İkinci vaktinde, talebelerinin Yasin-i şerif tilavetleri arasında, mübarek ruhunu Kelime-i tevhid getirerek teslim eyledi. Kabri Nehri'dedir. Onu seven âşıkları, uzak yerlerden gelerek, mübarek kabrinden yayılân nurlardan, feyzlerden istifade etmekte, bereketlenmektedirler.

Çocukları: *Seyyid Ubeydullah*, Seyyid Habib, Seyyid Mahmud ve Seyyid Alaaddin.

Bkz. BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Nehri köyündeki Şeyh Seyyid Taha Efendi'nin postnişini olduğu vakfa vuku bulan müdahalenin men'i ile emval-i miriye borcu olan şahıslar hakkında tevarüd eden yazıların takdimi, A.}MKT.MHM., No: 43/96, 21/R /1268 (Hicrî); Süleyman Kuku, *Son Halkalar*, c. I, sh. 481 vd.

11 **Seyyid Taha Efendi** (1864 - 1928) Son devir mantık, fıkıh, kelâm, edebiyat ve astronomi Âlimidir. Arvasızade Seyyid Taha Efendi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yaşamıştır. Seyyid olup Hüseyindir. Moğol istilâsı sebebiyle Irak'tan Doğu Anadolu'ya yerleşmiş ve çok sayıda Âlim yetiştirmiş bir aileye mensuptur. Babası Halife Mustafa Efendi, Nakşî şeyhi, dedesi Seyyid Muhyiddin Efendi Başkale Müftüsü'dür. 1864'te o zaman Hakkâri Sancağı'nın merkezi olan Başkale'de doğdu. Ağabeyi tanınmış İslâm Âlimi Abdülhakîm Arvasî'den okuyup icâzetnâme (diploma) aldı.

Önce Başkale'de ağabeyinin medresesinde ders verdi. Bir yandan da Hakkâri Vilâyeti'nde memuriyetlerde bulundu. Mahkeme azalığı, müderrislik, rüşdiye (ortaokul) ve idadi (lise) muallimliği yaptı. Gever (Yüksekova) Müftüsü oldu. 1904 tarihinde Van Vilâyeti Nakîbüleşraf Kaymakamlığı'na tayin edildi.

1908'de Hakkârî Meb'usu seçildi. Donanma İâne Cemiyeti'nin Ziraat Bankası'na bağlanmasına dair Kanûn teklifini hazırladı. Resmi dil tartışmalarında önemli açıklamalarda bulundu. 1912'de Meclis-i Meb'ûsân'ın feshi üzerine memleketine döndü. Hakkâri Evkaf Müdürlüğü yaptı. 1915'te Rus işgali sebebiyle ailesiyle beraber Irak'a hicret etti. 1916'da Kerkük Medresesi müdürlüğü ve belâgat müderrisliğine getirildi. Musul İdadisi'nde edebiyat ve Türkçe muallimliği yaptı. Memlekete dönerek 1918'de Van Müftüsü oldu.

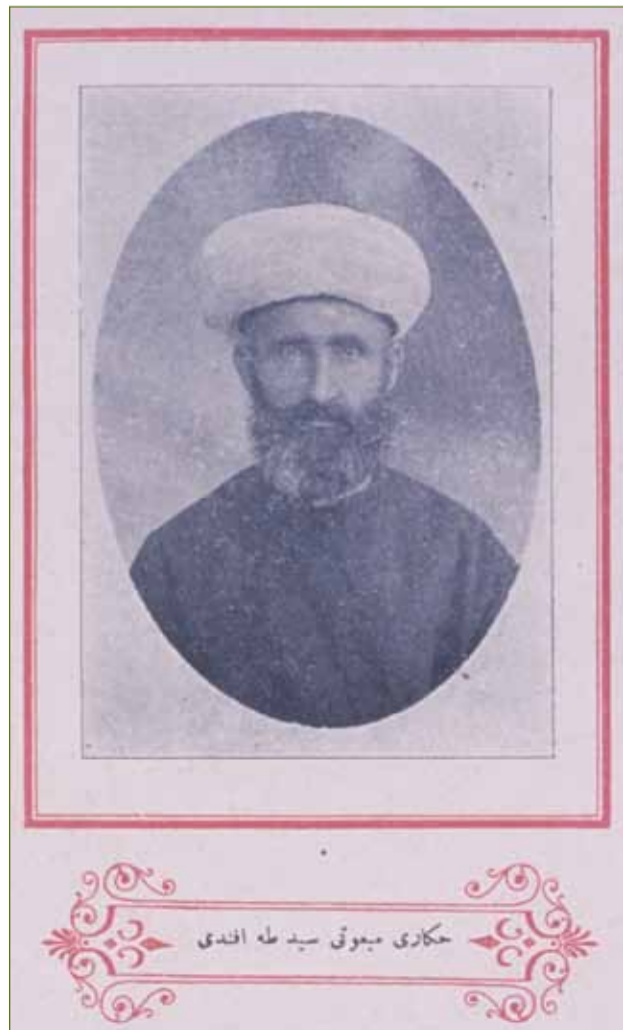
İstanbul'da izinli bulunduğu esnada 1919'da Sultan Vahideddin'in irâdesiyle Medrese-i Süleymaniye (sonra Medresetü'l-Mütehassisîn adını aldı) Fıkıh-ı Şâfiî müderrisliğine tayin olundu. Aynı irâde-i seniyye ile ağabeyi Seyyid Abdülhakîm Efendi de bu medreseye tasavvuf müderrisi tayin edildi. Burada dört sene kaldı. 1920'de İzmir Pâyesi'ne ek olarak Mahreç Pâyesi aldı.

1920'de milli meclise Hakkâri Milletvekili seçildiği halde, İstanbul'un işgali sebebiyle Ankara'ya geçemediği için istifa etmiş sayıldı. 1923-1924 arası Ankara'da Şer'iyye Vekâleti Heyet-i İftâiyye reisliği (Fetvâ Heyeti Başkanlığı), 1924-1928 arası da Heyet-i Müşâvere Reisliği (Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı) yaptı. Bu vazifede iken felç geçirerek 19 Eylül 1928 tarihinde vefat etti. Kalaba mezarlığına gömüldü. Burası iskâna açılınca, Bağlum'a ağabeyinin yanına nakledildi. Dört çocuğu genç yaşta vefat etti. Türkçe'den başka mükemmel Arapça ve Farsça bilirdi.

Eserlerinden hiçbirisi basılmamıştır. Ayrıca çok talebe okutup defalarca icâzet vermiştir. Abdurrahim Zapsu, Kirazlımescid İmâmı Mesnevihân Seyyid Cemal Efendi, Kadıköy Müftüsü Seyyid Mekki Efendi kendisinden okumuştur. Aynı zamanda edip ve hattat idi. Astronomi üzerine derin bilgisi sebebiyle medreseden arkadaşı Kandilli Rasathanesi Müdürü Fatih Gökmen belirli konularda kendisine danıştı. Eserleri arasında yer alan Edebiyatta Bânet Suad Kasidesi'ne Türkçe şerh, Münâzara ilminde Âdâb-ı Gelenbevi'ye şerh, Mantıkta Burhan-ı Gelenbevi'ye şerh, Mantıkta *Tezhîbü't-Tehzîb*, Belâgatta *Kalâidü'd-Darâir* ve Astronomide Bahâ'nin *Teşrihü'l-Eflâk*'ine şerhi zikretmek gerekmektedir.

"Hem kırk sene evvel İstanbul'da Kâğıthane şenliğinin yevm-i mahsusunda, Köprüden tâ Kâğıthane'ye kadar Haliç'in iki tarafında binler açık-saçık Rum ve Ermeni ve İstanbul'lu karı ve kızlar dizildikleri sırada, ben ve merhum meb'us Molla Seyyid Taha ve meb'us Hacı İlyas ile beraber bir kayığa bindik, o kadınların yanlarından geçiyorduk. Benim hiç haberim yoktu. Halbuki Molla Taha ve Hacı İlyas beni tecrübeye karar verdikleri ve nöbetle beni tarassud ettiklerini bir saat seyahat sonunda itiraf edip dediler: "Senin bu haline hayret ettik, hiç bakmadın." Dedim: "Lüzumsuz, geçici, günahlı zevklerin akîbeti elemeler, teessüfler olmasından istemiyorum." *Tarihçe-i Hayat*, sh. 519.

Bkz. *Diyânet İşleri Başkanlığı Personel Arşivi'ndeki Şahsî Dosyası*: Fahri Çoker, Kazım Öztürk, Türk Parlamento Tarihi III. Cilt I. Dönem Milli Mücadele ve T.B.M.M. birinci dönem 1919 - 1923 I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, TBMM Vakfı Yayınları; Modern Türkiye 1920-1938; Ankara, 1995; *Diyânet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü-Ankara 1989*; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ülemâsı*, İstanbul 1981, V/481; "İslâm Harflerinin Yasaklanması Üzerine Teessüründen Ölen Seyyid Tâhâ", *Sebil*, 16 R. ahir 16 Nisan 1976, nr. 16, s. 15; İbrahim Baz, Abdülhakîm Arvasî'nin Hayatı, Eserleri Ve Tasavvuf Anlayışı, Yüksek Lisâns Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 1996; 6-Sa'îd Nursî, Emirdağ Lahikası, Envar Neşriyat, İst. 1991; Mahir İz, *Yılların İzi*, 2. bs. İstanbul 1990; BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Nevahi-i malumede Asâkir-i Şahane erkakını taahhüd edecek kimse bulunamamış iken, sülale-i Tâhire'den merhum Seyyid Taha Efendi ihzar ettiğinden, Şemdinan kazasında Postnişin Şeyh Taha Efendi uhdesine İzmir Paye-i Mücerredî tevcihi. (Meşihat; 246274); Başkale'den Abdülhamid Seyyid Taha imzasıyla Dersaadet Kürd Kulübü'ne çekilen telgrafnamenin mütalaasıyla hakikatın bildirilmesinin Van Vilâyeti'ne tebliği, DH.MKT., No: 2653/50, 15/L /1326 (Hicrî); Muş Mebusluğu'na seçilen Hacı İlyas ve Kigam Efendilerle, Van mebusları Timurzade Tevfik Bey'le Papazyan, İhsan ve Hakkâri Mebusu Seyyid Taha Efendilere mazbata ve intihab evraklarının gönderildi, DH.MKT., No: 2714/21, 28/Z /1326 (Hicrî).

12 **Molla Fethullah Efendi**, Molla Halil Siirdi'nin torunudur ve Üstad'ın Hocasıdır. Babası Ömer es-Siirdi'dir ki, o da Halil Siirdi'nin oğludur. Bu zatın doğum ve vefat tarihini

es-Siirdi'den¹³ icazet almıştır.

O ise, büyük dedesi **Molla Halil Siirdi'den**¹⁴ okumuştur. Molla Halil'in icazet silsilesi ise gide gide ta meşhur âllame **Sadeddîn-i Taftézani'**ye ulaşıyor. Sadeddîn-i Taftézani'nin icazeti **Fahreddîn-i Razi'**ye ulaşıyor. Bu silsile ise oradan Emirel müminin İmâm Ali bin Ebu Talib'e kadar gidiyor.

Üstadlarımın bana icazet vermeleri gibi ben de kardeşime icazet verdim. Tedris vazifesinde ondan razı oldum, üstadları-

bilmiyoruz. Bedüzzaman Molla Fethullah Medresesinde okumuştur. Yalnız bu zât'ın bir seyahat dolayısıyla Diyarbekir'in Kulp kazasından Siirt'e dönerken, Zilân köyünde vefat ettiğini ve türbesi aynı köyde medfun Şeyh Muhammed-i Zilf'nin yanında olduğunu tesbit ettik.

Bedüzzaman Hazretlerinin bu aileye olan hürmetini şu hâdise ile de anlamak mümkündür:

Bedüzzaman Sa'îd Nursî'nin, Seyda Molla Halil'in dördüncü göbekten torununa, dedem Şeyh Fudayl'a yazmış olduğu bir mektubu aktarmak gerekmektedir. Şeyh Fudeyl Zokaydi, Bedüzzaman'a kendisini görmek istediğini bildiren bir mektup yazar. Bu mektubunda, Şeyh Abdulkahhar'ın torunu ve Şeyh Mahmud Zokaydi'nin oğlu olduğunu, 5 kardeşile beraber Zokayd'da (Kayabağlar'da) talebelere ders verdiklerini yazar.

Bedüzzaman, o vakitler yaşlı ve hastadır. Mektubu bile yazacak takatta olmadığından bu cevabi mektubu, talebesi Abdulmuhsin Ziya'ya yazdırır. Bedüzzaman Sa'îd Nursî'nin, Şeyh Fudeyl Zokaydi'nin mektubuna karşılık yazdığı mektubu, latin harfleriyle şöyledir:

Aziz, siddik kardeşim!

Evela binler selam ve hürmetler ederiz. Saniyen; Üstad'ımız hastadır, senin mektubunu okudu fakat cevabı kendi yazamıyor. Hem sana hem de beş kardeşine ve oradaki yetmiş talebelere çok selam ve dua ediyor ve dualarınız istiyor.

Ve diyor ki: "Şeyh Abdulkahhar (k.s), benim Üstadlarımdan pek Kudsî bir üstadımdır. Hem o hem mübarek, merhum, mahdum Şeyh Mahmud, her sabah benim üstadlarım, kardeşlerim içinde okuduklarını ruhlarına hediye ediyorum. Ve bugünden itibaren, hem Fudeyl hem kardeşleri, hem Zokay'daki fakihleri nur talebeleri içinde dualarımı ve okuduklarımı da onların ruhlarına vermeye karar verdim".

Hem Üstad diyor ki: "Madem benimle görüşmek istiyorsunuz, Risâle-i Nur'un hangi kitabını okursanız benimle görüşürsünüz. Hem de Hulusi bey gibi, Hüsrev Sâlim gibi has kardeşlerimle görüşün, benimle görüşür... Hazret-i Şeyh Abdulkahhar'ın Ziyaretinde, gayet zarif ve acip bir hâdise başıma gelmişti; onun için onun Ziyaretine gitmişim" diyor.

Diyarbakır'da Sâlim ve Siirt'te Ceylan vardır. Ceylan askerdir; Sâlim de memur. Onlarla muhabere edersiniz.

Üstad'ın hizmetinde bulunan Abdulmuhsin Ziya ve diğer arkadaşlarımızla birlikte cümlenize pek çok selam eder, dualarınızı bekler ve ellerinizden öperiz.

El-Baki Huve'l-Baki. Macit Sevgili, Torunun ağzından Molla Halil Es-Siirdi, <http://www.siirtliler.net/torunun-agzindan-molla-halil-es-siirdi-2105h.htm> 06.02. 1913.

Üstadın bu icâzetnâmesinin de yanında kaldığı ve ancak 25.05.1935 tarihli İsparta Vâlisi Adil Toközlü'nün Dâhiliye Vekâletine yazdığı yazıdan anlaşılacağı gibi, Eskişehir Davası öncesi yapılan aramalarda Kur'an ile birlikte bu icâzetnâmenin de yakalanarak (?) Eskişehir Savcılığına gönderildiği anlaşılmaktadır. (Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi, Dosya, 13311-22 vd.)

Geldiği yer	Tig. No.	Tarihi	Şifre Numarası	Gurubu	Açanın adı
Isparta	995	25/5/935	619	340	Tezgören
Telgrafhaneye verildiği		Tarih	Sa. Da.	Telgrafhaneye alındığı	
		25/5/935	15 30	25/5/935 17 10	
Kaleme geldiği		Tarih	Sa. Da.	Kalemede açıldığı	
		25/5/935	21 10	26/5/935 15 20	

Dahiliye Vekâletine

C. 18/5/935 gün ve Emniyet 565 sayılı şifreye:

1- Sa'îd Kürdî ve arkadaşlarının evlerinden çıkan İcazet ile kuran adındaki eserin ve tetkikattaki rolü hakkındaki Cumhuriyet Müddeiummiliğinden sorulmuş ve alınan 22/5/935 gün ve 222 sayılı cevabında müsadere olunan bu kitap ve mektuplar meyanında bu eserin de Eskişehir Cumhuriyet Müddeiummiliğine gönderilmiş olduğu bildirilmiştir.

2- Karşılık olarak Denizli ve bilgi olarak Dahiliye Vekâletine arz edilmiştir.

Isparta Vali Vekili
Adil Toközlü

Emniyet İş. U. Mü. Arşivi
Tarih: 27 5-35
No: 12212

MİMO FİLME
KAYIT YAPILDI
17.05.1935

malum iş. lür Şeyh
yapula çok
yoktur. D. K
28
26-5-935
B

Emniyet işleri şubasının müdürlüğüne

26. MAYIS 1935

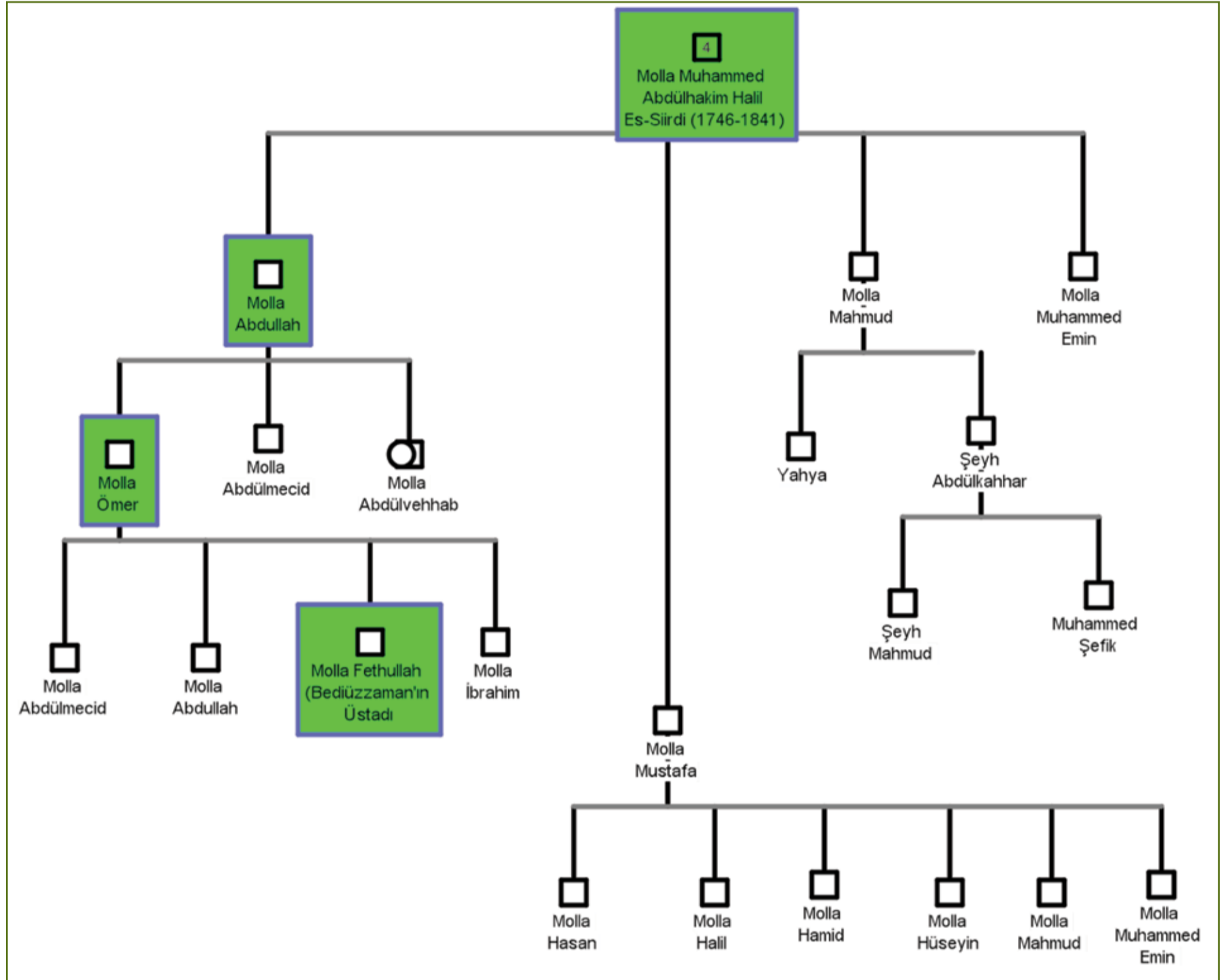
(Nota) fışine

13 Molla Halil Es-Siirdi'nin torunlarındandır.

14 Molla Halil Es-Siirdi, Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı 'Gulpik' köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Molla Hüseyin, dedesinin adı Molla Hâlid'tir. Kaynaklarda doğum tarihiyle ilgili miladi 1746, 1750, 1751, 1753, 1754 gibi birbirinden farklı tarihler verilmektedir. Molla Halil'in doğum tarihinde olduğu gibi vefat tarihi konusunda da kaynaklar arasında farklı bilgiler bulunmaktadır. Kaynakların çoğuna göre vefat tarihi 1841'dir. Ama vefat tarihi olarak 1839, 1843 tarihlerini verenler de olmuştur. Tahsile başladığı sıralarda babası Molla Hüseyin, onu İbrahim Hakkı Hazretlerinin huzuruna götürür. Onun dua ve teveccühlerine mazhar olur. İbrahim Hakkı Hazretleri Seyda Molla Halil'e 'Allah sana çok faydalı ilim, salih amel ve uzun ömür versin' şeklinde dua etmiş ve bu duası Allah'ın izniyle kabul olur. Çünkü Molla Halil 96 yıl yaşamış, çok ibadet ve amel etmiş, ilmiye zaten tartışılmaz. Hızır (as)'ın duasına da mazhar olduğu söylenir. Yaşadığı bölgenin Âlimlerinden ilim öğrenir. En meşhur hocası Irak İmadiye müftüsü Molla Mahmud Behdini Hazretleridir. Aynı şekilde babasından da çok istifade eder. Seyda Molla Halil, hayatını eser yazmak, ilme hizmet etmek ve talebelere ders vermekle geçirir. Siirt'te Hamid Ağa medresesinde çok uzun yıllar ders verir. Aynı zamanda tasavvuf ile de meşgul olur. Kadiri tarikatının şeyhlerinden keramet sahibi, meşhur Irak'lı Şeyh Ahmed-i Reşîdî'nin mensubudur. Molla Halil el-Ömeri, müşşidinin menkıbe ve kerametlerinden bahseden bir eser de kaleme alır. Bu eserde anlatılan kerametler, olaylar insanı hayrete düşürür. Bu büyük Allâme Bedüzzaman'ın hocalar silsilesinde büyük bir mevki sahibi olduğundan çocukları ve torunları ile alakalı kısa bir iecere vermek icabetmektedir (İbrahim El-Harrânî, *Tuhfet'ül-lhvâ'il-Medresiyye fi Terâcim-i Badi Musannif'l-Kütüb'id-Dirâsiyye*, Siird, 1427 Hicrî, 154-155):

mın benden razı olmaları gibi.

Ya Rabbi! Onu muvaffak et ve dinde fakih kıl. Onun ilminin menfaatini umûmî yap. Dini ve dünyevi afetlerden onu selamete kıl. Onu ve bizi sırat-ı müstakime hidayet eyle.”

Âllame Molla Halil el-Ömerî'nin soyu Diyarbakır-Mardin arasında meşhur bir Ziyaretgah olan Sultan Şeyhmus ez-Zuli tarikıyla Hz. Ömer'e ulaşır. İmâm Şa'rani, 'Tabakatu'l-Kübra' adlı eserinde Sultan Şeyhmus Zuli'nin olağanüstü hallerinden ve Şeyh Abdülkadir-i Geylânî'nin Bağdat ehline onu övüşünden geniş bir şekilde bahseder. Sultan Şeyhmus o kadar çok benimsenmiş ve sevilmiştir ki özellikle Mardin ve Diyarbakır tarafında bulunanlar, doğan erkek çocuklarına Şeyhmus, kız çocuklarına da Sultan adını verirler.

Molla Halil Hazretlerinin çok sayıda eseri vardır. Yani hemen hemen her alanda eser telif etmiş ansiklopedik bir müelliftir. Bu denli her alanda eser yazan müellifler çok azdır. Bu açıdan Molla Halil, İmâm Gazali'ye benzemektedir. Eserlerinin bir bölümü kaybolmuştur. Aslında 40'a yakın eseri olduğu söylenir.

Molla Halil Hazretlerinin basılan kitapları oldukça azdır. Kitaplarının çoğu el yazma eserlerdir. Tedavülde bulunan eserlerinin büyük bölümü, torunlarının özel kütüphanelerinde korunmaktadır. Rahmetli babam Halit Sevgili, bu kitapları bulmak ve bir araya getirmek için çok çaba sarf etmişti. Basılan kitaplarından hatırladıklarım şunlardır: *Nehcu'l-Enam*, Beyrut'ta basılan Şemal'i, Prof. Dr. Halil Çiçek hocanın tahkikini yaptığı *Kafiye*'si, merhum Sadrettin Yüksel hocanın tahkik ettiği İsağuci. Erzurum Haseki tarafından bilgisayarla yazılan *Fıkıh Usulü*, yine yerel matbaalarda basılan *Minhacu'-Sünne*, İstiare ve *Habiyye*'sini sayabiliriz. Bir de akaid konulu eseriyle ilgili Suriye'de galiba Arapça bir doktora çalışması yapılmıştır.

Molla Halil, müderrislik hayatı boyunca yüzlerce talebeye ilim öğretmiş, kendi çocuklarını da Âlim olarak yetiştirmiştir. Molla Mahmud, Molla Abdullah, Molla Muhammed Emin ve Molla Mustafa ondan dini eğitim alan çocuklarıdır. Kendisinden icazet ve ders alanların bir bölümünü şöyle sıralayabiliriz: 1. **Oğlu Molla Mustafa**; 2. **Oğlu Molla Mahmud**; 3. **Tillo'da Şeyh Hamid ve Şeyh Hasan**; 4. **Halenze'de Molla Ali ve Molla Mustafa**; 5. **Molla Muhammed el-Hazvini**; 6. **Molla Ebu Bekir es-Sihri**; 7. **Molla Mahmud b. Molla Arap es-Siirdi**; 8. **Molla Hamid en-Nivili**; 9-**Muş müftüsü Ebu Abdullah Molla Hasan Ehvedi Ensari**; 10-**Seyid Fehim Arvasi**; 11-Şeyhu'l-Hazin.

Bediüzzaman Sa'îd Nursî Hazretleri, *Mektûbât* ve *Muhâkemât* adlı iki eserinde, isim vermeden Seyda Molla Halil'in konuyla ilgili görüşlerini referans olarak nakleder. *Mektûbât*'ta şöyle der:

"Bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir zât-ı muhakkik Kürdçe demiş ki:

رَى شَرِّ صَحَابَانِ مَكَّةَ قَالَ وَ قِيلَ لَوْ رَا جَنَّتَيْنِه قَاتِلٌ وَ هُم قَاتِلٌ

Yani: Sahabelerin muharebesinde kıl ü kâl etme. Çünkü hem maktul ikisi de ehl-i Cennet'tirler.", *Mektûbât*, sh. 53.

Yine *Muhâkemât* adlı eserinde, su, toprak gibi asli unsurlardan bahsederken Seyda Molla Halil'den iktibasta bulunur. Seyyid Abdülhakim Arvasî'nin icazeti de bu zatın silsile-i ilmiyesine dayanmaktadır.

Bkz. Bursa'lı Mehmed Tâhir, Molla Halil Si'irdi, *Sebîlürreşâd (Sırat-ı Müstakim)*, Sayı: 127, sh. 377; Macit Sevgili, *Allâme Molla Halil Si'irdi ve Hayatı, Yayınlanmamış makale*, sh. 55.

Bediüzzaman'ın Şeyh Fethullah'dan aldığı İcâzetnâmenin Âlimler Silsilesi (Senedi)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله الذي طلع جماله من مطلع كل موجود،
 فجلى بذاته فوائده والمشهود، البس السؤل
 العائنة صورا مختلفه، فصارت الوحدة
 كثرة بعوارض التعينات مكثفه، ثم ظهر في كل
 منها بقدر العالمة من غير الاتحاد والحلول فيه
 ففت دائرة السير وانصل رأسا قوسي العروج
 والنزول، عابا ما أدرك منه أصحاب الكشف
 والشهود، أنه المتفرد بالذات والاعيان
 الثابتة تمتد راحة الوجود، وجعل الغلاء
 الفضلاء من أهل الكمال متبين لوجوب وجوده
 بطريقين، يتوقف أحدهما على بطلان الدور و
 التمسك، والآخر لا يتوقف على ذلك لا بطلان
 متفكرين في هذه المصنوعات الغاية مبيّنات
 بافتان صنعة تتفايرها الصناعات السبع أو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه
 أجمعين ثم بعد ذلك الحمد لله الذي طلع جماله من مطلع كل موجود
 فجلى بذاته فوائده والمشهود، البس السؤل العائنة صورا مختلفه
 فصارت الوحدة كثرة بعوارض التعينات مكثفه، ثم ظهر في كل
 منها بقدر العالمة من غير الاتحاد والحلول فيه ففت دائرة السير
 وانصل رأسا قوسي العروج والنزول، عابا ما أدرك منه أصحاب
 الكشف والشهود، أنه المتفرد بالذات والاعيان الثابتة تمتد راحة
 الوجود، وجعل الغلاء الفضلاء من أهل الكمال متبين لوجوب وجوده
 بطريقين، يتوقف أحدهما على بطلان الدور والتمسك، والآخر لا
 يتوقف على ذلك لا بطلان متفكرين في هذه المصنوعات الغاية
 مبيّنات بافتان صنعة تتفايرها الصناعات السبع أو

وعناه بعين العناية والوقاية، ورناه بانوار
 انظار الصيانة في البداية والنزاهة، ورشحه
 بالهداية والتوفيق، ورشحه بالهداية والتدقيق،
 وجعل متوليه الرسول الكريم الاعظم باليوم و
 يوم ترزّل الارض وتزلّ القدم، ان العلم
 لواء قديم مرفوع لا بوضع، وأسكن عنده
 موضوع لا يرفع، من اعنى به لا يذل، ومن
 كثر به لا يقبل، ومن سعد وسعد به لا يشقى،
 ومن تمسك به فقد تمسك بالعروة الوثقى،
 ومن مرين به يشقى، ومن شتر به لا يخفى،
 هه تشا، ونشأه انسا، كساده رواج،
 ومرضه علاج، طالبه مطلوب، ورابعه مرغوب
 جامد محوده، وحلده محوده، ولين من اهتدى
 نور الله تعالى الى الصعود في مذابح هذه المرتبة
 العلية دون أقرانها وتجلي عليه انجم السعود

الثانية، فقال بعضهم بعينها للذات المقدسة
 عن الامن، وحقق بعضهم انبالا غير ولاعين
 والصلوة والسلام على مهيبت كلته التامة،
 ومقتسم نعمته الخاصة والعامة بخلاصة الكون
 الجامع للتعينات الفعلية، والقلم الاعلى الراسم
 للنفوس الكونية، وعلى آله الاولياء، و
 اصحابه الاصفياء، الحائرين للوفا الاوفى،
 الفائزين من الله تعالى بالرحمة امانا بعد
 فيقول الفخير الحقير، ذو العجز والتقصير،
 أقل العباد علما وعملا، وأكثرهم ظلما لنفسه و
 زللا، وأفرهم الى رحمة الله الكريم، وأعظمهم
 احتياجا الى لطف الاله العظيم بالسكين السكين
 محمد بك الدين ابن المرحوم الملا ذوالش
 المصطفى، الفقير العباسي النوري
 غفر الله تعالى ذنوبه، واسترجع منه ويعوبه،

في رصد النظر إلى هذه المنقبة الجليلة لدى
 إخوانه، ناقلاً هذه المنقبة، وحال هذه المنقبة
 العالم العال الحبيب، والفاضل الكمال النسيب
 الناشئ في طاعة الله من صباه محال فلامه
 القديم ومحبته مجتهد، سبيل السلسلة العفوية
 الطاهرة، فرع الشجرة العكبية المباركة الفاضلة
 قرة عيني ومن محبته أتباعي، أخي العزيز الإبريز
 الحافظ طه، لا زال من ربه الحبيب محفوظاً
 ويعين عنايته التامة لمحوطاه، قد بذل شطراً
 من أيام عمره نحو اقتناص شوارد العلوم العقلية
 واقتناء الرسوم الثغيب بالفرازة علينا، و
 ملازمة الاستفادة لدينا، قراءة تحقيق وإتقان
 وقيل منها ما يليق قبول تصديق وإيقان
 وتحقق لدينا أنه من العلم والفهم على جانب
 عظيم، وأنه حريص بأن تدخله الطلبة في

لدي

سلسلة آباء التعليم، فأخرنا له بما أجازنا به من
 تدريس العلوم ونشر فوائدها، ونقرير الرسوم و
 بسط مواندها، أستاذي العلامة وملازمي
 الفريسة، منبع العلوم والبرهان، ينبوع الحكم
 والاعتقان، سالك جادة الصفا والصواب
 سلوك جذع الفاروق عمر بن الخطاب
 مولاي الكريم، ووسيد الحكيم، أبي الحكم محمد بن
 الخليلي اللامع، نعمته الله تعا بغفرانه، و
 أسكنه نجوة جنانه، باجالة عنه العلامة
 الضريح، والفاضل الكبير الامام المجلد، والرهام
 الذي هو بالكمال مفضل، بحر العلوم والمعارف
 ومعدن الحقائق واللطائف، خلاصة الجهد
 ومنبع الحمد للمولى الماجد، أستاذي وضمير
 والد، الملا حامد، نعمته الله بغفرانه، و
 أسكنه أعلى غرف جنانه، باجالة شقيقته ووالده

أستاذي علامته حقائق العلوم، ومعدن
 أسرارها، كنز دقات الرسوم ومطلع أنوارها،
 مرجع المحققين، في حل مشكلات المسائل، وكند
 المدققين، في المناظرات وإيراد الدلائل، مالك
 منافع الفصاحة والبلاغة في النظم والنثر، مفيد
 وإبل المعارف والعارف على أبناء الدهر،
 من شملت بفضلها وكال آيات بينات، و
 نلت أحاديث ثناءه السنه آثاره الرافعات
 قدوة العلماء الخذاق، محمود السيرة والاخلاق
 الولي حميد، أفندي، نعمته الله تعالى
 بغفرانه، ولكنه أعلى فراديس جنانه، وهو قد
 أجازه أخوه الكبير، ولعلم الشريعة شمس فلان
 العلم والبراعة فارس ميدان كل صناعة،
 علامة زمانه، وعمدة علماء أوانه، مطلع ثواب
 الفعائل والمفاخر، حائز ميراث الكالات كابر

لدي

عن كباره محط راحل أذكيا الطلاب،
 منتهى مراحل أول البصائر والالباب،
 ساقى قلوب عطاش المستفيدين بزلال تبراته،
 راقى ملازمي مجلس إوفادته بطلسنات إشارته،
 جامع محكم الصورة وأسيرة، رافع لواء
 الحق بأبواب العزم والغيرة، المتشرف
 بخليع الحكم والتواضع والوقار، المتدبر من
 لبس الخشية والتقوى بخير شعور، منبع
 الفصاحة، قطب دائرة السماحة، مفتي عصره،
 ومرجع أهل دهره، حضرة الخبير الوحييد،
 شبل الغريرة، المولى حسين أفندي، وهو وجه
 الله تعالى وجعل غرف الجنان مشواه، أقتبس
 من ثلاثة أضواء، وخلف في الفضل والكمال
 جمعاً من الآباء، فكشكول من كل منهم حظ الوارثه،
 وعذا جمع الأنهر الثلاثة، وذلك أنه

٨
 اجزاء دستور الفحول والأجله، معدت
 العقول والأدلة، صدق العلماء في الآفاق
 استاذ الكل في الكل على الإطلاق،
 ناقد السابقين، وقائد اللاحقين، العالم
 النحرير، والبحر الكبير، منبع دُرر الفنون
 والعلوم، عين حياة للعاني، وترسوم
 المشرف بوسم سيد الأولين والآخرين
 المتوسم بشرف مناقب المتقدمين، و
 التأخرين، حاج الحرمين بالصدق، و
 الصفا، مفتي المذهبين، والده المولى
 مصطفى وأجازه أيضا العالم العال، و
 الفاضل الكمال، فريد زمانه، ووحيد أوانه،
 زبدة العارفين، وقدوة العالمين
 البحر الخضم الزاهر، عمه المولى عمر العار
 رحمه الله تعالى، وهو قد أخذ العلوم كلها،

سنة ١٢٨٥

٩
 منقولها ومعقولها، عن والده المولى مصطفى
 المشار إليه، أفاض الله سبحانه رحمته عليه،
 وهو قد أجاز فيما أجازه به شيخنا وسدنا
 الحبر الواصل، والجزاك الله الفاني في الله
 والباقي باللذات الفاضل الباك، والمرشد الكمال،
 وحيد عصره، ومفتي دهره، شمس كواكب
 العلماء، قطب مواكب الصالحين، المتبحر في
 جميع أنواع العلوم، المسعف الأول المقام
 والهور، قنطرة الحقيقة العليا، الترهة
 في لذات الدنيا، منبع الكرامات البارقة،
 صاحب التأليفات الفائقة الراقية، والده
 المولى خليل العمري الأشهدى، قدس الله
 سره، وأفاض علينا أنواره ويزه، بما جازته
 عن الاستاذ الأجل، والنحرير الأكمل، المولى
 محمود البرهيدى، بأجازه المولى المذكور،

١٠
 عن كفا في العلوم العقلية والعقلية، ومربية بالنوازل
 الجليدة اجلبته العالم الفاضل والبحر الكمال، محمد مستطع
 أفندي الصفوري، وأجاز أيضا مولاي ملا
 حسين السالف مسك ذكره بطيب تشده،
 منعه الله في دار الكرامة بكرم لقاءه العالم
 النقي، والفاضل النقي، المتمسك بالاحكام
 الرباني، عبد العزيز المسكني الشيرازي،
 حب ما أجازه رديف المتقدمين، وإمام
 التأخرين، العتصم بلطف الرب المعطي،
 محمد بن أحمد الخطي، رحمه الله تعالى،
 وهو قد أجازه استاذه العالم الصمداني،
 عبد الرحمن أفندي الروي، يافى، أناله الله
 تعاغاية الاماني، بأجازته عن والده المجدد
 ذي النثر والمحامد، مصطفى أفندي الزبيري،
 عليه رحمته الملك الباركي، عن الاستاذ

سنة ١٢٨٥

١١
 العلامة، البحر الفخام، نيجة المنبجيين،
 وخاتمة التأخرين، صبغة الله أفندي
 الصفوري الحسين آبادي، عليه رحمته الملك الباركي،
 ثم بأجازة الاستاذ المذكور عن الرجوع في كل الامور
 محمد صالح أفندي الصفوري السطوري، عن والده
 الماجد السيد الحسين أفندي الصفوري، رحمه
 الله الغني القوي، وهذا الفاضل والعلامة
 صبغة الله أفندي الصفوري شقيقان،
 وفي الاستفاضة والتحصيل رديقان، وقد قرأ
 العلوم بأجمعها المنقول والمعقول، والفروع و
 الأصول، وعلى والدها الماجد ذي المعافر الجليلية،
 والناظر العلية، واللاهيات الربانية، واللاهيات
 الوجدانية، إبراهيم بن حيدر، وهو على والده
 العلامة، الحبر البحر الفخام، صاحب التصنيفات
 الفائقة، والتأليفات الراقية، جليل بن أحمد

وقد قرأ صيغة الله أفنك المومن اليه أمد
الله ظلالة الحسانه عليه، دروكا كثيرة من
أوائل بعض الكتب على جده الشيخ المنجرب كذا
بأنفاسه، ونشاد كأمع والده في الانتصاف
من يرأسه، وتقليلا للسلسلة السنية، فقد
سأه والده وسأواه في السند والتب العنونه
وذلك المنجرب قد قرأ على والده صاحب المحاكمات
في علم الكلام، فبعض عوارف المعارف على
طيفان الانام خاتمة المتأخرين، زبدة المنجرب
أحمد بن جيد، وهو قد قرأ العلوم النقلية
والفنون الادبية، والصناعات البحرية و
مقدار معتد به من العلوم العقلية، على والده
العلامة والخير الغياص جده الأول رحمه
الله تعالى تلميذ شيخ الاسلام زين الدين البلاذ
وباحارة الاسناد المذكور للعادة والمخاض، عن

ولي الله بلا فزع، وصفي صوفية وقت
بلد دفاع ما الشيخ طه العادري الدمشقي،
بلا سبب العالم، وعن العالم الفاضل عبد الله
الاشوكي، وهو قد قرأ على المتخلف بالخلق
العلم اللاهوتي وهو على والده وهو على
مولانا زين الدين البلاذ تلميذ خواجه
جمال الدين محمود الشيرازي، تلميذ المحقق
جلال الملة والدين محمد بن محمد الصديقي
الدواني، وايضا قد قرأ شيخ مناخنا
بقية السلف المنجرب، صاحب المحاكمات
أحمد بن جيد، نعمة العقولات على استاذ
الكلام الكلي محمد بن محمد بن تلميذ مولانا
أحمد المحلى تلميذ ميرزا محمد دم تلميذ ميرزا
جان الشيرازي، تلميذ خواجه جمال الدين
محمود الشيرازي، تلميذ المحقق الدواني

وايضا قرأ درسين من أول تفسير البيضاوي
على أفضل معاصري زمانه مولانا الشيخ
الكردي الاشوكي وأخذ الاذن منه في التفسير
من في مطلق التدريس، وهو تلميذ مولانا
ميرزا جان الشيرازي وهو تلميذ خواجه
جمال الدين الشيرازي وهو تلميذ المحقق
وهو قد أخذ عن والده العالم الرباني استاذ
الصديقي الدواني تلميذ العلامة المحقق الشيخ
الجزاني قدس سره، واللؤلؤة تاج الدين
محمود الفاروقي في العقلية والمولى العالم الفقيه
زمانه محمود بن أبي الفتح السروستاني في
الفقهيات هو السروستاني قرا للماورى الصغير
على المولى لسان الدين توح السمناني صاحب
كلية الماورى وهو قرأ على المولى جلال الدين
محمد الغزويني وهو على والده المصنف الامام

بمحم الدين عبد الغفار القزويني وهو قد
الفقه عن الامام أبي القاسم السمرقندي رحمه
الله تعالى تلميذ قاضي القضاة، زحلة
المحدثين، واسمهم شيخ الاسلام محمد بن
محمد الجزري رحمه الله تعالى كما بيده
العلية، المغنية شريفا عن ذكر البقية
وايضا قد أخذ عن المولى المتقن المحقق
مظفر الدين محمد الحاروني وأجازوه
إجازة ملفوظة مكتوبة، وهو قد كان
في العلوم العقلية تلميذ المحقق الشريف
قدس سره وكان يروي الحديث
عن صاحب القاموس الشيخ المسند
محمد الدين الفيروز آبادي، وهو عن
الشيخ محيي الدين بن الحداد، وهو عن

محمد بن محمد الغزالي تلميذ امام الحرمين
 أبي المعالي عبد الملك بن عبد الله
 ابن الشيخ يوسف الجويني تلميذ الشيخ
 ابن طالب المكي وهو قد أخذ
 والارادة وسراخرقة من أبي عثمان
 المغربي وهو من أبي عمر والرجاء وهو
 من برهان الملة والدين ساطان
 الحق واليقين مرقوم الشريعة الغراء
 يحيى الطريقة البيضاء سيد الطائفتين
 أبو القاسم جنيد البغدادي وهو من
 خاله ولي الله على التحقيق ومبين
 مناهج الطرق أبي الحسن السري
 ابن المغلس السقطلي وهو من تاج
 الأولياء وارث سيد الانبياء
 معروف الكرخي وهو من ختم

جامع مجموع التحقيق بمنهاج يهدي الى سواء
 الطريق وأخلاق بلغت من الترتيب
 مبلغا ليس لاحد بعده الى حومة حماد تفرس
 روضة فضل دانية القطوف للقاصي و
 الداني الامام القطب النقاد والبرجع
 في الفتاوى الشيخ يحيى الدين النوردي
 رحمة الله تعالى ونفعنا بعلومه وبركته
 المعروف المجلد وأيضا قد أخذ عن الامام
 العالم الفاضل الكامل والمراد الامام يحيى
 السنه والدين الكوشخاري تلميذ
 العلامة الشريفة الجرجاني قدس سره تلميذ
 مبارك شاه البخاري تلميذ التحقيق قطب
 الدين الرازي تلميذ العلامة الكبري
 تلميذ الكاتب القزويني تلميذ الامام فخر
 الدين الرازي تلميذ الامام حجة الاسلام

عبد

وسيد الثقلين محمد المصطفى صلى الله تعالى
 عليه وعلى آله وصحبه وسلم وهو من أمر
 أدى النور المبين بوساطة الروح الامين
 الخاتم من بين الملكة المقربين رسالة
 رب العالمين الى الانبياء والمرسلين
 صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين
 جبرائيل عليه السلام وليس الفرقة أيضا
 تجسد وأخذ الاذن والانابة والسبب
 من جمعة الخداد من عبدا لله الاضطرى
 من أبي تراب الخشب من شقيق النبي من
 ابراهيم بن ادهم من موسى الراعي من سيد
 التابعين صلاح وزهد أوتيس القرظي
 وهو من أمير المؤمنين القامقين ليزنغ
 المشركين بالفارقين بين الباطل والحق

السلامة ذلك

داود الطائي وهو من حبيب العجبي
 هو من الحسن البصري وهو من
 حضرة الامام الزهراء والليث المقدم
 غوث المحققين يعسوب الوجدان
 يدراج الملة والدين شمس العالمين
 بدر العارفين الشارب كأس اليقين
 باب مدينة العلم علي بن ابي طالب
 القرشي الراشي الكلي المبراجري
 المدني رضي الله تعالى عنه وكرم
 الله وجهه وأفاض علينا بركته
 وهو من حضرة ذرة صدقة الوجود
 وسطة عقد الرسل والمحضوس بالعلم
 المحمود خليفة الله تعالى الاعظم
 سر وجود الاملاك الخاطب بلولاك
 لولاك لما خلقت الافلاك سيدنا

عليه

٤١

المبين، عمر بن الخطاب، وعلي بن
 أبو طالب المتصلين من حين حق
 اليقين، رضي الله تعالى عنهما، وأفاض
 علينا فيضها وبركتها، وادى الأراك
 بمرافات، وهما من النبي صلى الله تعالى
 عليه وسلم، وهو عليه الصلاة والسلام
 تلقى من جبرائيل عليه السلام وهو عن
 الله عز وجل وتعالى علوا كبيرا،،،،
 وقرأ أيضا شيخنا شيخنا أحمد بن محمد
 صاحب المحاكمات، أفاض الله عليه شأيب
 الرحمة بمشكاة الصابغ إلى باب الاعتصام
 بالكتاب والسنة على الشيخ عبد الملك
 العيصي، وأخذ منه الأذن، وهو من
 والده تلميذ الشيخ شهاب الدين أحمد

ابن

٤١

ابن حجر المكي الرهيتي، وهو تلميذ شيخ
 الإسلام القاضي زكريا الأنصاري،
 تلميذ الجلال المحلى، تلميذ الجلال البلعيني
 تلميذ أمير المؤمنين، في الحديث شارح
 صحيح البخاري، الحافظ ابن حجر العسقلاني
 وهو أخذ الحديث كإفادنا
 أبو علي محمد بن أحمد المهدوي، عن يحيى
 ابن محمد الرهتاني، قال أخذنا من
 عبد الله الديلمي، قال أخذنا من عبد الله
 ابن محمد الباهلي، قال أخذنا الحافظ
 أبو علي الجياني، قال أخذنا أبو شاذان عبد
 الواحد بن موهب، عن الحافظ عبد الله
 ابن إبراهيم بن محمد بن عبد الله بن جعفر
 الأصيلي، وحكيم بن محمد الطرابلسي

٤٢

عن الإمام أبي الحسن علي بن محمد النابلسي
 قال أخذنا أبو أحمد محمد بن محمد الجرجاني
 قال أخذنا الحافظ أبو عبد الله محمد بن يوسف
 ابن الغزيري، قال أخذنا الحافظ أبو
 عبد الله محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن
 المغيرة بن بردزبه الجعفي البخاري
 قال حدثنا سفيان، قال حدثنا يحيى
 ابن سعيد الأنصاري، قال أخذنا
 محمد بن إبراهيم التيمي، أنه سمع علقمة
 ابن وقاص التيمي يقول سمعت
 عمر بن الخطاب رضي الله تعالى
 عنه على المنبر يقول سمعت رسول
 الله صلى الله تعالى عليه وسلم يقول
 إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ
 ما نوى الحديث

نعم

٤٢

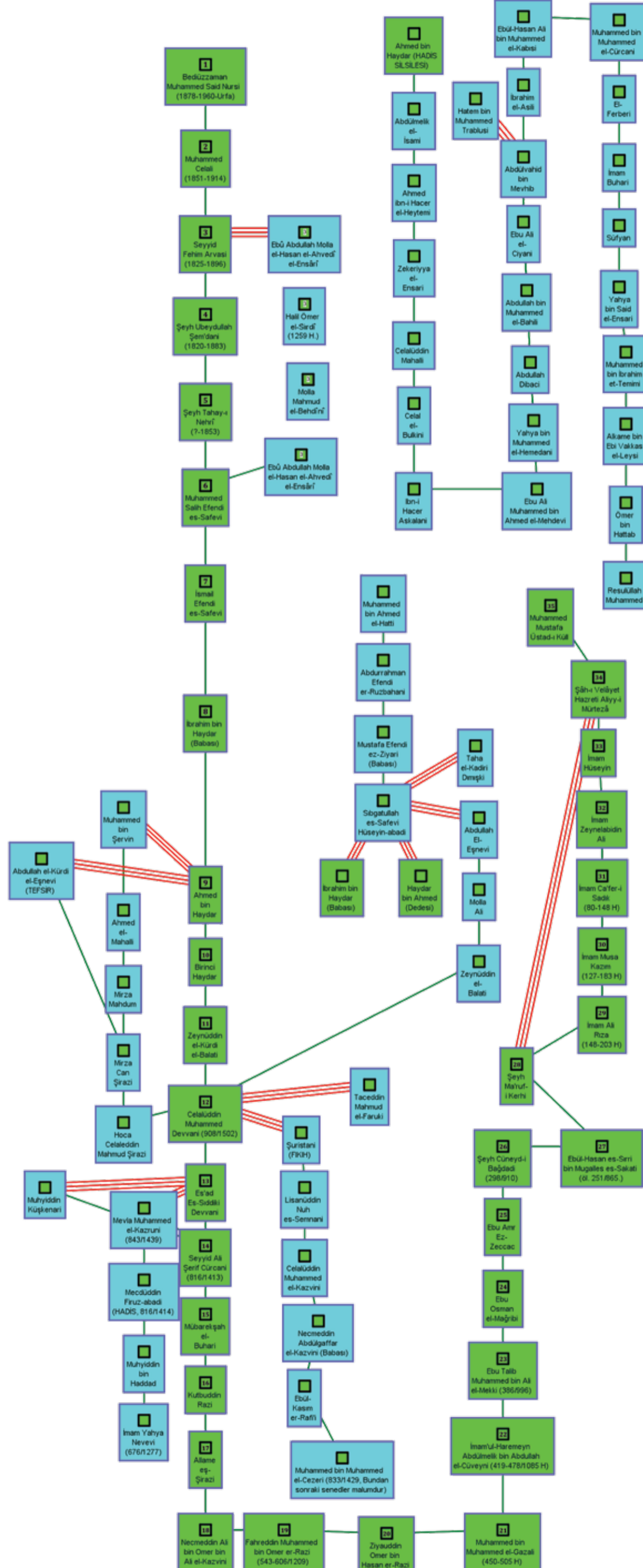
اللهم أفض علينا من بركاتهم وللك
 بنا ملكا كبراماتهم، آمين
 هذا
 وقد أجزت رافع هذا الكتاب التقدير
 ذكره، لا زال مرفوعا بالعلم والعمل به،
 حتما أجاز في كتنازي الحكيم وملاذي
 العظيم من تكميل العلوم وأبداء أسرارها
 وتلاوة الأذكار والأوراد والجلوس
 للوعظ وتكبير العباد وإرشادها، وأنا
 أرجو الله تعالى وتقدس أن ينفعني و
 الحاضرين وسائر المسلمين، بكل من
 أولئك الاماتة الكرام، والشايخ العظام،
 وأن يعيد علي وعلى التجاز من بركات
 أرواحهم، وأنوار أنفاسهم، ويجعلنا
 سالكين بهذا العلم الشريف خير المسالك

٢٥
 جئنا ودر بر جمیع الجمعۃ تابع رحمت المبارک من
 ١٣٩٥ من هجرة المصطفى صلی الله تعالی
 علیه وعلى آله وصحبه وسلم. وانا الجبر العزیز
 بان غلبت علی عن هذا المنصب فصورنا به ولكن كان
 ذلك في الاثر بمرطوباء الحفیر کفیر محمد بن علی
 ابن الملك دیروش الفعیر کی البکس التلوی عفی
 الله عنده ووالدیه ورسایحه ومجیبین

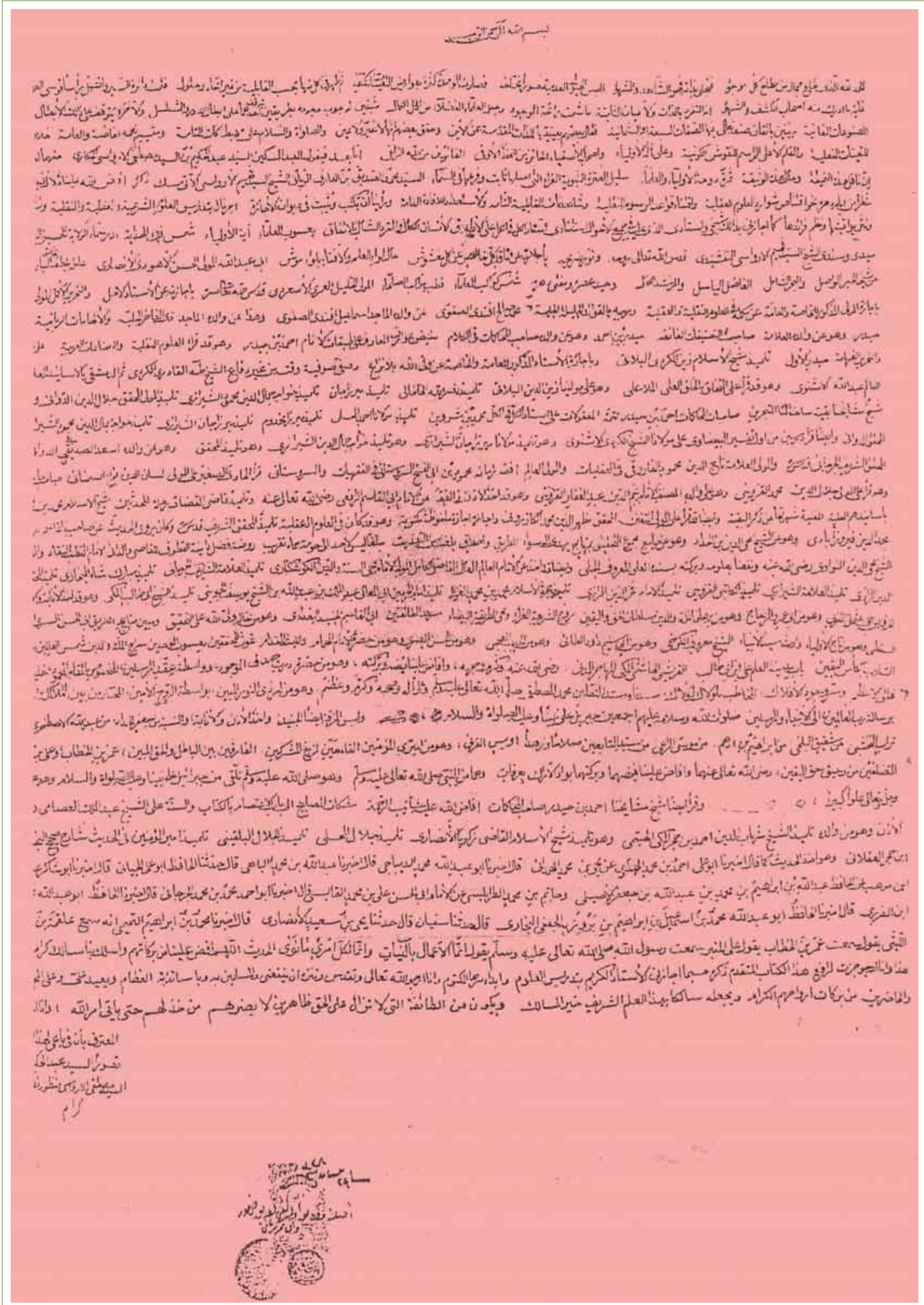
حياة الفی والله بالمعلم والتعوی
 ، انا لم يكونا الا اعتبارا لداستعارة
 من الله
 اللهم اغنی بالمعلم وزی فی العلم، واغنی
 بالتعوی عو قلنی بالمافیة
 آمین

٢٤
 محرکین محضونین به عن الاتفات وللمبارک
 وان بیظننا فی سبائلنا الطائفة الخ لا تزال
 ظاهیرین علی الحق لا یفرهم من حد لهم
 حتی یأتی أمر الله یهتک
 والرف
 لأوصی الجاز كما اوصی کل من الکسانة
 المظالم، اولا بتعوی الله تکها وطاعته
 والشعفة علی جهاده، ولطیبا طلبیة العلم و
 بالاطاعة قبل الشروع والراجعة بدرون
 الا شئ یمن وجده فی نفسه ترتد ما الی
 ما فی بطون الكتب والکوشی، وریان لا
 یخسافی من صالحة دعواته فی خلواته و
 جلواته، وصلى الله تعالی علی خیر کسل
 وخاتم نبیاته، وعلی آله وأصحابه وأجانبه
 هو آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

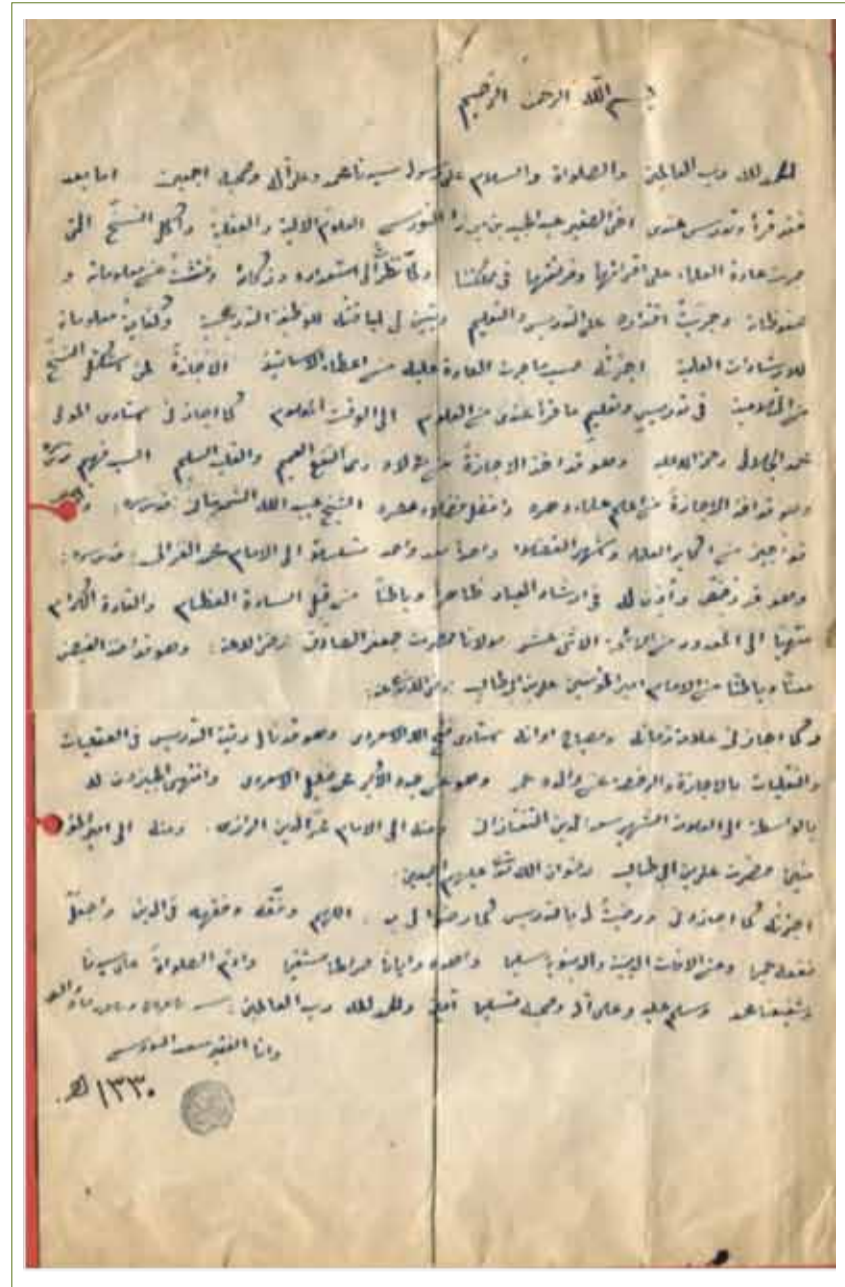
BEDÜZZAMAN'IN MUHAMMED CELAL'DEN ALDIĞI İCÂZETNAME SİLSİLESİ

Bu silsilenin en güzel örneği de aynı Hocalardan icazet alan Hüseyin Hilmi Işık'a Üstadı Seyyid Ahmed Mekkî Arvâsî tarafından verilen icâzetnâmedir. Ancak Bediüzzaman'ın bu tarik ile olan âlimler silsilesi ile bunun arasında bazı farklar bulunmaktadır. Biz bu konuda elimizde olan Abdülhakîm Arvasî'ye ait âlimler silsilesinden de yararlandık ve bu silsilede yer alan âlimler ile Hüseyin Hilmi Işık'ın silsilesindeki âlimler önemli farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılıklar asıl şecere ile bizim hazırladığımız şecere birlikte mü-talaa edildiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Özellikle Bediüzzaman'ın âlimler silsilesi Seyyid Abdülhakim'inkine benzemektedir ve bu silsilede İmam Ca'fer-i Sâdık'ın bulunması en önemli fark ve manidar bir olaydır.

Bediüzzaman ile aynı Üstad'da buluşan Abdülhakim Arvasî'nin İcâzetnâmesi (Bediüzzaman'ın icâzetnâmesine asıl uyan budur ve Hüseyin Hilmi Işık Bey'e ait İcâzetnâmede bazı farklılıklar bulunmaktadır. Biz şecere şeklinde hazırlarken her ikisini de dikkate aldık.)

Ve bihi sikatî (Güvenim Allahü teâlâyadır).

Âlimleri, resûllerin vârisleri ve enbiyânın aleyhimüssalâtü vesselâm Halîfeleri kılan Allahü teâlâyâ hamd olsun. Allahü teâlâ yer ve gökdeki meleklerden sonra tevhîdine şahid olarak Âlimleri seçmiştir. Diğer insanlarla müsâvî tutulmalarını, "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" âyet-i kerîmesi ile nefy ederek onları tevkîr etmiş, değer vermiştir. Böylece Âlimler, halk arasında verâsetü'l-kübrâ (yüce verâset) makamını kazanmışlardır. Bunun için onlar, Allahü teâlâyâ ibâdetden usanmazlar. Feyz vermeleri ile insanların en üstünü hâline gelmişlerdir. Yaptıkları iyi işlerle insanların en iyileri olmuşlardır. Akıllardaki dağınıklığı gidererek büyüklük kazanmışlardır. Câhillere ilim öğretip, yanlış yola meyl edenleri doğru yola getirmekle üstün olmuşlardır. Süâlleri cevablayıp, mes'eeleri açıklamışlardır. Emsâllerinden üstün olmuş ve siyâdet-ül-uzmâyı [en yüksek dereceyi] kazanmışlardır. Tâlibleri koruyup gözetmiş, noksanlarını tamamlamışlardır. Onlara ifâde ve istifâde için icâzet vermişlerdir. Resûllerin ve enbiyânın seyyidine ve hakka ve yakîne kılavuzluk eden Âlî ve eshâbî üzerine salât ve selâm olsun.

Emma ba'dü: Mu'ın olan rabbinin afvını uman es-Seyyid Ahmed Neyyir el-Mekkî (1387/ 1967, Bağlum) el-Hüseynî el-Arvâsî ibni Abdilhakîm ibni Mustafa der ki:

Bu icâzetin hâmil, bu mümtâz satırların yazılmasına bâis olan, muhterem dîn kardeşim eczâci, kimyâger **Hüseyn Hilmî Işık bin Sa'id İstanbûlî**. Allahü teâlâ onu râzî olduğu şeylerde muvaffak etsin, arzularına kavuşursun! Müşârünileyh, bir müddetden beri, hususî olarak bizimle beraber oldu. Öteden beri okutulan ilmlerden nasîbi kadarını bizden okudu. Onun yüksek kâbiliyetine şahid olduk. Kendisinde insanlara fâideli olma isti'dadını gördük. Âlet ilmlerini, fikh, tefsîr, hadîs ve nush-i Ehl-i İslâm [Müslimânlara nasîhat] ilmlerini râğbet, iştiyâk ve harâret ile talep edenlere tedrîs eylemesine, babam ve üstâdımın bana verdiği gibi, icâzet-i mutlaka ile icâzet verdim.

Babam ve üstâdım, bütün ahvâlde istinâdım, dayanağım, Kostantiniyye ve haVâlîsinin her hususdaki üstâdı, es-seyyid, el-merhûm, eş-şehîd, el-mazlûm, el-makbûl, zemânının Tayfûr'u [Bâyezid Bistâmî'si], çağının Cüneyd'i, asrının Seyyid Şerîf'i, **es-Seyyid Abdülhakîm el-Arvâsî'dir** (1362/1943). Ankara civârında Bağlum'da medfûndur. Allahü teâlânın geniş rahmeti onun üzerine olsun.

Abdülhakîm el-Arvâsî rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsî'aten, icâzetini, her mevzuda herkesin mutlak üstâdı, insân-ı kâmil, ittifaqla ferd-i şâmil, Âlimlerin önderi, âyetü'l-evliyâ, vilâyet semâsının bedri, hidâyet semâsının güneşi, neseben Hüseynî, haseben Muhammedî, efendimiz, senedimiz, **es-Seyyid Fehîm el-Arvâsî (Bediüzzaman'ın Üstadı Muhammed Celal'in üstadı, 1314/1895, Van)** en-Nakşibendî el-Müceddidî'den kaddesallahü sirrehül azîzden almışdır.

Seyyid Fehîm kuddise sirruh da icâzetini, Muş vilâyetinde ilm ve iftâ [fetvâ] bayrağını taşıyan, **Ebû Abdullah Molla el-Hasan el-Ahvedî el-Ensârî**'den almışdır. O, mefâhir ve mezâyânın tümüne [övgü ve meziyyetlerin tümüne] sâhib, insânî kemâlleri hâiz olması bakımından sanki bir ümmete bedeldi. Aklî ve naklî ilmlerde râsihu'l-kademi [temel dayanaklı]. Bütün ilmlerde ve fenlerde, bilHâssa riyâziyyetde [matematikde], mevzuya hâkimiyet ve süâllere ânında cevâb vermede, hayret edilecek derecede idi. Allahü teâlâ onu, dağların toz olup savrulduğu günde, fevzî felâh [kurtuluş] yollarında olanlarla beraber buldursun.

Hasen el-Ehvedî rahmetullahi aleyhi de icâzetini, şeyhi ve üstâdı, vâsıl olmuş derin Âlim, bahr-i sâmil [kurumuş deniz], fânî fillah, bâkî billah, fâdil, bâsil [kahraman], mürşid-i kâmil, asrının bir dânesi, zemânının müftüsü, ilmlerin her çeşidinde derin Âlim, kerâmât-i bârika [göz kamaştırıcı kerâmetler] kaynağı, üstün ve hâlis te'lîfât [kitâblar] sâhibi, **Molla Halil Ömer el-Sî'irdî**'den almışdır. Kaddesallahü sirrehu ve efâda aleynâ feyzehu ve birrehu.

Molla Halil Ömer el-Es'irdî rahimehullah da icâzetini, büyük üstâd, kâmil ve derin Âlim, **Molla Mahmud el-Behdîni**'den almışdır.

Molla Mahmud el-Behdîni rahimehullah da icâzetini, aklî ve naklî ilmlerde onu kemâle erdiren, açık ve yüksek fâidelerle onu terbiye eden, Âlim, fâdil ve bahr-i kâmil **Muhammed Sâlih efendi es-Safevî**'den almışdır.

O da, kerîm babası, fâdil, nebîl [âli, Âlim] İsmâîl efendi es-Safevî'den rahimehullah almışdır.

İsmâîl efendi de icâzetini, usûl, fûrû', ma'kûl ve menkûl bütün ilmleri tahsil etmiş, yüksek övgülere lâyık, güzel işler ve rabbânî ilhâmlar sâhibi, babası İbrâhim bin Haydar'dan rahimehullah almışdır.

O da değerli babası allâme, bahr-i feyhâme, fâik te'lîfler ve hâlis takrîrler sâhibi, **Haydar ibni Ahmed**'den rahimehullah almışdır.

O da babası, kelâmda Muhâkemât kitâbının sâhibi ve tabakâtü'l-enâma [insanlara] Avârifü'l-Mearif feyzlerini akıtan **Ahmed ibni Haydar**'dan almışdır.

Ahmed ibni Haydar rahimehullah da icâzetini, Şeyhül-İslâm Mevlânâ Zeynülkürdî el-Bülânî'nin talebesi, babası, allâme ve nihrîrî'l-feyhâme (akıllı, zeki, anlayışlı, Âlim) **Haydârü'l-Evvel'den [Birinci Haydar]** dan, naklî ilmleri, edebî fenleri, arabî san'atları ve aklî ilmlerde de âdet olduğu kadar okuyarak almışdır.

Haydârü'l-Evvel rahimehullah da icâzetini, avâmın ve havâssın üstâdı, tasavvuf büyüklerinin münakaşasız veliyyullah ve safiyyullah kabul ettiği Şeyh Tâhâ el-Kürdî el-Kâdirî sümme'd-Dimeşkî'den esânîd-i Âliye [yüksek isnâdlar] ile almışdır.

Seyyid Tâhâ rahimehullah icâzetini, Âlim, fâdil **Abdullah el-Esnevî**'den almışdır. O da yüksek ahlâk ile ahlâklanmış **Molla Ali**'den okuyup almışdır. Molla Ali de, babası, **Zeynüddîn el-Bülânî**'den almışdır. Zeynüddîn el-Bülânî, **Nasrullah el-Halhâlî**'nin talebesi, o da **Mevlânâ Mirzâ Can**'ın talebesi, o da **Hâce Cemâlüddîn Mahmud eş-Şirâzî**'nin talebesi, o da muhakkık celâlü'l-milleti ve'd-dîn **Muhammed ibni Es'ad es-Siddîkî ed-Devvânî**'nin talebesidir.5.

Yine şeyhlerimizin şeyhi, derin selef Âlimlerinin bakıyyesi, Muhâkemât kitâbının sâhibi **Ahmed bin Haydar**, ma'kûl ilmleri, her mevzuda herkesin üstâdı, **Muhammed bin Şirvîn**'den tamamlamışdır. Muhammed bin Şirvîn, **Ahmed el-Müclâ**'nın talebesi, o da **Mirzâ Mahdûm**'un talebesi, o da **Mirzâ Cân eş-Şirâzî**'nin talebesi, o da **Hâce Cemâlüddîn Mahmud eş-Şirâzî**'nin talebesi, o da **Muhakkık ed-Devvânî**'nin talebesidir. Yine Beydâvî tefsîrinin evvelinden iki dersi, zemânının mefâhirinden [özüncü] Mevlânâ Şeyh el-Kürdî el-Eşnevî'den okuyarak tefsîre, hatta mutlak tedrîse izn almışdır. Şeyh el-Eşnevî, **Mirzâ Cân eş-Şirâzî**'nin, o da **Hâce Cemâlüddîn Mahmud eş-Şirâzî**'nin, o da **Muhakkık ed-Devvânî**'nin talebesidir. O da (Muhakkık Devânî) icâzetini, babası, Âlim-i rabbânî **Es'ad-es-Siddîkî ed-Devvânî**'den almışdır. O da allâme Şerîf Ali el-Cürçânî'nin kuddise sirruh talebesidir.6. Yine aklî ilmlerde zemânının en Âlimi, Mevlânâ Allâme **Tâcüddîn Mahmud el-Fârûkî**'den okudu. O da, akrânının en fakîhi **Mahmud bin Ebû'l-Feth er-Rüstâî**'den; el-Hâvî es-Sagîr'i de Hâniyetü'l-Hâvî sâhibi **Mevlânâ Lisânü'd-dîn Nûh es-Semnânî**'den okudu. O da **Mevlânâ Celâlüddîn Muhammed el-Kazvîni**'den rahimehullah okudu. O da babası, musannif, imâm, **Necmüddîn Abdülgaffâr el-Kazvîni**'den ilm aldı. O da fikhî, İmâm Ebû'l-Kâsım er-Râfîi'den okudu. O da Kâdiyü'l-kudât, Üsvetü'l-Muhaddisîn Şeyhü'l-İslâm Muhammed bin Muhammed el-Cezerî'nin talebesidir. Bu zâtların isnâdlarından [okuduğu hocalarından] geri kalanları, isimlerini zikr etmeğe gerek olmayacak kadar meşhurdur.

Yine Necmüddîn Abdülgaffâr el-Kazvîni, mevlânâ, mütefennin, muhakkık, **Muzhirüddîn Muhammed el-Kazerûnî**'den almışdır.8. Ona icâzeti, sözlü ve yazılı olarak vermiştir. Muhammed el-Kazerûnî, aklî ilmlerde **Muhakkık Şerîf**'in kuddise sirruh talebesidir. Kâmûs sâhibi, Şeyhü'l-Müsded **Mecdüddîn el-Fîrûzâbâdî**'den hadîs rivâyet ederdi. O da **Muhyiddîn el-Haddâd**'ın hocasıdır. O da, doğru yolun rehberi, Minhâc kitâbıyla bütün hakîkatleri toplamış, kendisinden sonra hiç kimsenin yakınına dahi yaklaşmadığı güzel ahlâk sâhibi, avâmın ve katı kalbli olanların meyvelerini rahatça devşirebileceği fazilet bahçesi, doğruyu yanlışdan ayıranların kutbu, fetvâ mercii, Şeyh Muhyiddîn İmâm en-Nevevî'den o da **Ma'rûf el-Celî**'den senedle almışdır.

Yine Âlim, âmil, fâdil, **Mevlânâ İmâm Muhyî's-sünneti ve'd-dîn el-Kûsnâdî**'den almışdır. Bu da allâme Şerîf el-Cürçânî'nin talebesidir, kuddise sirruh. Bu da **Mübârekşâh el-Buhârî**'nin, o da muhakkık **Kutbüddîn er-Râzî**'nin, o da **Allâme eş-Şirâzî**'nin, o da **Kâtib el-Kazvîni**'nin, o da İmâm Fahrüddîn er-Râzî'nin talebesidir. O da **Hüccet-ül-İslâm Muhammed bin Muhammed el-Gâzâlî**'nin talebesidir. O da İmâmü'l-harameyn **Ebû'l-Meâli Abdülmelik bin Abdillâh bin Şeyh Yûsûf el-Cüveynî**'nin talebesidir.13. O da **Ebû Tâlib el-Mekkî**'nin talebesidir.14.

Ebû Tâlib el-Mekkî, **Ebû Osmân el-Mağribî**'den inâbet ve irâde aldı ve hırka giydi. O da **Ebû Amr ez-Zeccâc**'dan aldı. O da Burhânü'l-milleti ve'd-dîn, Sultanü'l-hakkı ve'l-yakîn, mürevvicü's-şerî'ati'l-garrâ, muhyî't-tarîkati'l-beydâ, seyyidü't-tâifeteyn **Ebû'l-Kâsım Cüneyd el-Bağdâdî**'den kuddise sirruh almışdır. Cüneyd el-Bağdâdî, dayısı, Allahü teâlânın hakîkî velîsi ve tarîkat ehline hakîkat yollarını açıklayan, **Ebû'l-Hasen Sırrî Müflis es-Sekatî**'den almışdır.

Sırrî es-Sekatî de tâcü'l-evliyâ, vârisi seyyidi'l-enbiyâ aleyhi ve alâ Âlîhi mine's-salâvâti ve't-teslîmât ve alâ ihvânihi ecma'în, Şeyh Ma'rûf el-Kerhî'den almışdır. o da **Ebû Selîm Davûd et-Tâî**'den, o da **Habîb el-Acemî**'den, o da **Hasan el-Basrî**'den, o da hazreti imâmü'l-hümâm ve'l-leysi'l-mikdâm [kahraman arslanların önderi], gavsullah, muhakkıkların lideri, sirâcü'l-milleti ve'd-dîn [din ve milletin ışığı], şemsü'l-Âlimîn [Âlimlerin güneşi], bedrü'l-ârifîn [âriflerin dolunayı], yakîn kâsesinden içen, ilm şehrinin kapısı, **Ali ibni Ebî Tâlib** el-Kureşî el-Hâşimî el-Muhacir el-Medenî'den almışdır. Radyallahü teâlâ anhü ve kerremallahü vechehü ve efâda aleynâ feyzehu ve bereketehü.

Ali bin Ebî Tâlib radyallahü anh da hazret-i dürretü sadefi'l-vücûd [varlık sedefinin incisi] ve vâsıtatü ikdi'l-mürselîn [peygamberler gerdanlığının bağı], Makâm-ı Mahmud sâhibi, Allahü teâlânın en büyük Halîfesi, sırru vücûdî'l-emlâk, "Levlâke, Levlâke, le-mâ halaktü'l-eflâk" [Sen olmasaydın, gökleri yaratmazdım!] hitâbının muhâtabı, seyyidünâ ve seyyidü's-sekaleyn **Muhammed el-Mustafa** sallallahü aleyhi ve sellemden almışdır. O da, mukarreb melekler arasında mümtâz, Rabbü'l-âlemînin elçisi, **Rûhü'l-emîn Cibril** aleyhisselâm vâsıtasıyla **Allahü Te'âlâdan** almışdır.

Ey azîz kardeşim! Zâhir ve bîndaki sırlara hâkim olan Allahü teâlâdan korkmayı, yasaklardan sakınmayı, emrlere uymayı, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkere devâmı tavsiye ederim. Tedrîs ve ta'lîmde bilgilerin yok olmaması için, devamlı mütâleada bulunmanızı; bilHâssa Beydâvî tefsîri, Buhârî, Mektûbât, Hanefî fikhında İbni Âbidîn, belâgatda Mutavvel'i mütâle etmenizi; anlama ve halka anlatmada basîretli olmanızı tavsiye ederim.

Cealekallahü teâlâ Sa'id den fi'd-dâreyn. (Allahü teâlâ seni iki cihanda Sa'id etsin!)

İmzâ: Ahmed Mekkî bin Abdilhakîm

Mühr: es-Seyyid Ahmed Şihâbüddîn Neyyir Mekkî.

محمود البهدي ❖ باجازته عن مكيه في العلوم العقلية والنقلية ومرتبته بالفوائد الجليلة المجلية العالم الفاضل والبحر الكامل محمد صالح افندي الصفوي ❖ عن والده الماجد الفاضل التبيل اسماعيل افندي الصفوي رحمه الله الغني ❖ وهذا قد قراء العلوم باجمعها المعقول والمنقول والفروع والاصول على والده الماجد ذي المفاخر الجليلة والمآثر العلية والالهامات الربانية ابراهيم بن حيدر ❖ وهو على والده العلامة والبحر الفهامة صاحب التاليفات الفائقة والتقريبات الرائقة حيدر بن احمد ❖ وهو على والده صاحب المحاكمات في الكلام مفيض عوارف المعارف على طبقات الانام احمد بن حيدر ❖ وهو قد قراء العلوم النقلية و الفنون الادبية والصناعات العربية ومقداراً معتدلاً به من العلوم العقلية على والده العلامة والخير الفهامة حيدر الاول تلميذ شيخ الاسد

مولانا

والمحدثي الحب ❖ سيدنا وسندنا السيد فهيم الارواصي النقشبندى لمجددي قدس الله سره العزيز ❖ باجازته عن ذي المفاخر والزايحة حازر الكالات الانسانية كانه امة راسخ القدم في العقلية والنقلية عجيب الا ستحضار والتصوير لا سيما في الرياضيات حامل لواء العلم والافتاء بلواء موش ابي عبدالله المولى الحسن الاهودى الانصاري ادرجه الله في مدارج الفوز والفلاح يوم تكون الجبال كالعهن المنفوش ❖ باجازته عن شيخه واستاذ الحبر الواصل والبحر الشامل الفاني في الله الباقي بالله الفاضل الباسل والمرشد الكامل وحيد عصره ومفتي دهره المتبحر في جميع انواع العلوم منبع الكرامات البارقة صاحب التاليفات الفائقة الرائقة المولى الخليل العمري الاسعدي قدس الله سره وافاض علينا فيضه وبره ❖ باجازته عن استاذ الاجل والخير الاكمل المولى

(١) السيد فهيم الارواصي توفى سنة ١٣١٤ هـ. [١٨٩٦ م.] في وان
(٢) ولد سنة ١١٦٧ هـ. وتوفى سنة [١٢٥٩ م.]

مفاخر زمانه مولانا الشيخ الكردي الاشنوي و اخذ منه الاذن في التفسير بل في مطلق التدريس ❖ وهو تلميذ ميرزا جان الشيرازي وهو تلميذ خواجه جمال الدين محمود الشيرازي وهو تلميذ المحقق الدواني ❖ وهو قد اخذ عن والده العالم الزباني اسعد الصديق الدواني ❖ تلميذ العلامة الشريف علي الجرجاني قدس سره ❖ وعلى المولى العلامة تاج الدين محمود القاتري اعلم زمانه في العقلية والمولى العالم افقه اقرانه محمود بن ابي الفتح الروستاني قرا الحاوي الصغير على مولى لساز الدين فوح التمني في صاحب الحانية الحاوي ❖ وهو قراء على المولى جلال الدين محمد القزويني رحمه الله ❖ وهو على والده المصنف الامام نجم الدين عبدالغفار القزويني ❖ وهو قد اخذ الفقه عن الامام ابي القاسم الرافعي ❖ وهو تلميذ قاضي القضاة اسوة المحدثين شيخ الاسلام محمد بن محمد الجزري باسناد هم العلية المغنية شهرتها عن ذكر البقية ❖ و

(١) السيد الشريف علي الجرجاني توفى سنة ٨١٦ هـ. [١٤١٣ م.] في شيراز.
(٢) محمد الجزري الشافعي توفى سنة ٨٣٣ هـ. [١٤٢٩ م.] في شيراز

مولانا زين الكردي البلاني ❖ باجازته الا ستاذ المذكور للعامة والخاصة عن ولي الله بلانزاع وصفي الله في الصوفية بلاد قاع الشيخ طه الكردي القادري ثم الدمشقي باسناد العالية ❖ وعن العالم الفاضل عبدالله الاشعري ❖ وهو قد قرا على المتخلف بالخلق العلي المبدأ علي ❖ وهو على والده وهو علي زين الدين البلاني تلميذ نصر الله الخليلي تلميذ مولانا ميرزا جان تلميذ خواجه جمال الدين محمود الشيرازي تلميذ المحقق جلال الملة والدين محمد ابن اسعد الصديق الدواني ❖ وايضا قرا شيخ مشايخنا بقة السلف المتبحرين صاحب المحاكمات احمد بن حيدر ❖ تمة المعقولات على استاذ الكل في الكل محمد بن شيرازي تلميذ احمد المجلي تلميذ ميرزا محمود تلميذ ميرزا جان الشيرازي تلميذ خواجه جمال الدين محمود الشيرازي تلميذ المحقق الدواني ❖ وايضا قد وردت من اول التفسير البيضاوي على افضل

(١) جلال الدين محمد الدواني توفى سنة ٩٠٨ هـ. [١٥٠٢ م.]

٩

الرازي تلميذ حجة الاسلام محمد بن محمد الغزالي
 تلميذ الامام الحرمين ابى المعالى عبد الملك
 بن عبد الله بن شيخ يوسف الجوينى تلميذ الشيخ
 ابى طالب المكي وهو اخذ الانابة والارادة
 ولبس الخرقه من ابى العثمان المغربي وهو من ابى
 عمرو والزجاج وهو من برهان الملة والدين
 سلطان الحق واليقين مروج الشريعة الفراء محى
 الطريقة البيضاء سيد الطائفتين ابى القاسم حميد
 البغدادي قدس سره وهو من خاله ولله
 على التحقيق ومبين مناهج الحقيقة لاهل الطريق ابى
 الحسن السرى بن المفلس السقطى وهو من
 تاج الاولياء ووارث سيد الانبياء عليه
 وعلى اله من الصلوات والتسليمات وعلى اخوانه
 اجمعين الشيخ معروف الكرخى وهو من ابى
 سليم داود الطائى وهو حبيب العجمى
 وهو من حن البصرى وهو من حضرة
 الامام الهمام والذات المقدم غوث الله

(١) فخر الدين محمد الرازى تولى سنة ٦٠٦ هـ. [١٢٠٩ م.] فى رى
 (٢) محمد الغزالي تولى سنة ٥٠٥ هـ. [١١١١ م.] فى طوس
 (٣) عبد الملك امام الحرمين الشافى تولى سنة ٤٧٨ هـ. [١٠٨٥ م.] فى نساوير
 (٤) ابو طالب محمد المكي المالكي تولى سنة ٣٨٦ هـ. [٩٩٦ م.] فى بغداد

٨

ايضا قد اخذ عن المولى المتقن المحقق مظفر الدين
 محمد الكازرونى واجازه اجازة ملفوظة
 مكتوبة وهو كان فى العلوم العقلية تلميذ
 المحقق الشريف قدس سره وكان يروى الحديث
 عن صاحب القاموس الشيخ المشنذ محمد بن فبروز
 آبادى وهو شيخ محى الدين الخداد وهو
 عن جامع مجموع التحقيق بمنهاج يهدى الى سواء
 الطريق واخلاق بلوغ من التهذيب مبتغا ليس
 لاحد بعده الى حومة حياء تقرب ومروضة فضل
 دانية القطوف للقاسى والدانى الامام قطب النقاد
 المرجع فى الفتوى شيخ محى الدين النواوى بسنده
 على المعروف الجلى وايضا قد اخذ عن العالم العالم
 الفاضل المولى الامام محى السنة والدين الكوشانى
 تلميذ علامة الشريفة الجرجانى قدس سره
 تلميذ مبارك شاه البخارى تلميذ المحقق
 قطب الدين الرازى تلميذ علامة الشيرازى
 تلميذ الكاتب القزوينى تلميذ الامام فخر الدين

(١) محمد تاج الدين الكازرونى تولى سنة ٨١٣ هـ. [١٤١٩ م.]
 (٢) محمد فبروز آبادى تولى سنة ٨١٦ هـ. [١٤١١ م.] فى رى
 (٣) يحيى النواوى تولى سنة ٦٧٦ هـ. [١٢٧٧ م.] فى الشام

١١

اوصيك يا اخ العزيز بقواله الذى يتول
 السرائر فى الباطن والظاهر وبالاجتناب عن
 المناهى واتباع الاوامر والمواظبة على الامر
 بالمعروف والنهى عن المنكر والمداومة على
 المطالعة لثلاث تحبب حين التدريس والتعليم
 وان تكون على التبصر اى تبصر وقت الاعلام
 والتفهم خصوصا على مطالعة التفسير
 البيضاوى والبخارى والمكوتات وابن العابد
 من الفقه الحنفى والمطول من البلاغة

كتبة الفقير الامير
 عفى عنهما

١٠

يعسوب المحققين سراج الملة والدين شمس
 العالمين بدر العارفين الشارب بكأس اليقين
 باب مدينة العلم على ابن ابي طالب القرشي
 الهاشمى المكي المهاجر المدينى رضوان الله تعالى عنه
 وكثر الله وجهه وافاض علينا فيضه و
 بركته وهو من حضرة ذرة صدف
 الوجود وواسطة عقد المرسلين
 المخصوص بالمقام المحمود خليفة الله
 تعالى الاعظم سر وجود الاملاك المخاطب
 لولاك لولاك لما خلقت الافلاك
 سيدنا وسيد الثقلين محمد المصطفى
 صلى الله عليه وسلم وهو من اميرى التورالميين
 بواسطة من روح الامين الممتاز
 بين الملائكة المقربين برسالة رب العالمين
 جبريل عليه السلام
 المميز الفقير
 ٢٧ شهر رمضان المبارك ١٣١٣
 يوم الاحد
 نير المكي

جسد الله تعالى سنة ١٣١٣ هـ
 محمد

3. BEDÜZZAMAN'IN EZBERLEDİĞİ VE MEDRESELERDE OKUTULAN KİTAPLAR

Bedüzzaman'ın eşi ve benzeri görülmeyen hayatı boyunca en ciddi eğitimi, Hicri 1309 yılının kış aylarında gittiği Doğu Bâyezid'ta gerçekleşmiştir. Miladi olarak 1891 yılının son ayları ile 1892 yılının ilk aylarını kapsayan üç aylık bu dönemde hocası, Şeyh Muhammed Celâlî Hazretleridir. Medreselerin eğitim metoduna göre on beş senede okutulan *Molla Cami'*den sonraki tüm kitapları, o henüz on dört yaşında iken ders almış ve öğrenimini başarıyla tamamlamıştır. Bu gerçeği 1953 yılında yazdığı "Nur Âleminin Bir Anahtarı" isimli Risâlesinde şöyle ifade eder: "*Manevî nurun -ilim suretinde- beşerin kafasında cilvesinin bir cüz'üsi, tırnak kadar kuvve-i hâfizaya Mâlik bir adamın kafasında, doksan kitabın kelimatı yazılmış. Ve üç ayda, her günde üç saat meşgul olarak, hâfızasının sahifesinin yalnız o kısmını ancak tamam edebilmiş. Aynı adam, seksen sene ömründe gördüğü ve işittiği ve merakını tahrik eden ve ona hoş gelen manaları ve kelimeleri ve suretleri ve savtları o tırnak kadar kuvve-i hâfızanın sahifesinde istediği vakitte müracaat edip bir büyük kütübhane kadar bütün mahfûzatının aynı şeylerini orada bütün istediklerini mevcut ve muntazam yazılmış ve dizilmiş görüyor.*"¹⁶

Bedüzzaman Şualar adlı eserinde "üç ayda ve bir kış içinde on beş senede medresece okunan yüz kitaptan Ziyade okuduğu"ndan da bahseder.¹⁷

Bilhâssa Dîn-i İslâma vârid olan şekk ve şübheleri reddetmek için "Metali" ve "Mevakıf" nam eserler ile ulûm-u Âliye (Sarf, Nahiv, Mantık vesaire) ve Âliyeye (Tefsir ve İlm-i Kelâm)a dair kırk kadar kitabı iki sene zarfında hıfzıyla. Hattâ her gün okumak şartıyla, hıfzettiği kitapların üç ayda bir kerre devrine muvaffak oluyordu.¹⁸

Medrese usûlünce hiç olmazsa onbeş sene tahsil-i ilim lâzım geliyor ki hakaik-i diniye ve ulûm-u İslâmiye tam elde edilsin. O zamanda Sa'îd'de, değil hârika bir zekâ veya bir manevî kuvvet; belki bütün istidad ve kabiliyetinin haricinde bir acib tarz ile bir-iki sene Sarf ve Nahiv mebadisini gördükten sonra üç ayda acib bir tarzda kırk-elli kitabı güya okumuş ve icazet almış gibi bir halet göründü.¹⁹

Ve ikinci âyetin tarihi ise, o müellifin hârika bir surette pek az bir zamanda ilimce tekemmül etmesi, tahsilden tedrise başladığı ve üç ayda ve bir kış içinde onbeş senede medresece okunan yüz kitaptan Ziyade okuduğu ve o zamanın o muhitte en meşhur ülemâsının yanında o üç ayın mahsulü onbeş senesinin mahsulü kadar netice verdiği çok mükerrer imtihanlarla ve hangi ilimden olursa olsun sorulan her suale karşı cevab-ı savab vermekle isbat ettiği aynı tarihe, tam tamına tevafukla remzen Risâle-i Nur'un istikametine bir işârettir.²⁰

Bu ifadelerden anlaşılmalıdır ki, o dönemde medreselerde okutulan kitapların sayısı yüzün üzerindedir. Bedüzzaman ise bu yüzden fazla kitabı okuyarak öğrenmiş ve üç kış ayında her gün üç saat çalışarak doksan kitabı da hafızasına almıştır.

1895 yılında Bitlis'e sürgün gelen Bedüzzaman'ın bir hikmete binaen eski sünuhatı kaybolmaya başlamıştır. Bunun üzerine ezber çalışmalarına tekrar başlayan Bedüzzaman, Bitlis Vâlisi Ömer Paşa'nın kütüphanesinden en üst düzeyde yararlanmıştır. Kısa zamanda kırk yakın kitabı ezberlemiş ve her gün iki üç saat ezberindekileri tekrarlamıştır. 1897 yılında Van'a gelen Bedüzzaman burada, Doğu'nun en büyük kütüphanelerinden biri sayılabilecek Tâhir Paşa'nın zengin olan kütüphanesinden de fazlasıyla faydalanmıştır. Tâhir Paşa her akşam çeşitli ilim çevrelerinden kişileri konağına toplayan ve burada ilmi, içtimai konuların münâzara edilmesi sağlayan aydın bir kişidir. Paşa'nın meclisinde tarih, coğrafya, matematik, kimya, biyoloji, felsefe gibi fenlerin konularına da girildiğinden Bedüzzaman bu fenlere ait bilgileri kendi başına çok kısa bir sürede öğrenmiştir ve münâzaralarda fikirleriyle öne çıkmıştır. Van'da bulunduğu bu ilk yıllarda Bitlis'te ezberlediği kırk kitaba ek olarak elli kitabı daha ezberine almıştır. Fakat burada ezberine aldığı kitaplar yalnız dini kitaplar değildir, felsefi, tarihi, fenni ve edebi kitaplar da Bedüzzaman'ın ilgi alanına girmiştir. Bedüzzaman Tâhir Paşa'nın konağında kendisine ayrılan bir odada düzenli olarak her gece yatmadan önce iki buçuk saat kadar bu ezberlerini tekrarlamıştır.

Bedüzzaman daha on dört yaşındayken medresede öğretilen tüm kitapları üç ay gibi kısa bir sürede ezberine almış ve Bedüzzaman unvanını hak etmiş biridir. 1907 yılında İstanbul'a geldiğinde ve kaldığı odanın kapısının üstüne meşhur levhayı astığında ise henüz otuz yaşındadır. Aradan geçen on altı sene zarfında dini ve fenni birçok kitabı okumuş, bu kitapların özlerini kavramış ve referans olabilecekleri ise ezberlemiştir. Şekerci Hanında kendisine yöneltilen her soruya cevap verme olayı gerçekleşinceye kadar sayısız defa Bedüzzaman hararetli münâzara ortamlarında kendisini mihenge vurmuş biridir. Bu ortamların bir kısmında dini sorulara, bir kısmında ise -Tâhir Paşa'nın konağındaki gece münâzaralarında olduğu gibi- hem dini hem de fen bilimlerine dair sorulara alışılmışın dışında cevaplar veren eşsiz biridir, Bedüzzaman.

İslâm dünyasında yaygın olan ilimlerin sınıflandırma anlayışı vardır. Bu anlayışa göre, ilimler *Ulûm-u Âliye* (âlet ilimleri) ile *Ulûm-u Âliye* (yüksek bilimler) olarak ikiye ayrılır. Bu ayrıma göre sarf, nahiv, lügat, hesap, hendese, mantık, belagat, tarih, coğrafya, felsefe vb. ilimler birinci gruba; Kur'ân, hadis, kelâm, fıkıh vb. diğer ilimler ise ikinci gruba girmektedir.

Şimdi Bedüzzaman'ın ezberlediği 90 küsur kitabın listesini vermeye çalışalım:²¹

16 *Emirdağ Lahikası*, c. II, sh.118.

17 *Şualar*, sh. 596.

18 *Tarihçe-i Hayat*, sh. 45.

19 *Emirdağ Lahikası*, sh. 73.

20 *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, sh. 76.

21 Bu listeleri kaynaklara ve Bedüzzaman'ın verdiği bilgilere dayanıp hazırladıktan sonra Siird'in büyük âlimlerinden Tillo'da Molla Burhan, Molla Alaaddin, Molla Taha ve Siird'de bunların da ustası olan Molla Bedreddin ile saatlerce müzâkere eyledik. Bazı kitapları ilave eyledik ve bazılarını tashih kıldık. Bu liste de yüzde yüz kesin değildir. Bazı eksiklikler olabilir. Ancak bu zamana kadar hazırlanan listeler tamamen yanlışlarla dolu olduğundan ve bazan bir kitabın metni ile birlikte şerhleri ve hatta haşiyeleri de bu listeye dâhil edildiğinden, hem İbrahim Hakkı Hazretlerinin *Tertîb'ül-Ulûm* gibi eserleri, hem Şark Medreseleri Ders Kitapları, hem Osmanlı Medrese Programları ve hem de verilen icâzetnâmelerde zikredilen, en önemlisi de Üstadın isimlerini muhtelif yerlerde zikrettiği yahut hatıralardan kaydedilen isimlere dayanılarak hazırlanmıştır.

Bedüzzaman'ın İcâzetnâmelerini ve ezberlediği 90 kitabı Tillo'lu meşhûr âlimler Molla Burhan ve Molla Taha ile müzâkere ederken...

İLİM DALI: ULÛM-I ÂLİYE = ÂLET İLİMLERİ (ON İKİ İLİM)	KİTABIN ADI ²²	KİTABIN MÜELLİFİ
	2. KUR'AN-I KERİM	
I- Sarf	Kelime türemeleri ve fiil çekimleri konularını işleyen temel Arapça gramer biliminin adıdır.	
	1- Tasrîf-i İzzî 2- Merâh ul-Ervah 3- Şâfiye	İzzeddin İbrahim bin Abdülvahhab ez-Zencani (öl.1257). Dede Cengi Efendi'nin İzzî Şerhi ve Sadettin Hâşiyesi de meşhurdur. Teftezânî Şerhi ise Şark Medreselerinde tutulmaktadır. Ahmed b. Ali b. Mesud Osman bin Ömer İbni Hâcib (1248)
II-Nahiv	Arapça dilbilgisinin ikinci kademesi olan cümle yapısı ve kuruluşu ile ilgili konuların anlatıldığı bir derstir.	
	1 - Metn'ül-Acurrumiye 2 - İzhar'ül-Esrâr 3 - Kâfiye 4 - Katr'un-Nedâ ve Bell'üs-Sadâ 5 - Elfiyye (El-Hulâsa) 6 - Kavâ'idü'l-İ'rab 7 - El-Muğnî 8. Ez-Zurûf ve't-Terkîb 11 - Enmûzec 12. Avâmil 13. El-Kâfiyet'ül-Kübrâ	Muhammed bin Muhammed İbn-i Acurrum (723/1323) Birgivî Muhammed Efendi (d.981/1573). Osman bin Ömer İbni Hâcib (1248). (Molla Câmi diye bilinen Kâfiye şerhi vardır. İsmi el-Fevaidü'd-Diyaiyye fi Şerhi'l-Kâfiye) İbni Hişâm (öl.1360) İbni Mâlik diye bilinen Muhammed b. Abdullah (öl.1273). İmâm Suyuti'nin El-Behcet'ül-Mardiyeye adlı şerhi meşhur ve zordur. İbni Hişâm; (öl.1360). <i>Hall'ül-Ma'âkîd</i> adlı şerhi bulunmaktadır Ahmed bin Muhammed er-Rumî (1597). Ahmed bin Hasan el-Careberdi (1346) Molla Yunus el-Arkutnî'nin eseri olup Kürtçedir ve sonradan Arapçaya çevrilmiştir. İmâm Zemahşeri (öl.1143). Bu eserin Saduddin Sadullah tarafından yazılan şerhi olan Hadâ'ik'ud-Daka'ik çok meşhurdur ve Sadullah-ı Kebîr diye bilinir. Abdülkahir Cürçani (1079) Molla Halil Siirdî (1843)
III-IV-V-Belâgat (Me'ânî, Beyân ve Bedî')	Bilim olarak düzgün ve yerinde konuşma sanatının kurallarını inceler. Kendi içinde Me'ânî, Beyân ve Bedî' olarak üçe ayrılır.	
	1. Miftâhu'l-Ulûm 2. Telhîs'ül-Miftâh 3. El-İzâh 4. Esrâr'ül-Belâğa 5. El-Ferîde (Mecâz bahsi)	Siraceddin Sekkâkî (626/1228) Kadı Celaleddin Kazvinî (1294). Bu esere Sa'deddin Teftezânî tarafından Muhtasar ve Mutavvel adıyla metinden daha meşhur olan iki şerh yazılmıştır. Kadı Celaleddin Kazvinî (1294). Abdülkahir Cürçânî (1079). İmâm Ebülleys Semerkândî (983). İsmüddin adlı şerhi çok meşhurdur.
VI-Mantık		
	1 - İsağûcî el-Ekberi (Er-Risâlet'ül-Esîriyye) 2 - Şemsiyye 3 - El-Burhan 4 - Es-Süllem'ül-Münevrak 5 - Tehzib'ül-Mantık 6 - Metâli'u'l-Envâr fi'l-Mantık 7. İsağuci	Mîr İsağûcî Esîrüddin el-Ebherî (700/1300); <i>Müğn'it-Tullâb ve Molla Fenari</i> şerhleri meşhurdur. Necmüddin Ömer bin Ali el-Kazvini İsmail Gelenbevî (1790); Bedüzzaman'ın bu kitap üzerine <i>Ta'likat</i> isimli haşiyesi bulunmaktadır. Abdurrahman el-Ahdarî (1576=; Bedüzzaman'ın bu kitabın yarısına kadar olan <i>Kızıl İcâz</i> isimli Haşiyesi bulunmaktadır. Sa'deddin Teftezânî (öl. 1390). Kadı Siraceddin Mahmud el-Urmevî (öl.1283) Molla Halil Siirdî (1843)
VII-Münâzara (İlm-i Adab ve'l-Münâzara)	Münâzara kelimesi Nazara kelimesinden türemiş olup delilleri ortaya koyarak düşünmeye ve gerçeği anlamaya sevk eden konuşma şeklinde tarif etmişlerdir.	
	1. Hüseyniye 2. Er-Risâletü'l-Velediyye fî âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara 3. Âdâbü'l-bahs ve'l-münâzara (Er-Risâlet'ül Adudiyye) 4. Usûlü'l mantık ve'l-münâzara 5. Risâletü ilm-il-âdâb, Âdâb Risâlesi veya Gelenbevî alâ âdâb 6. El-Habyet'ül-Haliliyye	Hüseyin Şah Çelebi Amasyevi (918/1512) Saçaklızâde Muhammed bin Ebubekr (1732). Adudüddin el-Îcî (756/1355). Mîr Zeyn ve Tebrizi'nin Şerh-i Adud adlı eserleri meşhurdur. Seyyid Şerîf el-Cürçânî (1413') ²³ İsmail Gelenbevî (1790) Molla Halil Siirdî (1843)

22 Ders kitabı olarak ilk başlarda bazı müderris ve Âlimlerin orijinal kitapları okutulurken, daha sonra bu kitaplar üzerinde yapılan şerh, haşiy, ta'likat, ihtisar, Telhîs vb. şekilde ki çalışmalar okutulmaya başlanmıştır. Bu kavramlardan;

"Şerh", bir eserin ana metnini esas alarak bunun üzerinde açıklama ve genişletmeler yapma;

"Haşiy", bir eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak için kenarına veya altına açıklamalar eklemek;

"İhtisar", bir kitaptaki bazı gereksiz ayrıntıların çıkartılarak sadeleştirilmesi ("muhtasar");

"Ta'likat", bir kitabın açıklanması gereken yerler için kenarına notlar koymak veya ayrı bir kitap yazmak;

"Telhîs" oldukça geniş olarak hazırlanan eserleri halkın veya öğrencinin daha iyi anlaması için özetlemek demektir. Bu çalışmalar kitap sayfaları üzerinde yapılabildiği gibi ayrı eserler halinde de hazırlanabiliyordu

23 Saçaklızâde, Tertîbü'l-ülûm, s. 142-143.

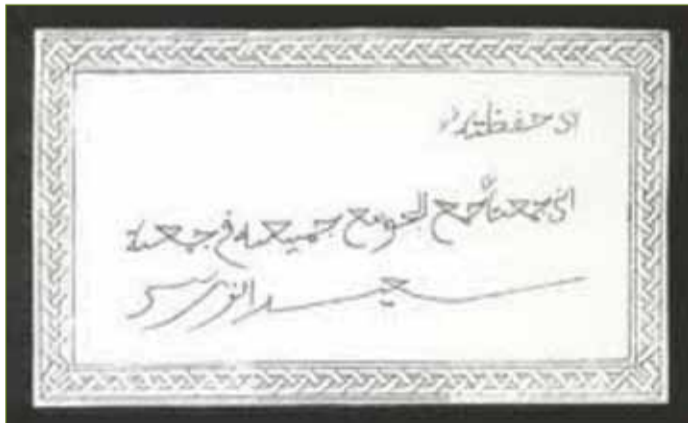
VIII-Cedel İlmi	İlm-i Cedel, Latince Dialectica sözcüğünün karşılığıdır. Dialectica, terimi ise dia+legein yani dil ve nutuk, karşılıklı konuşma ve istidlal, yani delil getirerek karşıdakini susturma sanatı anlamına gelmektedir. Dialektik genellikle muhatabı çelişkiye düşürerek reddetme metodunu takip eder. Cedel, delile karşı delille cevap vererek kavga edersine kendi fikrini müdafaa etmektir. Bu metot muhatabı kırıcı olduğu ve kazananı olmadığı için yasaklayan İslâm bilginleri daha da yumuşatarak göze bakıp kalbe hitap etmek için yumuşak bir dil kullanarak terbiye etmiş ve İlm-i Adab-ı Münâzara adı altında faydalı bir ilim haline getirmişlerdir.	
	1. Alem'ül-Cezel fî İlm'il-Cedel 2. El-Müntehel fî'l-Cedel	Necmeddin Tûfî (716 H.) İmâm Muhammed Gazali (1111).
IX -Hikmet (Felsefe)	Felsefenin tarif ve mahiyeti, var olmaları bakımından varlıkların bilinmesidir.	
	1. Hidayetü'l-hikmet 2. Muhtasarı Makasîdî Hikmeti Felasifeti'l Arap 3. Hikmetül-'ayn	Esirüddin Ehberi Kümbeti (1265). Kadı Mir Hasan, Herat (904/1498) Necmüddîn el-Kâtib el-Kazvînî (ö.1276),
X - İlm-i Vad'	Lafızların ve kelimelerin nasıl ve ne hikmetle hangi manaya konduklarını yani lügat felsefesini araştıran bir ilim dalıdır.	
	1. Risâle fil-Vad 2. El-Urcûzet'üs-Safeviyye 3. El-Vad'	Adududdin El-Îcî (öl.1355). Mustafa Safavî İsâmüddin İbrahim (1568)
XI-İlm'ül-Lüğah	Sözlük İlmi	
	1. El-Kamus'ül-Muhît ²⁴ 2. Ta'rîfât	Fîruz-âbâdî (817 H.). Bedüzzaman bu kitabın Sin harfine kadar tamamını ezberlemiştir. Kitap 4 büyük cilttir. Seyyid Şerîf Cürcanî (öl.1413)
XII-İlm'ül-Arûz = İlm'ül-Kafiye	Arap şiirindeki vezin ve kafiye ilmidir. Musiki ile de yakın alakası bulunmaktadır.	
	1. Kâfî fî ilmi-Arûd vel-Kavâfî 2. El-Uyûn'ül-Ğâmire 3. El-Endüdlüsiyye	Yahya eş-Şeybanî et-Tebrizî (1109). Abdullah bin Muhammed el-Hazrecî (1203) Abdullah bin Muhammed el-Hazrecî (1203)
ULÛM-I RİYAZİYE	Âlimlerin dikkatini kâinat kitabını okumaya celbeden ilimlerdir.	
Hendese	Geometri	
	1. Eşkalü't-Te'sis 2. Fevâid'ül-Cemâlî fî Usûl'il-Hendese	Şemseddin Muhammed Semerkândî (V.600/1299). Kadizâdenin yazdığı şerh metinden daha meşhurdur. Kadizâde-i Rûmî (815 H.)
İlm-i Hesab	Matematik	
	1. El-Muhtasar fî İlm'il-Hesâb vel-Mukabele 2. Hulasatu'l-Hesâb	Muhammed bin Musa el-Harezmi (232/846) Bahaeddin el-Amilî (öl. 1031/1622)
İlm-i Hey'et	Astronomi	
	1. El-Mülehhas 2. Teşrîh' -l-Eflâk	Muhammed b. Ömer el-Çağmini (V.618/1221). Bu esere yazılan Kadizâde-i Rumî'nin şerhi ve Bercendî'nin Haşiyesi meşhurdur. Bahaaddin Âmilî (öl. 1621). Molla Halil bunu şerh etmiştir.
İlm-i Zîc (İlm-i Mikat da denir)	Bu ilim, Hey'et (astronomi) ilminin bir alt disiplindir. Mevzuu; Yıldızların hareketlerinin Özellikle seyyarelerin ölçülerini, her birinin hareketlerini takvim ve tespit etmek, burçlara giriş ve çıkışları bilmeye çalışmaktır. Zîc cedvel demektir.	
	1. Zîc-i Uluğ Beg	Uluğ Beg bin Şahruh bin Timur (1449).
Coğrafya		
	1. Hudûd el-âlem minel-meşrik ilel-mağrib	Ebu'l-Müeyyed Abdülkayyüm b. Hüseyin b. Ali el Farisi (1258)
ULÛM-I ÂLİYE = YÜKSEK İLİMLER= ŞER'Î İLİMLER	Ulûm-i Âliye bilgileri sekizdir. 1) Tefsîr ilmi, 2) Usûl-i Tefsîr ilmi, 3) Kelâm ilmi, 4) Usûl-i hadîs ilmi, 5) İlm-i hadîs, 6) Usûl-i fıkah, 7) Fıkah ilmi, 8) Tasavvuf ilmi.	
Tefsîr ilmi		
	1. Envâr'üt-Tenzîl ve Esrâr'üt-Te'vîl 2. Keşşâf	Kadı Beydâvî, Nasreddin Abdullah b. Ömer Beydâvî (685/1286) İmâm Zemahşerî (öl.1143)
Usûl-i Tefsîr ilmi		
	1. El-İtkan fî Ulûm'il-Kur'an	İmâm Celâleddin Suyûtî (öl.1505)
Kelâm ilmi		
	1. Makâsîd 2. Mevâkıf 3. Tecrîd-i Kelâm 4. Tevâlî-i Envâr 5. Cevheret'üt-Tevhîd 6. El-Aka'id'ün-Nesefiyye. 7- Nehc'ül-Enâm (Kürtçe)	Sa'deddin Teftezânî (öl. 1390). Şerh-i Makasîd da aynı zatındır Adududdin El-Îcî (öl.1355). Şerh'ul-Mevâkıf Seyyid Şerîf Cür-cânî'nindir. Nasireddin Tûsî ((öl.1273) Kadı Beydâvî (öl.1286) İbrahim bin İbrahim el-Malikî (1041). İmâm Nesefî. Şerhleri meşhurdur. (öl.1142) Molla Halil Siirdî'nin şark medreselerinde tahsilin başında okunan ve ezberlenen bir eseridir.

24 Bkz. Müküslü Hamza, Bedüzzaman Sa'îd-i Nursî'nin Tercüme-i Halinden Bir Hülasâdır. Önemle ifade edelim ki, bu tarz sözlüklere Máâcim'ül-Mâânî denmektedir. İbn-i Sîde el-Endülüsî'nin El-Muhassas adlı dev eseri en önemli örneklerdendir. Son zamanda Mısır'da ve özellikle de Hristiyan Araplar tarafından bir hayli çalışma yapılmıştır. <http://www.ahlalhdeth.com/vb/showthread.php?t=294815>. 28.12.2012. Bedüzzaman'ın bahsettiği cemiyet, El-Mecma'ül-Luğavî isimli dernek olsa gerektir ve bu konuda ciddi faaliyet göstermiştir. Bkz. El-Ehram Gazetesi, 14/10/1928.

Usûl-i hadîs ilmi		
	1. Nuhbet'ül-Fiker 2. Et-Takrîb 3. Elfiyye-i İbn-i Salah (Ulûmu Hadis)	İbn-i Hacer el-Askalanî (1449). İmâm Nevevî'nidir (1277) ve İmâm Suyûtî tarafından Tedrîb'ür-Râvî adıyla şerh edilmiştir. İbni Salah Şehrîzûrî (öl.1245)
Hadîs ilmi		
	1. Şifâ-ı Şerîf 2. El-Câmi'us-Sahîh 3. El-Câmi'us-Sahîh 6. El-Câmi'us-Sahîh 8. Şemâil-i Şerîf 9. Sünen 10. Sünen 11. Sünen ²⁵	Kadı İyâz b. Mûsâ Yahsûbî (öl.1150) İmâm Buhari İmâm Müslim İmâm Tirmizî İmâm Muhammet Tirmizî İmam Ebu Davud İmam Nesai İmam İbn-i Mace
Usûl-i fıkıh	İslâm Nazarî Hukuku	
	1. Cem'ul-Cevâmi' 2. Mirkat'ül-Vusûl 3. Et-Tenkîh 4. El-Varakat	İmâm Takiyyüddin Subkî (1370). Bedüzzaman bu kitabı bir haftada ezberlemiştir. ²⁶ Molla Hüsrev (öl.1480). Bedüzzaman bu metnin şerhi olan Mir'ât'ül-Usûl adlı şerhi de İstanbul yolunda mütalaa eylemiştir. İmâm Sadruşşerî'a. Bu eserin şerhi olan Et-Tavdîh ve Teftezâni'nin Haşiyesi olan Telvîh kitaplarını da mütalaa eylemiştir. İmam'ül-Haremeyn el-Cüveynî (1085)
Fıkıh İlmi	İslâm Hukuku	
	1. Takrîbü Fıkh'üş-Şâfi'î (Gâyet'ül-İhtisâr) 2. Minhâc'üt-Tâlibîn 3. Er-Rahabiyye fî İlm'i-Freâiz 4. Mülteka'al-Ebhur 5. Kurrat'ül-Ayn bi Mühimmât'id-Dîn 6. Nur'ül-İzah	İmâm Ahmed bin Hasan Ebu Şücâ' (1197). İmâm Muhyiddin Nevevi (1277). Bunun en meşhur şerhi olan İbn-i Hacer el-Heytemî'nin Tuhfet'ül-Muhtâc adlı eserini de mütalaa eylemiştir. Abdullah bin Ali (1182) İbrahim bin Muhammed el-Halebi (1549) Zeyneddin Es-Sûfî (1579) Hasan bin Ammar Şürünbülâlî (1659)
Tasavvuf İlmi		
	1. Mecmû'at'ul-Ahzâb 2. Kut'ül-Kulûb 3. Celcelutiyye	Ahmed Gümüşhânevî (1893) Ebu Tâlib El-Mekkî (996) İmam Ali bin Ebi Talib
Kırâ'at ve Tecvîd		
	1. Cezeriyye 2. Şâtıbiyye ²⁹	İbni Cezerî (öl.1429) Kasım b. Ferruh Şâtıbî (öl.1194). ²⁸

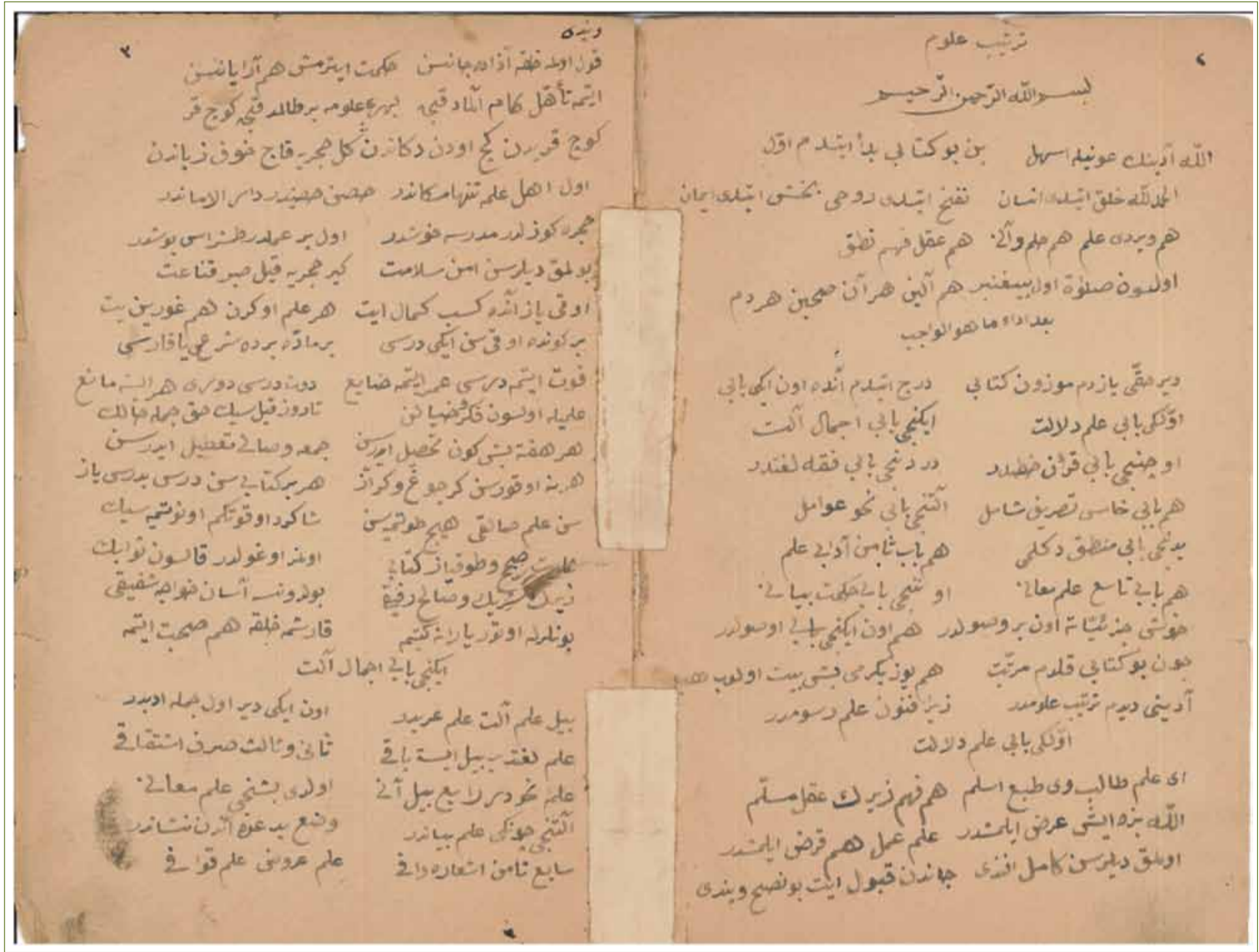
25 Kütüb-i Sittiyi ve zikredilen kitapları ezberlemeyen bir âlim, 12 saatte Mucizât-ı Ahmediye isimli 150 sayfalık eseri ezbere telif edemez.²⁶ Kendi el yazısıyla bu hakikatın ifadesi şöyledir: Ben Cem'ul-Cevâmi' adlı eserin tamamını bir haftada ezberledim. Sa'îd Nursî.

26 Kendi el yazısıyla bu hakikatın ifadesi şöyledir: Ben Cem'ul-Cevâmi' adlı eserin tamamını bir haftada ezberledim. Sa'îd Nursî.

27 Bunları ezberlemeyen bir Âlimin *İşârât'ül'İcâz* ve 25. Sözdeki harflerle alakalı bahsi kaleme alması mümkün değildir.

28 Önemle ifade edelim ki, hem web sayfalarında ve hem de hazırlanan bazı kitaplarda bu konuda hatalı ve bazan da aklın havsalanın almayacağı kitaplar zikredilmiştir. Biz hem Osmanlı kaynaklarını ve hem de Şark Medreselerindeki bilinen kuralları öğrenerek ve sorarak bir liste hazırladık. Elbetteki bizim de hatalarımız olacaktır. Ancak hataların asgariye indiğine inanıyoruz. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da Üstad'ın okuduğu değil üç ayda bir hafızasından tekrar ettiği metinler sözkonusudur. Yoksa okuduğu kitapların sayısı çok fazladır. Bkz. İbrahim El-Harrânî, *Tuhfet'ül'İhvâ'il'Medresiyye fî Terâcim'i Badi Musanniff'ül'Kütüb'id'Dirâsiyye*, Siird, 1427 Hicrî; Taşkoprîzâde. İsmüddîn Ahmed, *Miftâhu's-sa'âde ve mishâhu's-siyâde* (Miftah), Kahire. 1968.; Katip Çelebi, *Keşfuz-zunûn* (KZ), İstanbul, 1360/1941; Kâtip Çelebi, *Mizânül-Hakk Fi İhtiyaril-Ehakk*, İstanbul 1972; Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, sh. 106 vd.; Ömer Özyılmaz, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, sh. (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002), sh. 59 vd.; Emin Beğ: "Tarihçe-i Tarik-i Tadrîs", *İlmiye Salnamesi*, s. 647; Badıllı, Abdülkadir, *Bedüzzaman Sa'îd Nursî Mufassal Tarihçe'i Hayatı*, C 1, İstanbul 1998; Baltacı, Cahit, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976; Ergün, Mustafa, "Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları, A.K.Ü. *Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (Çevrimiçi) <http://www.egitim.aku.edu.tr/moders.htm>, Afyon 1996.; Nursî, Bedüzzaman Sa'îd, *Nur Âleminin Bir Anahtarı*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 1995; Nursî, Bedüzzaman Sa'îd, *Şualar*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 1994; Cemalettin Canlı-Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bedüzzaman*, İstanbul: İletişim, 2010, sh. 54-55.; Mefail Hızlı, *Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler*, T.C. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, 2008, sh. 25-46; İzgi, Cevat, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, I-II, İstanbul 1997, I, 67-127, I, 161-183

İbrahim Hakki Hazretlerinin Hazırladığı Şark Medreselerinde Okutulan Kitaplarla Alakalı *Tertîb'ül-Ulûm* adlı Eseri

4. NETİCE

Bedüzzaman'ın ilmî şahsiyeti de, İslam âleminde ve Türkiye dışında bütün dünyada tam olarak takdir edildiği halde, Türkiye'de özellikle ilim adamları çevresinde yeterince tanınmamıştır. Bunda, yapılan menfi propagandaların tesiri büyüktür. Bir zamanlar, ilâhiyât öğretim üyelerinin Doç. yahut Prof. olabilmeleri için, Bedüzzaman ve onun 6.000 küsur sayfayı bulan Risâle-i nur adlı eserleri aleyhinde konferans yahut makale bulunması şartı arandığını, hâdiseyi yaşayan hocalarımız anlatmaktadır. Eserlerinin birçoğu, başta Arapça, İngilizce, Almanca ve Urduca gibi ona yakın lisan tercüme edilen ve hakkında Avrupa'da ve İslam âleminde doktora tezleri yapılan bir dahi hakkında, Türk ilim çevresinin bîgâne kalması elbette ki üzücüdür.

Bedüzzaman'ın kelâmda müceddid, mu'asırları arasında mümtâz bir yeri olan müfessir, yüzlerce hadisi senedleriyle birlikte nakledecek kadar muhaddis ve kısaca akranlarının fevkinde bir İslam âlimi ve dahi olduğunda, dost ve düşmanları ittifak halindedirler. Gerçekten Bedüzzaman'ın, İslamî ilimlerin temelini teşkil eden ve içlerinde "*Mirkât*" gibi İslam nazarî hukukuna ait usul-ı fıkıh metni; İslam felsefesi ve kelâm hakkında Adududdin El-Îcî tarafından kaleme alınmış müstesna bir eser olan "*Mevâkif*"; Mantık ilminin özeti demek olan "*Süllem*" ve benzeri 90 çeşit kitabı hâfızasına aldığı, bunları üç ayda bir evrad gibi tekrar ettiği ve Arap Dilinin en mükemmel lügati olan "Kamus"u "Sin" harfine kadar kelimesi kelimesine ezberlediği, çok iyi bilinen ilmî cihetlerindedir. Bu kesbî gayrete bir de Allah'ın ihsânı demek olan muhâkeme, zekâ ve vehbî diğer vasıflar eklenince, mu'asırları tarafından "*Bedüzzaman*" yani zamanın eşsiz bir allâmesi ünvanıyla vasıflandırılmaması için hiç bir sebep kalmamıştır.

Bedüzzaman'ın diğer İslam âlimlerinden en ayırıcı özelliği, asırlarca İslam âlimleri arasında ihtilâf vesilesi olmuş ve bir türlü halledilememiş bir kısım itikadî meseleleri, asrımızın insanının anlayışına uygun olarak farklı bir metodla izah edebilmesidir. Buna ilim ve san'at asrı olan asrımızdaki bir kısım felsefî me-

seleleri de eklerseniz, Bedüzzaman gibi bir allâme ve Risâle-i Nur gibi bir Kur'an tefsirine olan ihtiyacı daha iyi takdir edersiniz.

Burada bir tesbitimi belirtmek istiyorum: Asrımızın mümtaz âlim ve müfessirlerinden olan *Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır*'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı eserini mütâla'a ettim. O büyük allâmenin, bütün ilmî vukufuna ve aklî dirayetine rağmen, 21 meselede son sözü söyleyemediğini ve söylese dahi ancak İslamî ilimler alanında belli bir mertebeye ulaşmış insanların ona muhatap olabileceğini gördüm. Bu meselelerin, ruhun mahiyeti ve isbatı, kader meselesi, haşrin isbatı, mi'râcın cesedle mi ruhla mı gerçekleştiği meselesi, Allah'ın isbatı ve benzeri itikada ait meseleler olduğunu sadece hatırlatmakla yetiniyorum.

Hâlbuki Bedüzzaman, ölümden sonra tekrar dirilmek demek olan haşir meselesini, İbn-i Sina gibi bir dahinin "Haşir aklî metodlarla anlaşılabilir bir mesele değildir; nasıl nakledildiyse öyle iman ederiz" demesine rağmen, 10. Söz adını verdiği eserde öylesine izah ve isbat etmiştir ki, neticede "*Bu eserimi idrâk ve iz'anla iki defa mütâla'a et; eğer haşir meselesini iki kere iki dört eder derecesinde anlamazsan, gel iki parmağını gözüne sok*" hükmünü, okuyanın vicdanı tefessuh etmemek şartıyla, bir tahdis-i nimet olarak ilan etmektedir.

Eski Kelâmcıların ancak büyük âlimleri muhatap olarak müstakil kitaplarda halletmeye çalıştığı; mesela Sa'deddin Teftezânî'nin *Telvîhât* başlığı altında 40 küsur sayfada izah edebildiği Kader ve Cüz'î irade meselesini, 5-10 sayfa içinde ve hem de herkesin anlayabildiği şekilde izah edebilmesi, zikredilmesi gereken mühim yönlerindedir. Hatta bir zamanlar Pakistan Maarif Nazırlığı yapan Ali Ekber Şah, kader meselesi ile alakalı bir meselesini, 40 sene dolaştığı İslam âleminde halledemediği halde, Bedüzzaman'la yaptığı 40 dakikalık sohbet neticesinde hallettiğini, Türkiye'den ayrıldıktan sonra uğradığı Mısır'da Cumhuriyet Gazetesinde bir makale halinde neşretmiştir.

Özellikle materyalizmin tek hedef haline getirdiği Allah'ı inkâr hareketleri karşısında, asrın idrâkine uygun tarzda tevhid yani Allah'ın varlığı ve birliği hakkındaki Kur'an âyetlerini fevkalade bir şekilde tefsir etmesi ve vicdanı tefessuh etmişlerin dışında akıl ve idrâk sahibi herkese Allah'ın varlığını isbat etmesi, yine zikredilmesi gereken misallerdendir. Kâinatın varlığını tabiata ve sebeplere veren zihniyeti tabiat risâlesiyile altüst eden Bedüzzaman, 30. Söz ile felsefenin dinsiz kesimini susturmuş; 22. Söz ile de gerçek tevhid inancının esaslarını bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Geçenlerde elime geçen Allah maddesi ile alakalı bir Ansiklopedi maddesinde, Bedüzzaman'ın fevkalade izahlarından habersiz gibi görünen bir ilim adamımızın, Allah maddesini hicrî 5. asırdaki bir mü'mini muhatap kabul ederek kaleme almış olması ve bir üniversite gencinin de, bana göstererek, "hocam, böyle bir ansiklopedide, Allah inancı asrımızın insanı da göz önüne alınarak yazılamaz mıydı?" diye sorması, Risâle-i Nur gibi bir Kur'an tefsirinden istifade etmemekte direnen ilim adamlarımızın acı hallerini gözlerimin önünde canlandırmıştır. Yeni neslin bîgâne kalmamasını ümit ediyorum.

Siz, misal olarak zikrettiğimiz bu üç meseleye, mi'râcın mahiyeti ve isbâtını, arş-ı a'zam, kab-ı kavseyn gibi İslamî istilâhların gerçek ve ma'kul manalarını; Kur'an'ın mu'cize olduğunun isbatını; meleklerin ve ruh aleminin isbatını ve kısaca asrımızda gündeme gelen yahut itiraz edelin iman ve İslam hakikatlarına dair her türlü izahı da ekleyebilirsiniz. Ve bu denilenlerin isbatı için 6000 sayfayı bulan Risâle-i Nur'u mütâla'a edebilirsiniz.

İşte Bitlis'te Şeyh Emin Efendi ve sair âlimler ile münazara ve imtihanlardan sonra kendisine *Bedüzzaman yani Zamanının eşsiz âlimi* ünvanı verilmiştir. Nitekim İstanbul âlimleri de önce Kürd Hoca dedikleri bu zara, ilmîni ve irfanını gördükten sonra *Bedüzzaman* yahut *Bedî-i âlem-i İslam* demeye başlamışlardır.

BEDİÜZZAMAN'IN İLMÎ ŞAHSİYETİ VE İCÂZETNÂMELERİ

- 1 Osmanlı ve Şark Medreselerinde diploma yerine icâzet belgesi demek olan icâzetnâme tabiri kullanılmaktadır.
- 2 İcâzetnâme, ders okutan Hoca'nın talebesine okuttuğu kitap ve ilimleri kendisinin okuttuğunu, talebesine de okutma izni verdiğini ve kendi ilim silsilesini açıkladığını gösteren yazılı belge yani yeni tabirle diplomaya denilmektedir.
- 3 Eski medreselerde belli Hocalardan ders alma sistemi mevcuttur ve kalite kontrolü Hocaların da kalitesini göstermektedir.
- 4 Şark'taki Medreselerde verilen İcâzetnâmeler genelde bütün şer'î ve aklî bilimleri kapsamaktadır ve Bediüzzaman'ın İcâzetnâmeleri de böyledir.
- 5 Bediüzzaman iki ayrı Hoca ve iki ayrı âlimler silsilesinden iki İcâzetname almıştır. Bu İcâzetnâmelerin âlimler silsilesini kısa da olsa kendisinin kardeşi Abdülmecid'e verdiği İcâzetnâme'den anlıyoruz.
- 6 Birinci İcâzetnâme, Muhammed Celali, Seyyid Fehim Arvasi , Şeyh Ubeydullah Şemdinani ve Şeyh Tahay-ı Nehrî şeklinde devam etmektedir. Bu ilim silsilesi ise, büyük Âlimler ve faziletli kimseler şeklinde ta İmâm Gazali'ye, İmâm Cafer-i Sadık'a ve nihayet İmâm Ali bin Ebi Talib'e kadar uzanmaktadır. Bu İcâzetnâme silsilesini aynı Hocadan ders alan İcâzetnâmelerle tamamladık. Örnek olarak Hüseyin Hilmi Işık Beyin aynı Hocalardan aldığı İcâzetnâmeyi aldık.
- 7 İkinci İcâzetnâme ise Şeyh Fethullah Es-Siirdi, Ömer es-Siirdi ve Şarkın dâhilerinden olan Molla Halil Siirdi silsilesini takip etmektedir. Molla Halil'in icâzet silsilesi Sadeddîn-i Taftézani'ye, Fahreddîn-i Razi'ye ve nihayet İmâm Ali bin Ebu Talib'e kadar gidiyor.
- 8 Said Nursi'nin Bediüzzaman = Zamanının eşsiz âlimi ünvanını almasına sebep, eski medreselerde okutulan 26 ilme ait 90 kitabı ezberleyerek bütün bu ilimlere vukuf peyda etmesidir. Bitlis'te Şeyh Emin Efendi ve sair âlimlerle ile münazara ve imtihanlardan sonra kendisine bu ünvan verilmiştir. Nitekim İstanbul âlimleri de önce Kürd Hoca dedikleri bu zara, ilmîni ve irfanını gördükten sonra Bediüzzaman yahut Bedî-i âlem-i İslam demeye başlamışlardır.
- 9 Hıfz edilen bu 90 kitap içinde, âlet ilimleri denilen 12 ilim, şer'î ilimler denen hadis, tefsir ve fıkıh gibi ilimler ve nihayet müsbet ilimler tabir edebileceğimiz, matematik, geometri ve astronomi gibi ilimler de vardır.
- 10 Abdülmecid Nursi'ye göre üç ayda bir evrad gibi tekrarladığı bu 90 kitap 50 aded Kur'an-i Kerim kadar sayfa yani 30.000 sayfayı bulmaktadır.
- 11 Bütün bunlar gösteriyor ki, Bediüzzaman, aldığı bu ünvanın hakkını veren hem müceddid, hem kelam allâmesi, hem müfessir, hem muhaddis ve hem de müsbet bilimlerde uzman olan bir ilim adamıdır.

